

**T.C.
MERSİN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ
ANABİLİM DALI**

**SURİYELİ TARIM İŞÇİLERİNE YÖNELİK YERLİ HALKIN
DENEYİMLERİ ÜZERİNE BİR İNCELEME: ERDEMLİ
ÖRNEĞİ**

Yüksek Lisans Tezi

**Hazırlayan
Ümmü SEYREK**

**Danışman
Doç. Dr. Günnur ERTONG ATTAR**

AĞUSTOS - 2023, MERSİN

**T.C.
MERSİN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ
ANABİLİM DALI**

**SURİYELİ TARIM İŞÇİLERİNE YÖNELİK YERLİ
HALKIN DENEYİMLERİ ÜZERİNE BİR İNCELEME:
ERDEMLİ ÖRNEĞİ**

Yüksek Lisans Tezi

**Hazırlayan
Ümmü SEYREK
ORCID No: 0009-0008-8262-9633**

**Danışman
Doç. Dr. Günnur ERTONG ATTAR
ORCID No: 0000-0002-6933-7731**

AĞUSTOS - 2023, MERSİN

ÖZET

SURİYELİ TARIM İŞÇİLERİNE YÖNELİK YERLİ HALKIN DENEYİMLERİ ÜZERİNE BİR İNCELEME: ERDEMLİ ÖRNEĞİ

Bu araştırmada Mersin'in Erdemli ilçesinde Suriyeli tarım işçisi çalıştıran tarım işletmesi sahiplerinin Suriyeli işçilere yönelik tutumları araştırılmıştır. Araştırma kapsamında sekiz erkek, dört kadın olmak üzere 12 katılımcıyla görüşme yapılmıştır. Araştırma bulguları teorik olarak kültürel ırkçılık kavramıyla desteklenmeye çalışılmıştır. Araştırmanın sonuçlarına göre araştırmaya katılan tarım işletmesi sahipleri; yerli işçi bulamadıkları zaman Suriyeli işçiye yöneldiklerini, genel olarak yerli ve Suriyeli işçiye aynı ücreti ödediklerini, yerli ve Suriyeli işçilerin sigortasız çalıştırıldığını, tarım işletmecileri ve Suriyeliler arasında bugün dil probleminin yaşanmadığını ve tarım işletmecileri Suriyeli işçilerden tarım işlerini düzgün yapmaları beklentilerini ifade ederken, buradaki veriler ekonomik temelli ve çalışma hayatını kapsayan sonuçlar olmuştur. Tarım işletmecilerinin Suriyeli işçilerden diğer beklentileri ise ahlaki, kültürel normlara uymaları gerektiği şeklinde olmuş ve bu veriler kültürel söylemler nedeniyle kültürel ırkçılık kavramıyla açıklanmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Tarım İşletmecileri, Yerli Tarım İşçileri, Suriyeli Tarım İşçileri, Tutumlar, Kültürel ırkçılık.

Danışman: Doç. Dr. Günnur ERTONG ATTAR, Sosyoloji Anabilim Dalı, Mersin Üniversitesi, Mersin.

ABSTRACT

A STUDY ON LOCAL PEOPLE'S EXPERIENCES TOWARDS SYRIAN AGRICULTURAL WORKERS: ERDEMLİ CASE

In this study, the attitudes of agricultural business owners who employ syrian agricultural workers in Erdemli district of Mersin towards Syrian workers were investigated. Within the scope of the research, 12 participants, eight men and four women, were interviewed. The research findings were tried to be supported theoretically by the concept of cultural racism. According to the results of the research, the owners of the agricultural enterprises participating in the research; when they cannot find local workers, they turn to Syrian workers, they generally pay the same wage to local and Syrian workers, local and Syrian workers are employed without insurance, there is no language problem between agricultural operators and Syrians today, and agricultural operators express their expectation from Syrian workers to do their agricultural work properly. There have been results that are based and include working life. Other expectations of agricultural operators from Syrian workers, were that they should comply with moral and cultural norms, and these data were tried to be explained with the concept of cultural racism due to cultural discourses.

Keywords: Agricultural Business Owners, Local Agricultural Workers, Syrian Agricultural Workers, Attitudes, Cultural Racism.

Advisor: Ass. Dr. Günnur ERTONG ATTAR, Department of Sociology, Mersin University, Mersin.

TEŞEKKÜR

Yüksek lisans sürecinin her aşamasında sabırla yanımda olan danışmanım Doç. Dr. Günnur ERTONG ATTAR'a, jüri üyeleri hocalarım Prof. Ayşe AZMAN'a ve Dr. Öğr. Üyesi Zeynep TEKİN BABUÇ'a, her zaman elleri omzumda olan aileme, arkadaşlarıma ve hayatıma yeni dahil olan Erdemli İlçe Tarım ve Orman Müdürlüğü mesai arkadaşlarıma sonsuz teşekkürlerimle...

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
İÇ KAPAK	i
ONAY	ii
ETİK BEYAN	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
TEŞEKKÜR	vi
İÇİNDEKİLER	vii
TABLolar DİZİNİ	viii
ŞEKİLLER DİZİNİ	ix
KISALTMALAR VE SİMGELER	x
GİRİŞ	1
1. LİTERATÜR	6
1.1. Göç İle İlgili Temel Kavramlar, Tanımlar ve Konular	6
1.2. Uluslararası Göç Kuramları	9
1.3. Türkiye’ye Suriyeli Göçü ve Etkileri	10
1.4. Türkiye’de Suriyelilerin Yaşadığı Sorunlar ve Çalışma Hayatındaki Zorlukları	14
1.4.1. Türkiye’de Suriyelilerin Yaşadığı Sorunlar	15
1.4.1.1. Suriyelilerin Toplumsal Hayattan Dışlanması ve Suriyelilere Yönelik Ayrımcı Tutumlar	15
1.4.1.2. Suriyelilerin Ekonomik ve Sosyo-Kültürel Uyum Sorunları	16
2. TEORİK ÇERÇEVE	24
3. ARAŞTIRMA METODOLOJİSİ	30
3.1. Örneklem	31
3.2. Verilerin Analizi	31
3.3. Sınırlılıklar	32
4. BULGULAR VE TARTIŞMA	33
4.1. Çalışma Hayatından Dışlanma ve Çalışma Hayatında Ayrımcılık Yapılması	34
4.1.1. Suriyelilerin Çalışma Hayatından Dışlanması	34
4.1.2. Çalışma Hayatında Ayrımcılık	36
4.1.2.1. Suriyelilerin Düşük Ücretlerle Çalıştırılması	36
4.1.2.2. Suriyelilerin Sigortasız Çalıştırılması	38
4.3. Etkileşimin Mevcudiyeti	38
4.3.1. İşverenlerin Suriyeli İşçilerle Olan İletişim ve Etkileşimleri	38
4.3.2. Suriyelilerle Arkadaşlık, Komşuluk ve Evlilik İlişkilerinin Kurulma Durumu	39
4.4. Sosyal Uyum	40
4.4.1. İşverenlerin Suriyeli Tarım İşçilerinden Beklentileri ve Suriyeli İşçilerin Bu Beklentileri Karşılama Durumu	40
4.4.3. Sosyal Uyumlanmanın Önündeki Bir Engel Olarak Türkçe Bilmeme Problemi	44
4.4.4. İşverenlerin Suriyelilere Yönelik Tutumları	45
SONUÇ VE ÖNERİLER	52
EKLER	62
BENZERLİK RAPORU ÖZET SAYFASI	64
ÖZGEÇMİŞ	65

TABLÖLAR DİZİNİ

	Sayfa
Tablo 4. 1. Araştırmaya Katılanların Demografik Özellikleri	33

ŞEKİLLER DİZİNİ

	Sayfa
Şekil 1. 1.Yıllara Göre Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyeliler (31 Ağustos 2023) (Göç İdaresi Başkanlığı, 2023)	10
Şekil 1. 2. Geçici Koruma Kapsamında Bulunan Suriyelilerin İlk 10 İle Göre Dağılımı (31 Ağustos 2023) (Göç İdaresi Başkanlığı, 2023)	11
Şekil 4. 1. Bulgu Kategorileri	33

KISALTMALAR VE SİMGELER

Kısaltma/Simg	Tanım
AB	Avrupa Birliği
AK Parti	Adalet ve Kalkınma Partisi
SGK	Sosyal Güvenlik Kurumu
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
vb.	ve başka
vd.	ve diğer

GİRİŞ

Göç siyasi, ekonomik, sosyal, vb. nedenlerle kişilerin kendi ülkeleri içinde ya da kendi ülkelerinden başka bir ülkeye doğru yaptıkları yer değiştirmeleridir. Göç, gönüllü göç ve zorunlu göç diye ikiye ayrılabilir (Kırkpınar, 2022, s. 4). Kişiler çeşitli nedenlerle göç etmektedirler; örneğin ekonomik nedenlerle, siyasi nedenlerle, toplumsal nedenlerle ya da en son Suriye’de yaşanan iç çatışmalar ve iç savaştaki (Kaypak ve Bimay, 2016, s. 85) gibi güvenlik kaygılarıyla (Ekici ve Tuncel, 2015, s. 10) göç etmektedirler. 2011 yılında Suriye’de yaşanan iç savaşta artan şiddet olayları sonucunda Suriyeliler kalabalık topluluklar halinde kendi ülkelerinden komşu ülkelere göç etmeye başlamıştır. Türkiye, Suriye’den göçten en çok etkilenen ülkelerden biri olmuştur (Ekici, 2019, s. 695). Göç olayından göçenlerin vardıkları ülkeler ekonomik, siyasal, toplumsal vb. yönlerden etkilenmektedir. Göçün politik etkilerine örnek olarak, Türkiye’de muhalefet partilerinin hükümeti Suriyeliler konusunda izlediği politikaları nedeniyle eleştirmesi verilebilmektedir (Devran ve Özcan, 2016, s. 46). Göçün ekonomik etkilerine örnek olarak Suriye’den göçün Türkiye ekonomisinde oluşturduğu yük verilebilmektedir (Erten, 2018, s. 67). Göçün toplumsal etkilerine örnek olarak da Türkiye’de çeşitli toplumsal nedenlerle (örneğin Suriyelileri kabul sorunu, kültürel farklılıklar, Türkiye’nin büyük kentlerinde yaşayan Suriyelilerin suç olaylarına karışmaları, vb. nedenlerle) yerli halk tarafından Suriyelilere gösterilen toplumsal tepkilerin artması örneği verilebilmektedir (Yıldırım ve ark., 2017, s. 122-123).

Suriye’de iç savaşın başlamasıyla milyonlarca Suriyeli komşu ülkelere göç etmek zorunda kalmıştır. Türkiye, Suriyelilerin göç etmek için en çok tercih ettiği ülke olmuştur. Türkiye’yi Suriyelilerin çok daha az oranda göç ettikleri Lübnan, Ürdün, Irak, Mısır ve diğer kuzey Afrika ülkeleri takip etmiştir (Hazzouri, 2021, s. 31). Türkiye’ye göç eden Suriyeliler bugün milyonlar ile ifade edilmektedir (Yıldırım ve ark., 2017, s. 107). Türkiye, Suriye’den göçenlere açık kapı politikasını uygulamış, Türkiye’nin güney doğu illerinde kendileri için oluşturulan kamplara yerleştirilen Suriyelilerin gıda, sağlık, eğitim vb. ihtiyaçları karşılanmıştır. Zamanla Türkiye’deki Suriyelilere ilişkin algılanan sorunlar artmıştır. Bir yandan Türkiye’deki Suriyelilerin sayısı hızla artarken, diğer yanda Suriyelilerle yerli halk arasında yaşanan sorunlar olmuştur (Güleryüz, 2021, s. 88-89). Başlarda misafir olarak görülen Türkiye’deki Suriyelilerin sayılarının ve kalış sürelerinin artmasıyla yerli halk Suriyelilere negatif tutum göstermeye başlamıştır (Ekici, 2019, s. 695). Suriyeliler, Suriye sınırına yakın illere daha çok göç etse de Türkiye’nin birçok iline çeşitli nedenlerle yerleşmiştir. Suriyelilerin yerleştiği illerin başında, Hatay, Gaziantep, Kilis gibi illerin yanı sıra Mersin de göçten etkilenen iller arasına girmiştir. Mersin, öncesinde ağırlıklı olarak Güney Doğu’dan göç alan il konumundayken Suriyeli göçünde de tercih edilen bir merkez olmuştur. Yaşanan bu göçlerle diğer illerde ve Mersin’deki toplumsal hayatta değişimler başlamıştır.

Araştırmanın gerçekleştirileceği Mersin’in Erdemli ilçesinde çeşitli tarım ürünlerine yönelik seracılık faaliyetleri yapılmaktadır. Erdemli’de gerçekleştirilecek olan araştırmayla, yerli halkın

Suriyelilere yönelik tutum ve davranışları tarım faaliyetlerinde bulunan çiftçiler üzerinden okunmaya çalışılacaktır. Bu tezin ana konusunu Erdemli’de toprak sahibi işveren çiftçilerin çalıştırdıkları Suriyeli işçilere yönelik yaklaşımları oluşturmaktadır.

Çalışmanın birinci, giriş bölümünde, genel olarak, araştırma konusuyla ilgili kavramlara ve konulara açıklık getirilmektedir. Bu bölümde ayrıca araştırmanın problemine açıklık getirilmekte, araştırmanın amaçları ve soruları açıklanmakta ve araştırmanın önemi ile ilgili açıklamalar yapılmaktadır. İkinci bölümde, araştırılan konuda daha önceden literatürde yapılmış olan çalışmalar incelenmektedir. Üçüncü bölümde, araştırmanın teorik çerçevesine açıklık getirilmektedir. Dördüncü bölümde, araştırmanın metodolojisi, örnekleme ve sınırlılıkları hakkında bilgiler verilmektedir. Beşinci bölüm, “bulgular ve tartışma” da, araştırmanın bulguları açıklanmakta ve araştırmanın bulguları literatürde yapılan benzer çalışmaların bulguları ile karşılaştırılarak tartışılmaktadır. Altıncı bölüm, “sonuç ve öneriler” de, araştırmanın sonuçları açıklanmakta ve Suriyelilerle ilgili yaşanan sorunların çözümü için önerilerde bulunmaktadır.

Araştırmanın Problemi

Mersin ilinin Erdemli ilçesinde tarım işletmecilerinin çalıştırdıkları Suriyeli işçilere dair deneyimlerinden hareketle Suriyeli işçilerin tarım alanında yaşadıkları ekonomik temelli sorunlar ve Suriyelilerin yerli-Suriyeli işçi arasındaki kültürel farklardan dolayı tarım işletmecileri tarafından maruz kaldıkları kültürel ırkçı söylemler bu tezin problemini oluşturmaktadır.

Araştırmacının gözlemleri doğrultusunda tarım alanında süregelen olumsuz ekonomik koşullar ve kültürel deneyimler bir arada yaşama pratiklerini etkileyen faktörlerdir. Bu faktörler sosyal dışlanmanın görülebildiği durumlar için yerli halk ve Suriyelilerin bir arada yaşama uyumuna tam olarak geçilememesini beraberinde getirmektedir. Kültürel farklar öne sürülerek üretilen söylemler sosyal dışlanmayı pekiştirmektedir.

Suriyeliler öteki olarak görülmekte, günlük hayatta ve çalışma hayatında çeşitli söylemlere maruz kalmaktadır (Yıldırım ve ark., 2017; Çağış, 2022). Türkiye’deki Suriyelilerin sosyal dışlanmasıyla ilgili olarak, Suriyelilerin ötekileştirilmeleri, etiketlenmesi, medyadaki temsilleri, Suriyelilere yönelik nefret söylemleri, toplumda oluşan önyargılar, sosyal ayrışma, sosyal hayatta ayrımcılık, çalışma hayatında ayrımcılık, mekânsal ayrıştırma, Suriyelilerin tehdit olarak görülmesi, yabancı olarak görülmesi ve kurumsal ilişkilerden dışlanması gibi temalar öne çıkmaktadır (Çatak, 2018).

Suriyeliler tarım alanında bir yandan düşük ücretlerle, ağır, vasıfsız, güvencesiz işlerde çalıştırılırken bir yandan da tarım işletmecilerinin Suriyeli işçilerden beklentileri yerli halkın yaşam tarzlarına, kültürel değerlerine uygunluk olmaktadır. Bu uygunluk, Suriyeli işçilerin tarım işletmecileri tarafından kültürel söylemlere maruz kalmalarına yol açmaktadır. Suriyelilerin çalışma hayatında ve diğer her alanda kültürel ya da ekonomik temelli karşılaştıkları sorunların sosyal uyumlanma yolu ile

yeni politikalarla çözülebileceği düşünülmektedir.

Araştırmanın Amaçları ve Soruları

Bu araştırma, ilk olarak Suriyeli tarım işçisi çalıştıran işverenlerden toplanan veriler ile işverenlerin Suriyeli tarım işçilerine nasıl yaklaştıkları ve davrandıklarının analizinin yapılmasını hedeflemektedir. Bu anlamda yapılan analiz neticesinde işveren-Suriyeli tarım işçisi ilişkisinin iyileştirilmesine yönelik politika önerisi oluşturmayı amaçlamaktadır. Son olarak bu araştırma, tarım işçisi çalıştıran işverenin tarım işçilerine yaklaşımında Suriyeli tarım işçisi olmanın etkisinin tespitini amaçlamaktadır.

Bu araştırmanın soruları aşağıdaki gibi sıralanabilir:

Suriyeli işçi çalıştıran tarım işletmecilerinin Suriyelilerin emeğine ihtiyaç duyduğu alanlar hangileridir?

İşverenler hangi durumlarda Suriyeli işçi çalıştırmaya başvurmaktadır?

İşverenlerin Suriyeli işçi çalıştırma tercihlerinde etkili olan faktörler nelerdir?

Suriyeli işçiler çalışma alanında ayrımcılığa uğramakta mıdır?

İşverenler Suriyeli işçilerden hangi beklentilere sahiplerdir?

İşverenlerin Suriyeli işçilere yönelik tutum ve davranışlarını belirleyen ana faktörler nelerdir?

İşverenlerin Suriyeli işçilerden şikâyetleri var mıdır, varsa hangi konulardadır?

İşverenlerin göçün başlangıcından bugüne kadar Suriyelilere yaklaşımında değişim olmuş mudur?

İşverenler Suriyeli işçi çalıştırırken kadın, erkek, çocuk gibi ayrımlar yapmakta mıdır?

İşverenler daha çok Suriyeli kadın işçi mi çalıştırmaktadır yoksa erkek işçi mi?

İşverenlerin Suriyeli işçilerle iletişimleri nasıldır, iletişimde aracıya ihtiyaç olmakta mıdır?

İşverenler ve Suriyeliler arasında ilerleyen süreçlerde, iş dışında bir bağ kurulmakta mıdır?

Araştırmanın Önemi

Türkiye'deki Suriyeliler tarımda mevsimlik tarım işçisi olarak çalışmaktadırlar. Gezici tarım işçiliği Türkiye'nin birçok bölgesinde görülmekte ve gerçekleştiği bölgelerde halkın önemli bir kesimini etkilemektedir. Araştırmacının yaşadığı Mersin'in Erdemli ilçesinde de Suriyeliler tarımda mevsimlik tarım işçisi olarak çalışmaktadır. Araştırmalara göre mevsimlik tarım işçiliğinin koşulları bu grupların yoksulluk ve sosyal dışlanmalarını üretmektedir (Dedeoğlu, 2018). Mevsimlik tarım işçilerinin sorunları arasında şunlar belirtilebilmektedir: Düşük ücretler karşılığında çalışmaları, güvencesiz ve sözleşmesiz çalışmaları, uzun çalışma saatleri, zorlu çalışma ortamları, sağlıksız barınma koşulları, sıcak veya soğuk çetin iklim şartlarına maruz kalmaları (Dedeoğlu, 2018, s. 40-42).

Mersin'in Erdemli ilçesinde Suriyeli mevsimlik tarım işçileri genel olarak şu işleri yapmaktadır: Toprağın hazırlanması (çapa, yabancı otların temizlenmesi, gübreleme, benzeri tarımsal faaliyetler),

tohum ekimi ve fide dikimi, sulama sistemlerini kullanarak bitkileri sulama, bitkilerin bakımı, sebze, meyve veya diğer ürünlerin hasadı, limon toplama ve küfe çekimi (Aygün ve ark., 2018).

Mersin'in Erdemli ilçesinde genel olarak limon ve narenciye üretimi yapılmaktadır. Limon üretiminin dönem dönem birçok ayrı iş sahası vardır. Kış aylarında, güneşli günlerde hasat işi, yaz ve güz döneminde sulama, budama işleri yapılmaktadır. Hasat zamanında çoğunlukla erkekler bahçede limon kesme işini yapmaktadır. Limonlar elle koparılmamakta, makasla kesilerek yavaş bir şekilde sepetlere koyularak toplanmaktadır. Sepetler doldukça küfelere doldurulmaktadır. Küfeyi taşımak fiziksel kuvvete dayandığından küfecinin yevmiyesi daha yüksek olmaktadır. Yerli halk tarafından “köfeci” olarak isimlendirilmektedir. Kadınlar, limonları ilaçlayarak veya ilaçlı kağıtlara sararak sandıklara doldurmaktadır. Kadınlar bu işlemi fabrikada yapmıyorlarsa, depo veya bahçe alanında yapıyorlarsa oturarak yapmaktadır. Limon doldurma işleminde hız ve limona nazik davranmak önemli olmaktadır. Çünkü hırpalanan, nemli, elle koparılan, hastalıklı limon çabuk çürümektedir. Doldurulan sandıkların kamyonlara, tırlara yüklenmesi erkekler tarafından yapılmaktadır. Depolara sandıkların dizilmesini de erkekler yapmaktadır. Her yıl yaz veya güz döneminde limonların budanması gerekmektedir. Budama işini erkekler, budanan çalıları toplama işini kadınlar yapabilmektedir. Sulama işinde, damlama hortum yöntemi kullanıldığı için bu alanda işçiye ihtiyaç duyulmamaktadır. Yapılan işlerde ya sürekli ayakta olmak ya da sürekli oturmak gerektiği için limon üreticiliği zor bir iş sahasıdır. Limon ağacının yapısında bol miktarda diken bulunması da çalışmayı güçleştirmektedir. Limon ve diğer narenciye üretimi bu tip çalışmaları gerektirmektedir. İşverenler, bu alanlarda yukarıda sayılan niteliklere sahip işçiler çalıştırmak istemektedir. Suriye’de 2011 yılı içinde ortaya çıkan iç savaş nedeniyle Suriyeliler kitleler halinde Türkiye’ye zorunlu göç etmek zorunda kalmıştır. Böylece Mersin’in Erdemli ilçesine gelip buralarda tarım işlerinde çalışan Suriyeliler de olmuştur. Bu niteliklere sahip olmayanları ve bununla beraber kültürel farkları öne sürerek Suriyeli işçileri tercih etmemekte, yerli işçi bulamadıklarından dolayı Suriyeli işçi çalıştırmaya başvurumaktadırlar.

“Suriye Baharı”nın sonucunda Suriye Arap Cumhuriyeti’nde ortaya çıkan çatışmalar ve ülkenin ekonomisinin kötüye gitmesi nedenleriyle Suriyeliler Türkiye’nin de içinde bulunduğu komşu ülkelere zorunlu göç etmek zorunda kalmışlardır. Suriye’deki gelişmeleri Arap Baharı etrafında değerlendirmek gerekmektedir. Arap Baharı ilk olarak 18 Aralık 2010 tarihinde Tunus’taki protestolarla başlamıştır. Daha sonra diğer Kuzey Afrika ve Orta Doğu ülkelerine sıçramıştır. Arap Baharı gelişmesi Tunus, Libya, Mısır gibi ülkelerde iktidardaki yönetimlerin devrilmesi ile neticelenmiştir. Arap Baharı’nın Tunus’ta başladıktan sonra büyümesindeki en önemli etken Ortadoğu coğrafyasında hâkim olan baskıcı rejimler olmuştur. Buna ek olarak sosyal ve ekonomik eşitsizlikler, yolsuzluk ve siyasi alanda yaşanan yozlaşma da etkenler arasında sayılabilmektedir (Mican, 2017). Arap Baharı hareketlerinin temelinde ekonomik, siyasi ve sosyal birçok neden mevcuttu. Arap Baharı’nın Orta Doğu ülkelerindeki etkileri ve sonuçları farklı olmuştur. Arap Baharı Suriye’de de etkilerini göstermiş, diğer Orta Doğu ülkelerindeki gibi Suriyeliler demokrasi istemeye başlamıştır (Sadık ve Zorba, 2017) fakat Esad rejimi devrilmemiştir.

Arap Baharı'nın Suriye'de yıkıcı etkisi olmuştur. Suriye'de 2011 yılında başlayan gösteriler sonucunda iktidar taraftarları ve karşıtları arasındaki çatışmalar, dış aktörlerin de dâhil olmasıyla iç savaş halini almıştır. Suriye'de ülke çapında yayılan gösterilerde, baskıcı Esad rejiminin göstericilere sert müdahalesiyle ülkede iç savaş başlamıştır. Ülkelerinde kötüleşen koşullar nedeniyle Suriye Arap Cumhuriyeti vatandaşları komşu ülkelere zorunlu göçe başlamıştır. Suriyelilerin göç ettiği sınır ülkelerin başında Türkiye gelmektedir (Arık, 2020, s. 58).

Dünya genelinde mültecilerin ve sığınmacıların sayılarında 1980'li yıllardan itibaren yüksek oranda bir artış görülmektedir. Bu göçmenlerin tarihsel olarak bakıldığında önceki dönemlerden farkı ekonomik nedenlerden farklı olarak iç savaştan, çatışmalardan ve şiddetten kaçan zorunlu göçmenler olmalarıdır (Duykun, 2019, s. 18).

Yapılacak araştırmayla, zorunlu göçmenlerin vardıkları ülkelerdeki zorlu yaşam koşulları ve yaşadıkları çeşitli sıkıntılara dikkat çekilmek, böylelikle ülkemizdeki Suriyelileri daha iyi anlamak için bir zemin oluşturulmak ve ülkemizdeki Suriyelilerin yerli halkla sosyal uyumlanmasının mümkün olabilirliliği ve sosyal uyumlanmanın gerçekleşmesi için neler yapılabileceği tartışılmak istenmektedir. Araştırmanın önemi buradan gelmektedir.

TÜİK tarafından yayınlanan en son verilere göre Türkiye'de kayıt altına alınmış geçici koruma statüsündeki Suriyeli sayısı 17 Mayıs 2023 tarihi itibarıyla toplam 3.381.429 kişidir. Türkiye'nin şehirlerinde yaşayan Suriyeli sayısı, 17 Mayıs 2023 tarihi itibarıyla toplam 3.319.278 kişidir. Suriyelilerin %98'i şehirlerde yaşamaktadır. 17 Mayıs 2023 tarihi itibarıyla geçici barınma merkezlerinde kalan Suriyelilerin sayısı 62 bin 151 kişi olarak açıklanmıştır. Türkiye'deki Suriyelilerin %71,96'sı kadın ve çocuklardan oluşmaktadır. Suriyeli kadınların oranı %47,10'dur. Suriyeli erkekler ise toplam Suriyeli sayısının %52,90'ını oluşturmaktadır. 17 Mayıs 2023 tarihi itibarıyla Mersin ilindeki Suriyeli sayısı 236.525 kişi olarak bildirilmiştir (Göç İdaresi Başkanlığı, 2023).

1. LİTERATÜR

Çalışmanın bu bölümünde araştırma konusuyla ilgili yurtdışı ve yurtiçinden literatürde daha önceden yapılmış olan çalışmalar incelenmiştir. Suriyelilerle ilgili yurtdışı ve yurtiçinde literatürde yapılmış olan çok sayıda çalışma bulunmaktadır. Literatürde Suriyelilerle ilgili yapılan çalışmalarda öne çıkan konuları -aşağıda incelenen- (1) uluslararası göç kuramları; (2) göçle ilgili temel kavramlar, tanımlar ve konuların açıklanması; (3) Türkiye’ye Suriyeli göçü ve etkileri; (4) Türkiye’de Suriyelilerin yaşadığı sorunlar ve çalışma hayatı ile ilgili zorlukları; (5) Türkiye’de tarımda çalışan Suriyeliler ve yaşadıkları zorluklar oluşturmaktadır. Literatürde Türkiye’deki tarım işletmelerinde çalışan Suriyelileri araştıran sınırlı sayıda araştırma yapılmıştır. Bu çalışmada Mersin’in Erdemli ilçesinde seçilmiş tarım işletmelerinde çalışan Suriyelilerin işverenlerinin gözünden durumları araştırılmaktadır.

1.1. Göç İle İlgili Temel Kavramlar, Tanımlar ve Konular

Araştırmalarda göç kavramına açıklık getirilmekte, göç kavramı tanımlanmakta ve göçle ilgili çeşitli konular araştırılmaktadır. Göç, ekonomik, toplumsal ve siyasal nedenlerle insanların bireysel ve kitlesel olarak yer değiştirme eylemi ya da yaşanılan yerin değiştirilmesi eylemi olarak tanımlanmaktadır (Güllüpinar, 2011, s. 101). Göç; insanların sosyal, ekonomik, siyasi veya doğal nedenlerle coğrafi olarak fiziksel hareketliliğidir. Bu hareketlilik uluslararası bir sınırı geçmek veya aynı devlet içinde de olabilir. Göç biçimleri gönüllü/zorunlu, geçici/sürekli, iç/dış, bireysel/kitlesel vb. olarak sınıflandırılabilir (Adıgüzel, 2016). Burada insanların hareketi (ya da fiziksel hareketliliği) denilerek göçe işaret edilmektedir. Bulut (2021, s. 128)’un belirttiği gibi; “Fiziksel hareketliliği genellikle göç olarak adlandırırız ve bu anlamda coğrafi bir alanda bir başka coğrafi alana göç çağdaş dünyada hızla artan bir olgu durumundadır.” Göçün özelliklerine bakıldığında; göç kavramının yüzyıllar öncesine dayanan bir geçmişi olduğu görülmektedir. Göç süreci insanların belirli bir yerden başka bir yere doğru hareketini ifade etmektedir (Göktuna-Yaylacı, 2013, s. 205). Göçenler bir amaç ile (başka bir yerdeki ekonomik, ticari faaliyete katılmak amacıyla vb.) bir yerden (başka) bir yere yer değiştirmektedirler (Çağlayan, 2006). Göçenler geçici süreliğine veya kalıcı olarak yer değiştirmektedir. Türkiye’deki Suriyeliler örneğinde, Suriyelilerin kalıcı yer değiştirmeleri söz konusudur. Urfalı bir tarım işçisinin fındık sezonu geldiğinde, fındık toplayıp para kazanmak için Karadeniz’e göç etmesi ise geçici süreliğine göçe örnek olarak verilebilmektedir (Çiftçi, 2018, s. 10). Göç ülke içinde (kırsal alanlardan kentsel alanlara veya bir şehirden başka bir şehre doğru) ya da uluslararası mahiyette (bir ülkeden diğerine doğru) yapılıyor olabilmektedir. Uluslararası göçün en önemli nedenlerinden birisi gelişmiş ülkelerdeki iş gücü açıklarıdır (Yılmaz, 2014, s. 1694). Göç bir ihtiyacın sonucunda gönüllü olarak veya (kuraklık, deprem, sel baskını vd. tabii afetler, bir yerdeki/bölgedeki çatışmalar ve Suriye iç savaşı örneklerinde olduğu gibi) zorunlulukla yapılmaktadır (Zhanadilova, 2018, s. 117).

Araştırmalarda bazı göç sınıflandırmaları yapılmaktadır. Göç, iç göç ve dış göç diye ikiye ayrılarak incelenebilmektedir (Giddens, 2021). İç göç bir ülkenin içinde yerleşik olanların ülkenin bir

yerinden diğerine yaptıkları yer değiştirmeleridir. Türkiye’de 1950’li yıllarda büyük kentlere doğru yoğun göç olmuştur (Öz ve Çelebioğlu, 2015, s. 194). Mevsimlik göç, iç göç kapsamında olan, bireylerin gittikleri yerlerde geçici süreliğine belirli işleri (örneğin limon toplama işi) yaparak, çalışarak, gelir elde edip geçimlerini sağlamak amacıyla gerçekleştirdikleri göç hareketleridir. Dış göç ise bir ülkenin vatandaşlarının diğer bir ülkeye doğru yaptıkları yer değiştirmeleridir (Sağlam, 2006, s. 34). Diğer yanda yine göç, gönüllü göç ve zorunlu göç diye ikiye ayrılarak incelenebilmektedir (Kırkpınar, 2022, s. 4). Gönüllü göç, göç edenlerin kendi istekleriyle bir yerden bir yere yer değiştirmeleridir. Zorunlu göç ise bir ülkede yaşanan deprem, kuraklık, doğal afetler, iç çatışmalar ve iç savaş örneğinde istenmeyen gelişmelerle halkının başka ülkelere güvende olmak amacıyla yaptıkları yer değiştirmeleridir (Tataru, 2019, s. 14). Bu sınıflandırmaların dışında göçle ilgili “ekonomik göç-ekonomik olmayan göç”, “geçici göç-sürekli göç”, “vasıflı (beyin) göçü-vasıfsız göçü”, “transit göç-yerleşik göç” ve “yasal göç-yasa dışı göç” sınıflandırmaları da yapılabilmektedir (Güllüpınar, 2011, s. 101). Literatürde yapılan, incelenen diğer bazı çalışmalarda da göç türlerine açıklık getirilmektedir (örneğin Zhanadilova, 2018’nin çalışmasında gönüllü göç/zorunlu göç ayrımına açıklık getirilirken, Çiftçi, 2018’in çalışmasında kalıcı göç/geçici göç kavramlarına ve Tepealtı, 2019’nın çalışmasında transit göç kavramına açıklık getirilmiştir).

Araştırmalarda göçün nedenleri üzerinde de durulmaktadır. Kişiler çeşitli nedenlerle göç etmektedirler; ekonomik nedenlerle, siyasi nedenlerle, toplumsal nedenlerle ya da en son Suriye’de yaşanan iç çatışmalar ve iç savaşta (Kaypak ve Bimay, 2016, s. 85) gibi güvenlik kaygılarıyla (Ekici ve Tuncel, 2015, s. 10) göç etmektedirler. Ekonomik nedenler denildiğinde bireylerin kendi ülkeleri içinde ya da kendi ülkelerinden başka ülkelere doğru daha iyi ekonomik koşullarda yaşamak için yaptıkları yer değiştirmeleri anlaşılmaktadır. Bireylerin anavatanlarında yaptıkları işlere karşılık aldıkları ücretler düşükse, anavatanlarından emek ücreti yüksek olan başka ülkelere göçüp vardıkları ülkelerde çalışmak istemektedirler (Güllüpınar, 2012, s. 57). Suriye örneğinde de ülkedeki iç savaş nedeniyle Suriye halkının ekonomik koşullarının kötüleştiği görülmektedir. Güvenlik problemlerinin yanında gittikleri ülkelerde iş bulup çalışmak için de Suriyeliler başka ülkelere göç etmek istemektedirler. Yüksek gelirli ülkelere yönelme eğilimindeki uluslararası göçmenlerin küresel olarak kökenleri çeşitlilik gösterebilmektedir. Bazı kaynak ülkeler, doğası gereği asri veya tarihsel olabilen ekonomik, politik, güvenlik, ticari veya kültürel nedenlerle yurtdışında yaşayan vatandaşlarının yüksek oranlarına sahiptirler. Suriye Arap Cumhuriyeti, uzun süreli çatışmaların neden olduğu yerinden edilme nedeniyle diğer birçok ülkeden daha yüksek bir göç oranına sahiptir (Uluslararası Göç Örgütü, 2019, s. 27). Göçün ekonomik nedenleri içinde bir ülkede iş olanaklarının sınırlı olması, yetersiz yatırımlar, yetersiz iş alanları, çalışanların düşük ücret alması ve yüksek işsizlik oranı (Öz ve Çelebioğlu, 2015, s. 194) gibi nedenler sayılabilmektedir. Ülkelerinde yeterli iş olanaklarının olmayışı ile insanlar başka bir ülkeye göç edebilmektedir (Hazzouri, 2021, s. 23). Göçün ekonomik nedenleri içinde ayrıca miras nedeniyle bölünen (ufalan) topraklar ve geleneksel usullerle (makinesiz) tarım yapmalarının çiftçilerin

tarım gelirlerini düşürmesi de sayılabilmektedir. Göçün ekonomik motivasyonları (güdüleyenleri) yapılan araştırmalarda araştırılmaktadır. Yapılan araştırmalara göre dünyada küreselleşme sonrası uluslararası göçte önemli artış olmuştur. Özellikle de gelişmiş ülkelere göçte (Tataru, 2019, s. 11-12). Gelişmiş ülkeler, siyasal sistemleri, ekonomileri ve hayat standartları itibarıyla gelişmiş ülkeler olarak göç için cazip ülkeleri oluşturmaktadır. Göçün siyasi nedenleri olarak bir ülkenin yönetim şekli savaşlar ve terör olayları sayılabilmektedir (Aytaç ve Sarı, 2021, s. 1017). Göçün sosyal nedenlerinden de bahsedilebilmektedir. İnsanlar başka bir ülkede daha yüksek yaşam standartlarına kavuşmak, kaliteli bir yaşam yaşamak, temel özgürlüklerinin kısıtlanması nedeniyle baskı altında değil özgür yaşayabilmek psikolojik ve fiziksel tehdiye maruz kalma veya beklentisiyle, göç eden ailelerin üyelerinin yeniden bir araya gelmek istemesiyle (Hazzouri, 2021, s. 23) veya daha iyi eğitim ve sağlık hizmetleri alabilmek için anavatanlarından başka ülkelere göç edebilmektedir. Düşük kalitede sağlık ve eğitim hizmetlerinin de göçte etkisi olmaktadır (Öz ve Çelebioğlu, 2015, s. 194). Göçün nedenleri içinde, küreselleşme sonrasında dünyanın çeşitli yerlerinde artan çatışmalar (petrol sorunu ve su sorunu gibi nedenlerle ortaya çıkan Orta Doğu'daki çatışmalar, diğer yanda Kafkasya, Orta Asya, Orta ve Kuzey Afrika'daki çatışmalar gibi) ve Suriye örneğinde yaşanan iç savaşlar da belirtilebilmektedir. Özellikle son birkaç yılda yaşanan büyük göç ve yerinden edilme olayları insanların büyük zorluklar, travmalar yaşamasına ve can kayıplarına neden olmuştur. Milyonlarca insanın yerinden edilmelerinin nedenlerinin en başında dünyanın değişik coğrafyalarında yaşanan çatışmalar (Suriye Arap Cumhuriyeti, Yemen, Orta Afrika Cumhuriyeti, Demokratik Kongo Cumhuriyeti ve Güney Sudan'ın içindeki çatışmalar gibi), ülkelerdeki aşırı şiddet olayları veya ciddi ekonomik ve siyasi istikrarsızlıklar (Venezuela'daki istikrarsızlıklar gibi) gelmektedir. Bu sürede Suriye Arap Cumhuriyeti 6.1 milyon ile en fazla yerlerinden edilmiş insan sayısına sahiptir. Bu ülkeyi 5.8 milyon yerlerinden edilmiş insanıyla Kolombiya ve onu takiben 3.1 milyon yerlerinden edilmiş insanıyla Demokratik Kongo Cumhuriyeti takip etmiştir (Uluslararası Göç Örgütü, 2019, s. 2-3). Göçün çıkılan (göçmenlerin çıktıkları) ülkede ve varılan ülkelerde politik, ekonomik ve sosyal etkileri olmaktadır. Literatürde yapılmış olan çalışmalar içinde göçün nedenleri ve etkileri üzerinde duran çok sayıda başka araştırma da bulunmaktadır (Yılmaz, 2014; İnce, 2019 ve Güler, 2021'in yaptıkları araştırmalarında da bu konular incelenmiştir.). Yılmaz (2014)'a göre gelişmiş ülkelerdeki iş gücü açıkları, uluslararası göçün en büyük nedenlerinden birisini oluşturmaktadır. Güler (2021)'e göre insanların uluslararası göç etmelerinin başlıca nedeni, gittikleri ülkelerde iş bulup çalışmak istemeleridir. Türkiye'ye göç eden Suriyeliler örneğinde görüldüğü gibi, Suriyeliler çoğunlukla sınıra yakın illere göç etmekte ve bu illerin istihdam kollarında iş edinmektedirler. İnce (2019)'ye göre ise sınır bölgelerinde iş bulma olanağının düşük olması Suriyelilerin başka bölgelere yönelmelerine neden olmaktadır.

Bazı araştırmalarda Suriye'den diğer ülkelere yapılan zorunlu göçün nedenleri üzerinde durulmaktadır. Suriye Arap Cumhuriyeti vatandaşları Suriye'deki iç savaştan çok olumsuz etkilenmiş (Özgen ve Reyhanoğulları, 2016) ve büyük zorluklarla karşı karşıya gelmişlerdir (Acar, 2013). Suriye

iç savaşına varan süreç incelendiğinde, Suriye Baharı, 2011 yılının Mart ayında ortaya çıkarak (Acar, 2013, s. 117), Beşar Esad rejimini tehdit etmeye başlamıştır (Öniş, 2012, s. 53). Suriye Baharı sırasında muhalifler tarafından yapılan hükümet karşıtı protestolar ülkede artan tansiyonla birlikte bir iç savaş halini almıştır (TUIC Akademi, 2021). Suriye iç savaşıyla birlikte Suriye’de iç huzursuzluk ve çatışmalar en yoğun halini almış, bir yandan ülkede artan şiddet olayları, diğer yanda ülkenin bozulan ekonomisi neticesinde binlerce Suriyeli komşu ülkelere zorunlu göç etmek zorunda kalmıştır. Türkiye, Suriye’den göçten en çok etkilenen ülkelerden biri olmuştur (Ekici, 2019, s. 695). Suriyelilerin göç ettiği sınır ülkelerin başında Türkiye gelmekteydi (Arık, 2020, s. 58).

Araştırmalara ve TÜİK’in verilerine göre Türkiye, Suriyelilerin göç etmek için en çok tercih ettiği ülke olmuştur. Türkiye’yi Suriyelilerin çok daha az oranda göç ettikleri Lübnan, Ürdün, Irak, Mısır ve diğer kuzey Afrika ülkeleri takip etmiştir (Hazzouri, 2021, s. 31). Suriye’de iç savaşın başlamasıyla Suriyelilerin kalabalık gruplar halinde komşu ülkelere göçü başlamıştır. Güvenlik (kaygıları), göçte önemli rol oynamaktadır (Öz ve Çelebioğlu, 2015, s. 194). Suriyeliler en başta güvenlik kaygılarıyla, onu takiben de ekonomik kaygılarla ülkelerinden ayrılmak zorunda kalmıştır.

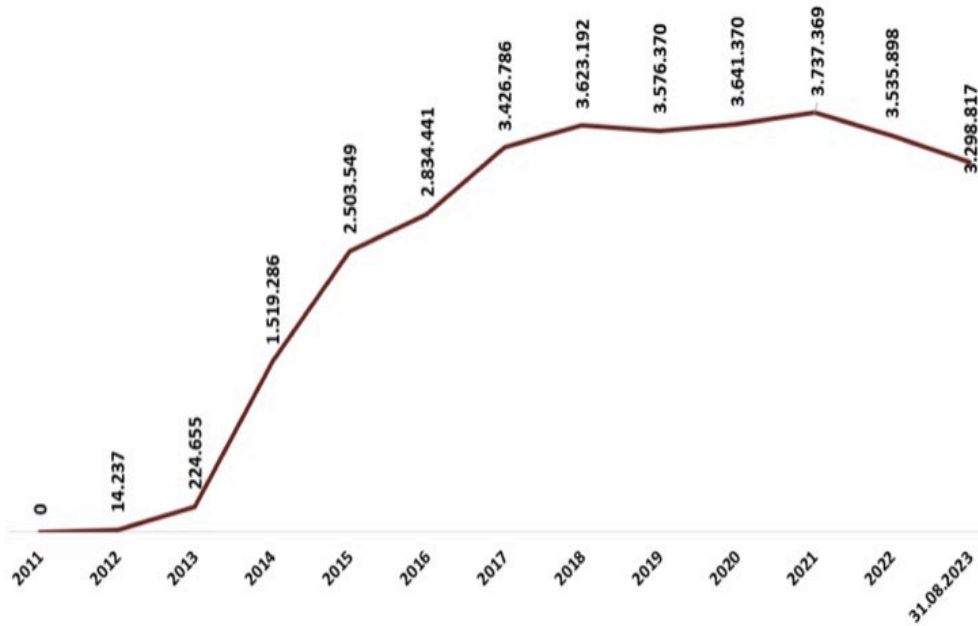
1.2. Uluslararası Göç Kuramları

Literatürde uluslararası göçle ilgili birtakım kuramlar geliştirilmiştir (Çağlayan, 2006, s. 68-88). Bu kuramlar; (1) temel kuramlar, (2) ekonomik temelli göç kuramları ve (3) sosyo-kültürel göç kuramları başlıkları altında incelenebilmektedir. Temel kuramlar olarak Ravenstein Göç Kanunları (1885), Everett Lee Göç Kuramı (1966), Petersen’in Göç Tipleri (1958) ve zorlama ile yapılan (forced) göçlerden söz edilebilmektedir. Ravenstein, uluslararası göçün nedenleri olarak ekonomik koşulları merkeze almıştır. Ona göre bireyler ekonomik durumlarını iyileştirmek amacıyla göç etmektedirler (İnce, 2019). Lee (1966) itme-çekme kuramını ortaya koymuştur. Lee (1966) göç etme kararını almada etkili olan faktörleri incelemiş ve bu faktörleri; (1) göçün başladığı ve göç eden kişinin çıkış yaptığı yerle ilgili faktörler, (2) göç alan yerle ilgili faktörler, (3) ortaya çıkan engeller ve (4) bireysel faktörler başlıkları altında ele almıştır. Lee (1996)’nin kuramına göre, göçe sebep olan itici faktörler ve göçün gerçekleştiği yerdeki çekici faktörler bir bütünü oluşturur (Çağış, 2022). Ekonomik temelli göç kuramları olarak neo-klasik ekonomi kuramı, yeni ekonomi kuramı ve ikiye bölünmüş emek piyasası kuramından söz edilebilmektedir. Sosyo-kültürel göç kuramları olarak da denge kuramı, merkez-çevre (dünya sistemi) kuramı, göçmen ilişkiler ağı (network kuramı) ve göç sistemleri kuramından söz edilebilmektedir (Adıgüzel, 2016, s. 22-33). Dünya sistemi kuramı, uluslararası göçün merkez ülkeler tarafından çıkarlarına uygun olarak yönlendirildiğini savunmaktadır (Güllüpinar, 2012). Kesişen fırsatlar kuramı, göçleri ekonomik temelli olarak, işgücünün arz ve talebinde oluşan coğrafi farklılıkların bir sonucu olarak, işgücünün ücretinin düşük olduğu ülkelere, işgücünün ücretinin yüksek olduğu ülkelere doğru göçün kaçınılmaz oluşuyla açıklamaktadır (Öner, 2012). Merkez-çevre kuramına göre dünyada çevre olarak adlandırılan ülkeler, merkez ülkelerin kapitalist gelişimi için vazgeçilmez bir noktadadır. Göçün yeni ekonomi teorisinde göç etme sürecinde göç eden bireyin ailesine

odaklanılmaktadır. Bu kurama göre göç kararı, bireyin değil, ailelerin ortak kararıyla alınmaktadır (Tümtaş, 2020). Göç sistemleri kuramı, iki veya daha fazla ülke arasında gerçekleştirilen, politik ve ekonomi temelli göçmen alışverişine dayanmaktadır (Şimşek, 2020). Ülkeler arasında yapılan ikili antlaşmalar yoluyla gerçekleşmektedir. İlişkiler Ağı (Network) kuramında da göç edilecek olan ülkeye daha önceden göç etmiş olanlar aracılığıyla temasta bulunularak bir sosyal sermaye alanı oluşturulmaktadır (Çağış, 2022). İnce (2019)'ye göre günümüzde göç hareketlerini tek bir kuramla analiz etmek mümkün olmamaktadır, çünkü göç türleri çoğalmış ve çatallaşmıştır.

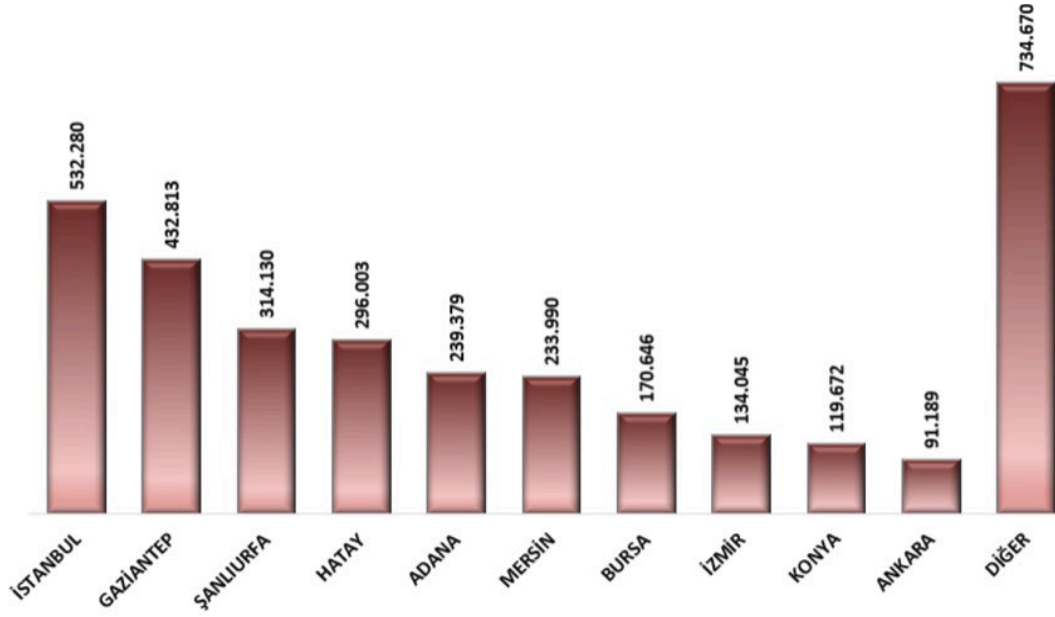
1.3. Türkiye'ye Suriyeli Göçü ve Etkileri

Suriye'den Türkiye'ye yapılan göçle ilgili yayınlanan resmi rakamlar incelendiğinde, Türkiye'deki Suriyelilerin sayısının milyonlarla ifade edilen rakamlara ulaştığı görülmektedir (Kirişçi, 2014). Türk hükümeti almış olduğu kararla komşudan gelenlere açık kapı politikasını uygulamış, bunun sonucunda Türkiye'deki Suriyelilerin sayısı hızla artmaya başlamıştır. Sonraki yıllarda da Türkiye'deki Suriyelilerin varlığı artmaya devam etmiştir. Türkiye'deki Suriyelilerin sayısı milyonlarla ifade edilen rakamlara ulaşmıştır (Yıldırım alp ve ark., 2017, s. 107). Göç İdaresi Başkanlığı tarafından yayınlanan en son verilere göre Türkiye'de kayıt altına alınmış geçici koruma statüsündeki Suriyeli sayısı 31 Ağustos 2023 tarihi itibarıyla toplam 3.298.817 kişidir. Aşağıdaki tablolarda Türkiye'deki yıllara göre geçici koruma kapsamındaki Suriyelilerin sayısı verilmektedir.

Şekil 1. 1.Yıllara Göre Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyeliler (31 Ağustos 2023) (Göç İdaresi Başkanlığı, 2023)

Geçici koruma kapsamında bulunan Suriyelilerin ilk 10 ile göre dağılımı aşağıda şekil 1.2'de verilmektedir.

Şekil 1. 2. Geçici Koruma Kapsamında Bulunan Suriyelilerin İlk 10 İle Göre Dağılımı (31 Ağustos 2023) (Göç İdaresi Başkanlığı, 2023)

Suriyelilerin Türkiye’de artan sayıları ve Türkiye’de kalış sürelerinin uzaması sonucunda bu insanların yerli halka uyumu konusu önemini arttırmaktadır. Türkiye’deki Suriyelilerin sosyal uyumu, AB yardımları çerçevesinde “Sosyal Uyum Yardımı” adındaki program gibi birçok farklı mekanizma ile desteklenmeye çalışılmaktadır. Erdoğan (2020)’ın araştırmasının sonuçlarına göre Türkiye’nin önemli bir kesimi (%46,2) Suriyelilerin toplumun kültürüne yeterince uyum sağlayamadığını düşünmektedir.

Araştırmalara göre Türk hükümeti ülkeye gelen Suriyelilere kapıları açmış, Suriyelilerin çeşitli ihtiyaçları (barınma, sağlık, eğitim vb.) onlar için Güneydoğu Anadolu illerinde oluşturulan kamplarda karşılanmıştır Suriye’den gelenler ilk dönemde Türk hükümeti ve halkı tarafından komşudan gelen Müslüman misafirleri olarak görülmüşlerdir. Hükümetin ülkedeki Suriyelilere olan bakışı ve yaklaşımında zamanla değişiklik olmamışsa da, yerel halkın Suriyelileri pozitif algılayışı zamanla negatif yöne evrilmiş, halkta Suriyelilere yönelik var olan pozitif tutumlar yerini negatif tutumlara bırakmaya başlamıştır. Bunda, Suriyelilerin Türkiye’deki kalış sürelerinin uzamasının payı olmuştur. Genel olarak kamuoyunda Türkiye’ye göç eden Suriyelilerin kalıcı olması beklentisi hâkim olmuştur ve Türkiye’de yapılan araştırmalar bu konuya yoğunlaşmıştır (Adıgüzel, 2016).

Araştırmalara göre Türkiye tarih boyunca göç veren ve göç alan bir ülke olmuştur. Türkiye, öncelikle Suriyeli göçmenler sorununa insani yönden yaklaşmıştır. Türkiye bu sorunun çözümü için uluslararası örgütler nezdinde girişimlerde bulunmuş ve büyük çabalar göstermiştir. Fakat Suriye’deki iç savaş uzadıkça Suriyeli göçmenlerin artan sayısı ile mevcut sorun hızla büyümüştür. Türkiye, Suriye’den göçmenlere açık kapı politikasını uygulamış, Bu kampların yönetimini AFAD üstlenmiştir (Arık, 2020).

Türkiye hükümeti ülkeye gelen Suriyelilerin Suriye’de yaşanan iç savaşın bitmesi durumunda ülkelerine geri dönmelerini beklemiştir. Fakat beklenildiği gibi olmayınca, yani Suriye’deki iç savaş uzayıp Suriyeliler Türkiye’de kalmaya devam edince, hükümet kısa dönemli planlarından vazgeçip bu sorunla ilgili uzun dönemli planlamaya dönmüştür (Kırkpınar, 2022). Bu kapsamda, sorunun çözümü için Avrupa Birliği (AB) ile işbirliğine yönelmiştir. AB ülkelerinde Suriyelilerin Türkiye’yi transit ülke olarak kullanıp kendi ülkelerine gelmeleri endişesi vardır. Bu çerçevede Türk hükümeti ile AB arasında göçmen anlaşması yapılmış, bu anlaşma 18 Mart 2016’da Türkiye-AB Zirvesi sonrası yürürlüğe girmiştir. “18 Mart Mutabakatı”, “Göçmen mutabakatı” olarak da bilinmektedir. Yapılan bu anlaşma ile ülkelerindeki iç savaştan kaçan Suriyelileri ülkesine kabul eden Türkiye AB tarafından desteklenecekti. Anlaşma, AB ve Türkiye’nin Suriyeli göçmenler krizinde işbirliğini içermektedir. Taraflar arasında yapılan anlaşmaya göre Türk hükümeti Güney Doğu Anadolu’da Suriyeli sığınmacılar için kamplar oluşturacak, bu kamplarda sığınmacılar barındırılacak ve temel ihtiyaçları karşılanacaktı. Türkiye, AB’ye yönelen düzensiz göçü önlemek için tedbirler alacaktı. Bu şekilde AB, Avrupa ülkelerine yönelen düzensiz göçün sona erdirilmesini, Türkiye’yi tampon ülke olarak kullanıp sığınmacıların AB kapısına dayanmasını önlemeyi hedeflemekteydi. Tarafların aralarında vardıkları anlaşmaya göre, Türkiye de bunun karşılığında, AB’nin vadettiği maddi yardımı alacak ve yapılan yardımlarla ülkedeki Suriyelilerin temel ihtiyaçları karşılanacaktı (BBC News, 2020). Böylece Türkiye’nin güney doğu illerinde Suriyeliler için kamplar oluşturulmuştur (Hatay Altınözü, Yayladığı ve Apaydın konteyner kampları, Kilis Elbeyli Besiriye konteyner kampı, Kahramanmaraş merkez konteyner kampı, Osmaniye Cevdetiye çadır kampı ve Adana Sarıçam çadır kampı gibi). Bu kampların sayısı 22 iken 2018’de 8’e düşmüştür (Hazzouri, 2021, s. 37). Kampların dışında yaşayan Suriyeliler ise büyük kentlerde zor şartlarda yaşamlarını sürdürmeye çalışmıştır. Bir yandan da, zamanla Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığına geçen Suriyeliler olmuştur. TÜİK verilerine göre Türk vatandaşlığına geçen Suriyelilerin sayısı 31 Aralık 2021 tarihine kadar 84.152’si çocuk olmak üzere 193.293 kişi olmuştur (TÜİK, 2022).

Araştırmalara göre, Türkiye’de önceleri misafir olarak görülüp, algılanıp, kendileri için oluşturulan kamplarda çeşitli ihtiyaçları karşılanan Suriyelilerin Türkiye’deki kalış süreleri uzayınca Türkiye hükümeti Suriyelilerle ilgili politikasında değişime gitmiştir. Hükümet kısa vadeli planların yerine, sorunun çözümünde uzun vadede etkinlik sağlayacak planları gündemine almıştır (Kirişci, 2014).

Yine araştırmalara göre Suriye’den Türkiye’ye olan göçün ülkede meydana getirdiği önemli ekonomik, siyasal ve sosyal etkiler ve sonuçlar olmuştur. Konuyla ilgili yapılan araştırmalarda, Suriye’den göçün Türkiye ekonomisine getirdiği büyük yük tartışılmaktadır (Kaypak ve Bimay, 2016; Devran ve Özcan, 2016, Yıldırım alp ve ark., 2017 ve Arık, 2020’in araştırmalarındaki gibi). Kaypak ve Bimay (2016)’ın araştırmasına göre Türkiye’ye gelen Suriyeliler çalışma izinleri olmaması ve herhangi bir gelire sahip olmamaları nedeniyle ekonomik anlamda büyük bir yük teşkil etmektedirler. Devran ve Özcan (2016)’ın araştırmasına göre Türkiye’ye yönelen göç dalgalarının Türkiye ekonomisine etkileri

beklenenin çok üstünde olmaktadır. Türkiye'ye göç eden milyonlarca Suriyelinin bakım, eğitim ve sağlık gibi ihtiyaçları için önemli miktarda bütçe ayrılmaktadır. Arık (2020)'a göre ise Suriyelilerin Türkiye'ye ekonomik etkilerine bakıldığında risklerin ve fırsatların bir arada olduğu bir tablo görülmektedir. Örneğin:

Gelen Suriyelilerin yeni şirketler kurması ve yatırımlar yapması, yanlarında getirdikleri nakit para ve eşyaları piyasa sürmeleri pazar açısından olumlu etkiler yaratmıştır. Yerleştikleri yerlerde kira fiyatlarında ve pazardaki artışta üretici ve ev sahipleri tarafından olumlu karşılansa da yerel halkı olumsuz etkilemiştir. Ayrıca Suriye'deki olaylar sonrasında Türkiye'nin Ortadoğu ülkeleriyle ticaret hacminin azalması ülke ekonomisine olumsuz etki etmiştir (Arık, 2020).

Araştırmalara göre, göç olayından göçenlerin vardıkları ülkeler ekonomik, siyasal ve sosyal yönlerden etkilenmektedir. Böylece göçün varılan ülkelere ekonomik, politik ve sosyal etkilerinden söz edilebilmektedir. Göç olgusu, kaynak ülkeler ve göçmenlerin vardıkları ülkelere meydana getirdiği siyasal, ekonomik ve sosyal sonuçlarla önem kazanmaktadır (Tataru, 2019, s. 11). Türkiye'de Suriyelilerin temel ihtiyaçları karşılanmış, bununla birlikte Suriyelilerin Türkiye ekonomisine yükü artmıştır. Suriye'den göçün Türkiye'ye ekonomik etkileri ile ilgili Reyhanlı örneği verilerek şunlar söylenmektedir;

Suriye göçü Reyhanlı ilçesine çok büyük sıkıntılar yüklemektedir. Özellikle yaşamsal kaynakların ve iş gücünün Suriyelilerle paylaşılması önemli sorunlara sebep olmaktadır. Reyhanlı ilçesinde tarımsal faaliyetin, bahçe işlerinin ve inşaat sektörünün yoğun olmasından dolayı buradaki işler Suriyelilerin göçleriyle birlikte düşük ücretler karşılığında Suriyeliler tarafından yapılmaya başlandığı gözlemlenmektedir. Düşük ücret ve sigorta sorunu olmadan Suriyelilerin çalışması işveren için tercih nedeni olsa bile Reyhanlı'da işsiz sayısının çoğalmasına ve bu nedenle de halkın geçim sıkıntısı yaşamasına sebep olabilmektedir. Kısacası Suriyeli göçmenler yerel halk için bir dezavantaj oluştururken, işverenler açısından bu durumlar bir avantaja dönüşmektedir (Erten, 2018, s. 67).

Araştırmalara göre Suriyelilerin Türkiye siyasetine etkisi, Türkiye'deki muhalefet partilerinin hükümeti Suriyeliler konusunda izlediği politikaları nedeniyle eleştirmesiyle açık şekilde görülmektedir (Devran ve Özcan, 2016, s. 46). Suriyelilerin Türkiye'de kalma sürelerinin uzamasının, siyasal iktidarı muhalefet partileri karşısında zor duruma düşürmeye başladığı söylenmektedir (Buluz, 2017). Türkiye'deki Suriyelilerin ülkemizde kalıcı olmaları ile Türkiye ekonomisi ve siyaseti üzerindeki etkileri süregelen hal almıştır. Bu noktada iktidarın göçü karşılayabilme düzeyi önem kazanmaktadır. Konuyla ilişkili olarak, iktidarın göçü karşılayabilme düzeyinin, göçün siyasal etkisi üzerinde azaltıcı veya artırıcı etki yaptığı söylenmektedir (Tuncel ve Ekici, 2019).

Suriyelilerin Türkiye'de sosyal yaşama da etkileri olmaktadır. Buna çeşitli toplumsal nedenlerle (yerel halkın Suriyelileri kabul sorunu, iki halk arasındaki kültürel farklılıklar, Türkiye'nin büyük kentlerinde yaşayan Suriyelilerin suça karışmaları gibi nedenlerle, vb.) Türkiye'de yerli halk tarafından

Suriyelilere gösterilen toplumsal tepkilerin artması örnek olarak verilebilmektedir (Yıldırım alp ve ark., 2017, s. 122-123). Yurtiçinden literatürde yapılmış olan, incelenen çalışmalar içinde, Kaypak ve Bimay (2016), Erten (2018), Göze ve Küçük (2018), Arık (2020) ve Güler (2021)'in araştırmalarında da bunun gibi verilen örneklerle Suriyelilerin Türkiye'de sosyal yaşama etkileri ve bu bağlamda sosyal uyumun gerçekleştirilmesinin önemi tartışılmıştır. Kaypak ve Bimay (2016)'ın araştırmasına göre, şehirlerde yaşayan Suriyeliler örneğinde, şehirlerde meydana gelen sosyal değişmeler, kültürel yozlaşma ve değer yargılarında aşınma gibi sosyal etkilerin önlenmesi konusunda kalkınma planlarında çalışmalar yapılmalıdır. Erten (2018)'in araştırmasında, Hatay'ın Reyhanlı ilçesinde Suriyelilerin sosyal hayata uyum sağlamaları ve geçimlerini sürdürmeleri için yapılan ulusal ve uluslararası yardımlar, Suriyelilerin burada sosyal ağlarla iletişime girmelerinin topluma uyum sürecindeki öneminden ve Suriyelilerin Reyhanlı'daki sosyal çevreye belli zararlar verdiklerinden bahsedilmektedir. Göze ve Küçük (2018)'ün araştırmasında, araştırmacılar Suriyeli çocukların Türkiye'deki okullardaki uyum sorunlarından bahsetmiştir. Arık (2020)'in araştırmasına göre Suriyeliler yerleştikleri yerlerde konut kiralarn ve pazarda satılan ürün fiyatlarını yükseltmişlerdir ve bu durum yerel halkı olumsuz etkilemiştir. Güler (2021)'e göre de uluslararası güçlerin kendi aralarında yaptıkları güç mücadelelerinin neticesinde Türkiye gibi ülkeler düzensiz göçün sosyal, kültürel ve ekonomik yükünü çekmeye zorlanmaktadır.

Araştırmalara göre Suriyelilerin sosyal ve ekonomik entegrasyonu önemli bir sorunu oluşturmaktadır. Suriyelilerin uyum sağlama sürecinde inanılan (ortak) dinin önemli katkısı olmaktadır (İrdem, 2018, s. 109). Din örneğinde böyle ortak kültür öğeleri, Suriyeliler ile yerel toplumun uyumlanmasını kolaylaştırmaktadır (Kaya, 2018, s. 80). Suriyeli çocuklar Türkiye'deki okullarda uyum sorunu yaşamaktadırlar. Suriyeli çocuklar kendi aralarında kendi dillerini konuşmakta, bu nedenle Türkçeyi öğrenmeleri gecikmektedir (Göze ve Küçük, 2018, s. 28). Türkiye'de Suriyeli çocukların akran entegrasyonunda en büyük engeli dil engelinin (Türkçeyi bilmemelerinin) oluşturduğu görülmektedir. Türkçe bilmeyen Suriyeli çocuklar yerli çocuklar tarafından dışlanmaktadır. Ekonomik zorluklarla çalışmak zorunda olan Suriyeli çocuklar okul derslerine konsantrasyon sorunu yaşamaktadır. Suriyeli çocukların Türkçesi iyi seviyede olmadığından diğer dersleri kavrama sıkıntısı yaşamaktadırlar. İletişim eksikliğinden kaynaklı öğretmen-öğrenci problemleri de ortaya çıkabilmektedir (Ayaşlı, 2018, s. 20-21).

1.4. Türkiye'de Suriyelilerin Yaşadığı Sorunlar ve Çalışma Hayatındaki Zorlukları

Bu kısımda Türkiye'de Suriyelilerin yaşadığı sorunlar ve çalışma hayatındaki zorlukları ile ilgili literatür incelenmektedir. Türkiye'de Suriyelilerin yaşadığı sorunlar olarak literatürde Suriyelilerin toplumsal hayattan dışlanmasından, Suriyelilere yönelik ayrımcı tutumlardan, Suriyelilerin ekonomik ve sosyo-kültürel uyum sorunlarından ve Türkiye'de çalışma hayatında yer alan Suriyelilerin yaşadığı sorunlardan söz edilebilmektedir.

1.4.1. Türkiye’de Suriyelilerin Yaşadığı Sorunlar

1.4.1.1. Suriyelilerin Toplumsal Hayattan Dışlanması ve Suriyelilere Yönelik Ayrımcı Tutumlar

Araştırmalara göre Türkiye’de Suriyelilere yönelik yapılan bazı ayrımcılıklar görülmektedir (Bolgün, 2020). Türkiye’de Suriyeliler düşük ücretlerle ve sağlıksız koşullarda çalıştırılabilmekte ve toplumsal hayattan dışlanabilmektedir. Suriyeli göçmenler Türkiye’de toplumsal kabul ve dışlanma problemi yaşamaktadır. Burada Suriyeli göçmenlere karşı yerli halkın önyargıları ve tutumları, bunda da medyanın geçmişte Suriyelileri haber yapış şekli (yaklaşımı) etkili olmuştur. Medyanın Suriyeli göçmenlerle ilgili yaptığı haberler yerli halkın Suriyelilere bakış açısını etkilemektedir (Gezik, 2022, s. 151). Suriyelilerin yoksul, zayıf, çaresiz, hastalıklı, göçmen, farklı gibi stereotipler üzerinden yansıtıldığı medyadaki olumsuz temsilleri toplumda Suriyeliler hakkında önyargılar üretmektedir (Gölcü ve Dağlı, 2017, s. 17). Bu önyargılar, Suriyelilere yönelik olumsuz tutumlara dönüşmektedir. Suriyelilerin yabancı olarak görülmeleri ile ilgili olarak, Türkiye’ye ilk geldiklerinde “din kardeşlerimiz” diye karşılanan Suriyelilere yönelik tutumların zaman içinde değiştiği, Türkiye’de kalmaya devam eden Suriyelilerin yerli halk tarafından “yabancılar” olarak görülmeye başlandığı görülmektedir. Suriyeliler Türkiye’de kurumsal ilişkilerden de dışlanmaktadır (Çağış, 2022). Bunun gibi, Suriyelilerin Türkiye’de sosyal hayattan dışlanmasını konu eden ve tartışan, yurtiçinden literatürde yapılmış olan çok sayıda çalışma içinde Ünal (2014), Yazıcı (2016), Yıldırım alp ve ark. (2017), Çatak (2018), Önder (2019), Bal Kızılhan (2019), Bolgün (2020), Diker ve Karan (2021), ve Güler (2021)’in çalışmaları sayılabilmektedir. Ünal (2014)’ın araştırmasına göre Türkiye’ye gelen ve sığınan gruplar kentlerde sosyal dışlanma, ayrımcılık, ırkçılık, yabancı düşmanlığı ve ötekileştirme gibi sorunlarla baş etmek durumunda kalabilmektedir. Yazıcı (2016)’nın araştırmasında açıkladığı gibi toplumsal yaşam içerisinde bireyin aidiyet duyduğu alan ve sınırların dışında kalanlar ‘onlar/ötekiler’ olarak anlamlandırılarak soyutlanmaya başlanmaktadır. Yine Yıldırım alp ve ark. (2017)’nin araştırmasına göre Suriyeliler yerli halkın kendilerine hak kaybına sebep olan kişiler şeklinde bakmalarından duydukları rahatsızlığı ve ayrımcılığa maruz kaldıklarını belirtmektedirler. Önder (2019)’in araştırmasına göre Türkiye’de Suriyelilere vatandaşlık verilmemesine yönelik bir tutumun ortaya çıkmasının altında Suriyelilerin dışlanması yatmaktadır. Bal Kızılhan (2019)’ın çalışmasının sonuçları, sosyal yardımlar, kamu hizmetlerine erişim ve emek piyasasına dahil olma konusunda Suriyelilere yönelen ekonomi temelli bir dışlanmanın öne çıktığını göstermiştir. Bununla birlikte, mekansal ve kültürel dışlanma ve ayrımlaşma biçimlerinin de ekonomik dışlanma ile iç içe geçen eklektik bir ayrımlaşma, dışlanma ve damgalanma pratiğini yeniden ürettiği görülmüştür. Ayrıca, “yerli”-Suriyeli etkileşiminde dışlanmanın, gündelik ilişkilerden, küresel-yapısal koşullara uzanan baskıcı daralmanın bir tezahürü olarak kendini gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır. Bolgün (2020)’ün araştırmasına göre sosyal uyum sürecinde gruplar arasında ayrımcılık ve sosyal dışlanma ortadan kalkmaktadır. Diker ve Karan (2021)’in araştırmasına göre Ankara’nın Altındağ ilçesinde yaşayan Suriyeliler sosyal dışlanmaya; ekonomik, mekânsal, kültürel ve sosyal hizmetlere erişim konusunda farklı boyutlarda maruz kalmaktadırlar. Araştırmada,

ayrıca bu boyutlardan her birinin birbiriyle yakından ilişkili olduğu bulunmuştur. Araştırmada, kültürel dışlanma anlamında en büyük sorunu özellikle Suriyeli kadınların dil bilmemekten kaynaklı yerel halk ile iletişim kurmakta zorlanmalarının oluşturduğu bulunmuştur. Araştırmanın diğer çarpıcı bulgusuna göre, Suriyeli kadınlar Türkiye’de iş gücü piyasasından tamamen dışlanmaktadır. Güler (2021)’in araştırmasına göre de Suriyeliler resmi ve gayri resmi ayrımcılıkla karşılaşmakta, sosyal dışlanmaya maruz kalmakta ve ötekileştirilmektedir.

Araştırmalara göre Türkiye’deki Suriyelilerle ilgili onları ötekileştirici söylemlerde bulunmaktadır. Suriyelilerle ilgili medyada yapılan haberlerde de bu görülmektedir. Suriyeliler medyada kimi zaman hırsız kimi zaman da cinayet zanlısı olarak ön plana çıkarılmaktadır. Böylece medya Suriyelileri açık bir hedef haline getirmektedir (Gölcü ve Dağlı, 2017, s. 18). Medyada Suriyelilerin temsili sorunu birçok araştırmada ortaya konulmaktadır (Bartu, 2019; Öztürk, 2019; Gürbüzdal, 2021; Pandır, 2021 ve Gezik, 2022).

Suriyelilerin medyada olumsuz temsillerine sıkça rastlanmaktadır. Türkiye’deki Suriyelilerin medyada; çalışma yaşamı ve istihdam temalı haberlerde “yardıma muhtaç” insanlar, “yardım ilişkisi içindeki insanlar” ve “ucuz emek” temsilleri görülmektedir (Artar, 2019). Medyada Suriyelilerle ilgili yapılan haberlerde politikacılar, bürokratlar ve uzmanların ağzından açıklamalar yapılırken, bir Suriyelinin haber kaynağı olduğuna neredeyse hiç rastlanmamaktadır (Doğanay, 2018, s. 111). Bu durum haber söyleminde ayrımcılığa örnek teşkil etmektedir. Yine medyada Suriyelilerle ilgili doğru olmayan haberler yapılabilmektedir.

1.4.1.2. Suriyelilerin Ekonomik ve Sosyo-Kültürel Uyum Sorunları

Araştırmalara göre Türkiye’nin büyük kentlerinde yaşayan Suriyelilerin ekonomik ve sosyo-kültürel uyum sorunları olmaktadır (Karaca ve Doğan, 2014; Kaya ve ark., 2021; Güler, 2021). İlgili literatürde Yıldırım alp ve ark. (2017, s. 122)’nin araştırmasına göre Suriyeli sığınmacılar geçici misafir olmaktan çıkıp kalıcı duruma geçtikten sonra ekonomik ve sosyo-kültürel uyum sorunlarıyla karşı karşıya kalmıştır. Araştırmanın diğer sonuçlarına göre dil yetersizliği vb. nedenlerle birçok Suriyeli toplumdan izole bir şekilde yaşamaktadır. Suriyeli göçmenlerin büyük çoğunluğu zamanlarını kendileri gibi göçmen olanlarla, ağırlıklı olarak da Suriyelilerle geçirmektedir. Yine Suriyeli göçmenler yerli halk ile kaynaşamamaktadır. Türkçe bilmeyen Suriyeliler dil konusunda zorluk çekmekte ve Türkiye’de sosyalleşememe ve iş bulma sorunları yaşamaktadır. Suriyelilerin akademik başarı sorunları bulunmaktadır (Çağış, 2022). Suriyeliler yerli halktan olumsuz tutumlarla karşılaşmaktadırlar. Türkiye’de günah keçisi olarak ilan edilmektedirler. Suriyeli çocukların eğitime erişimleri ve Suriyelilere yapılan sosyal destekler gibi konular yerli halk tarafından eleştirilmektedir. Türkiye’deki Suriyeliler iş bulma zorlukları ve işsizlik sorunu yaşamaktadırlar (Kocadaş, 2018). Diğer yanda Suriyeliler Türkiye’deki yüksek işsizliğin baş sebebi olarak gösterilmektedir (Yıldırım alp ve ark., 2017, s. 123). Türkiye’de Suriyelilerin açtığı iş yerlerine ruhsat verilmemektedir (Kocadaş, 2018). Türkiye’de

Suriyeliler düşük ücretlerle çalışmaktadır (Yıldırım alp ve ark., 2017, s. 122). Suriyeliler bu nedenle geçim sıkıntısı yaşamaktadır. Suriyeliler Türkiye’de fiyatların yüksek oluşunun sıkıntısını yaşamaktadır. Türkiye’de yerli halkın şikâyet ettiği hayat pahalılığından, yerli halkla kıyaslandığında çok daha düşük emek fiyatları karşılığında çalışan, ülkemizde özellikle büyük şehirlerde yaşayan Suriyeliler çok daha olumsuz etkilenmektedir. Suriyeliler Türkiye’deki mal/ürün fiyatlarını çok yüksek bulmaktadır (Kocadaş, 2018). Türkiye’nin büyük şehirlerinde yaşayan Suriyelilerin kiralık konut bulma ve elverişli olmayan koşullarda barınma sorunları olmaktadır. Kampların dışında, büyük şehirlerde yaşayan Suriyeliler kiralık konut bulma ve elverişli olmayan kötü şartlarda barınma sorunu ile karşı karşıya kalmaktadır. Yine araştırmalardan ev kiralarının pahalı olması nedeniyle Suriyelilerin büyük şehirlerde ev kiralarını ödemede yaşadıkları zorluklar bildirilmektedir (Kocadaş, 2018). Suriyeliler Türkiye’de sokaklarda yaşamak zorunda kalmaktadır (Gölcü ve Dağlı, 2017, s. 24). Suriyeliler sokakta yürürken yerli halkın küçümseyici tavırlarıyla karşılaşabilmektedir. Suriyeliler ikinci sınıf insan muamelesi görmekten rahatsız olduklarını ifade etmektedirler. Suriyeliler aşağılayıcı ve dışlayıcı davranışlarla karşı karşıya geldiklerini ve bundan rahatsızlıklarını dile getirmektedirler (Akbaş ve Ünlütürk Ulutaş, 2018). Suriyeliler yerli halktan tehdit ve baskı görebilmektedir (Kocadaş, 2018). Suriyeliler Türkiye’de çalışma yaşamından dışlanmakta ve çalışma yaşamında ayrımcılığa uğramaktadır (Yıldırım alp ve ark., 2017, s. 122). Yerel halkın söylemlerinde de bu görülmektedir: “Ekmeğimizi elimizden aldılar”, “Benim gencim işsiz geziyor.” (Çatak, 2018). Ayrıca Suriyelilerin Türkiye’deki çalışma koşulları zordur. Türkiye’de sigortalı ve maaşlı olarak güvence altında çalışan Suriyelilerin yanında güvencesiz bir şekilde çalışan Suriyeliler de olmaktadır (TUIC Akademi, 2021).

Araştırmalara göre Türkiye’de Suriyeli karşıtlığı artmaktadır (Saraçoğlu ve Belanger, 2018). Bir yandan Türkiye’deki Suriyelilerin sayısı hızla artarken ve Suriyelilerin Türkiye ekonomisine yükü artarken, diğer yanda Suriyelilerle yerli halk arasında yaşanan sorunlar olmuştur (Güleryüz, 2021, s. 88-89). Bu sorunlar Türkiye’de yerel halkın Suriyeli karşıtlığını büyüttüştür. Başlarda misafir olarak görülen Türkiye’deki Suriyelilerin sayılarının ve kalış sürelerinin artmasıyla yerli halk Suriyelilere negatif tutum göstermeye başlamıştır (Ekici, 2019, s. 695).

Sosyal ayrışma teriminin karşıtı olan terim sosyal uyum, sosyal bütünleşme veya sosyal kaynaşmadır. Sosyal ayrışma ilk olarak biz/öteki ayrımıyla dilde karşılığını bulmaktadır (Çağış, 2022, s. 45). Medyada Suriyelilere yönelik söylemlerde bu ayrıma sıkça rastlanmaktadır. Medyada kullanılan bu dilin sonucunda Suriyeliler gündelik yaşamın birçok alanında ayrıştırma ve dışlanmaya maruz kalmaktadır. Sosyal uyumun gerçekleşmesi için bir yandan Suriyelilerin de çaba göstermesi gerekmektedir. Türkiye’de Suriyeliler uyum sürecinde rol almaları için teşvik edilmektedirler. Bu amaçla Suriyeliler için dil kursları yaygınlaştırılmakta, çeşitli kültürel oryantasyon programları hazırlanmakta, rehberlik hizmetleri sunulmakta, eğitim ve istihdama katılım yönünde düzenlemeler yapılması gibi faaliyetlere ağırlık verilmektedir. Sosyal uyum, karşılıklı gerçekleşmesi gereken, çift yönlü bir süreci ifade etmektedir (Yıldırım alp ve ark., 2017, s. 122).

Araştırmalara göre Türkiye’deki Suriyeliler sosyal hayatta ayrımcılığa uğramaktadır. Suriyelilerin yerel halkla toplumsal uyumu son yıllarda sosyolojik araştırmalara konu olmaktadır. Bu bağlamda göç çalışmacıları, Suriyeliler konusuna eğilmeye başlamıştır. Yapılan araştırmalarda, sosyal dışlanma ve ayrımcılık kavramlarıyla yerel halkın Suriyelilere olan yaklaşımları ölçülmeye çalışılmıştır. Yerlilerin Gözüyle Suriyeli Mülteciler: Bal Kızılhan (2019, s. 59) ayrımcılık kavramına şu şekilde değinmiştir:

Ayırım/ayrım yapmak(segregation), egemen konumdaki topluluklar tarafından farklı niteliklerdeki topluluklara yöneltilen ve onlar açısından eşitsiz sonuçları, ayrımcı uygulamaları, toplumsal dışlanmayı beraberinde getirecek pek çok duruma ilişkin olarak gerçekleşmektedir. Ayırım yapma durumu, gerekçeleri ve sonuçlarıyla iradi, kasıtlı ağır şiddet ve zulüm gibi gözle görünür uygulamalar kadar, ırk, din, dil açısından “azınlık” olarak tanımlanan gruba yönelik sembolik şiddet veya gündelik pratiklerden hukuki normlara ve yapısal koşullara uzanan bir alanda empoze edilen davranış kalıplarına kadar oldukça geniş bir dışlanma ve ayrımcılığı yeniden üretmektedir.

Araştırmalarda Suriyeliler ve yerli halkın kültürel farklılıklarıyla ilgili de bazı temalar öne çıkmaktadır. Konuyla ilgili yapılan araştırmalara göre yerli halk Suriyelileri kendine kültürel olarak uzak ve farklı görmektedir. Bunda Türkiye’deki gazetelerin gündemde oldukları dönemde Suriyeli sığınmacılarla ilgili yayınladıkları haber fotoğraflarının etkisi olmuştur. Pandır (2021, s. 348)’ın araştırmasında;

Sonuç olarak, gazete temsillerinde Suriyelilere karşı önyargılı bir temsil biçiminin açık bir şekilde kullanılmadığı, ancak bazı temsil pratikleri ile daha örtülü şekillerde Suriyeliler’in toplumdan (bizden) farklı, uzak ve yabancı bir grup olarak inşa edildiği savunulmaktadır. Bu temsil biçimi, üç buçuk milyonun üzerinde Suriyeli nüfusa sahip Türkiye’de, Suriyeliler’e yönelik toplumsal kabulün oluşumuna olumsuz etki edecek niteliktedir. Toplum içerisinde barışın hâkim olabilmesi için medya temsillerinde, Suriyelilerin “görünmez” kılınan ancak “bize” benzer “sıradan” ve olumlu özelliklerinin görünür kılınması önerilmektedir.

Erdoğan (2020)’ın araştırmasının sonuçlarına göre yerli halkın yarısı Suriyelilerin bize “hiç benzemediğini”, %31’lik kesimi de “benzemediklerini” düşünmektedir. Yani yerli halkın büyük çoğunluğu (%81,9) Suriyelileri kültürel olarak kendine yakın bulmamaktadır. Araştırmaya katılanlar “Suriyeliler kültürel olarak bizi zenginleştirmektedir” ifadesi ile ilgili de %90,4 oranında katılmadıklarını belirtmişlerdir.

Araştırmalara göre Suriyeliler ve yerli halkın geleneklerinin farklı olması nedeniyle kültürel farklılıklar algılanmaktadır (Kocadaş, 2018). Türkiye’de yaşayan Suriyeliler yerli halk tarafından kültürel tehdit olarak görülmektedir (Ekici, 2019, s. 704).

Yapılan araştırmalara göre Türkiye’deki Suriyelilerle ilgili etiketleyici söylemlerde bulunmaktadır. Türkiye’deki Suriyeliler grup olarak “yanlış etiketlenmekte” dir (Önder, 2019, s. 3303, 3316). Oysa Suriyelilerin suça karışanlarının oranı binde 4’te kalmaktadır (Soylu, 2019).

Araştırmalara göre Türkiye’de Suriyelilere yönelik nefret söylemi ve saldırıları meydana

gelmektedir. Bunda, bir yandan Suriyelilerin vatandaş olarak oy kullanacağı, Suriyelilerin gelişle suç oranlarında artış görüldüğü söylemleri diğer yanda ekonomik sebepler etkili olmaktadır. Özellikle yeni medyada Suriyelilere yönelik nefret söylemlerine rastlanmaktadır. Suriyelilerle ilgili sosyal medyanın neredeyse her alanında nefret söylemleri üretildiği görülmektedir (Yazıcı, 2016, s. 122, 124). Sosyal medyada yabancı insanlar ve göçmenlere yönelik nefret söylemine rastlanmaktadır. Bu tip nefret söylemi ırkçı fikirler ve ekonomik sebeplerle ortaya çıkmaktadır. Irkçı duygular düşman algısına dayanmaktadır. Bu algının altında farklılıklardan kaynaklı korkular yatmaktadır. İnsanlar yabancı sözcüğünü bir kimsenin kendilerinden olmadığını tasvir etmek için kullanmaktadır. İnsanlar diğerlerini yabancı olarak sınıflandırırken genellikle kültürel özellikleri farklı olan birileri için bu sözcüğü kullanmaktadır. Burada kültürel değerler öne çıkarılırken, diğer insanlar yadsınmakta, yok sayılmaktadır. Nefret söylemi önyargı, dışlama ve ayrımcılıktan ortaya çıkmaktadır (Aydın, 2021, s. 18). Suriyelilere yönelik nefret söylemine Twitter'dan bazı örnekler şöyledir:

Suriyelilerin kalıcı olmalarını sağlamak için atılan adımların belki de en tehlikelisi; Tarımda istihdam. Diğer adı ile sığınmacıları köylere yerleştirme projesi! Lütfen köylerimize sahip çıkalım!”, “2016 da köye gittiğimde duymuştum kuzenlerimden, her bir çiftçiye bir Suriyeli çalıştırma zorunluluğu getirmiş devlet, suriyeli akşama kadar gölgede yatıyor, asla çalışmıyor, gündeliğini de alıp gidiyor, kimseye şikayet edemiyorsun.”, “Osmanlı son dönemlerinde köylerde istihdam için Rumları sokmuştu Osmanlı topraklarına, ilk karışıklık çıktığında bu köylere yerleştirilen Rumlar komşularını katledip, malına, ırzına çöktü. Tarih tekrar ediyor ama biz bunu görmezden geliyoruz (Aydın, 2021, s. 121-180).

Yapılan araştırmalara göre Suriyeliler milli güvenliğe tehdit olarak algılanmakta ve yerli halk tarafından güvenlik tehdidi olarak görülmektedirler (Ekici, 2019, s. 704). Türkiye'deki Suriyelilerin güvenlik tehdidi olarak algılanmasıyla ilgili öne çıkan temalar şunlardır: (1) Suriyelilerin terörle ilişkilendirilmesi. Türkiye'ye gelen Suriyeliler içinde teröristlerin de olduğunun düşünülmesi (Gezik, 2022, s. 149); (2) Suriye iç savaşı sırasında Hatay'a düşen bombalar (Gürbüzdal, 2021, s. 157-158) ve Suriyelilerin Türkiye'de artan varlığı.

Araştırmalara göre Suriyeliler Türkiye'de sosyal düzene tehdit olarak algılanmaktadır (Ekici, 2019). Türkiye'deki Suriyelilerin karıştığı olumsuz olaylar ve yaşanan gerginlikler sebebiyle, yerli halk tarafından Suriyeliler sosyal düzene tehdit olarak algılanmaktadır (Gezik, 2022, s. 142). Türkiye'deki Suriyelilerin ülkede sosyal düzene tehdit olarak algılanmasıyla ilgili öne çıkan temalar şunlardır: Suriyelilerin yerli halka uyum sorunları (Erdoğan, 2020), medya ve çevredeki söylemlerin de etkisiyle büyük şehirlerde Suriyelilerin en önemli sorun olarak görülmesi (Sönmez ve Adıgüzel, 2017, s. 805), Suriyelilerin büyük şehirlerde karıştıkları kavga, gasp, hırsızlık, hürriyetinden yoksun bırakma, fuhuş gibi suç olayları ve çıkardıkları olaylar (Gölcü ve Dağlı, 2017, s. 24), Suriyelilerin yerli halkla tartışmaları ve kavgaları (Gezik, 2022, s. 147) ve Suriyelilerin AIDS gibi bulaşıcı hastalıklar ile

ilişkilendirilip toplum sağlığı için tehdit olarak görülmesi (Gürbüzdal, 2021, s. 156-157).

Araştırmalara göre Türkiye’de vatandaşların Suriyelilerin suça eğilimi konusunda tutumları/algıları bölgeden bölgeye farklılık göstermektedir. Çiftçi (2018)’nin araştırmasına göre Suriyelilerin suça eğilimi konusunda İç Anadolu ve Akdeniz bölgelerinde yaşayanlar daha olumlu tutum/algıya sahiptirler. Karadeniz ve Marmara bölgelerinde yaşayanlar ise daha olumsuz tutum/algıya sahiptirler. Yine araştırmalara göre yerli çocuklar da geçici koruma altındaki bireylerle okulda, iş yaşamında veya gündelik yaşamda karşılaşmakta, fakat bilinçli bir şekilde bu kişilerle temastan kaçınılmaktadırlar (Diker ve Karan, 2021; Çağış, 2022).

Suriyeliler yerli halk tarafından Türkiye ekonomisine tehdit olarak algılanmaktadırlar (Çelik, 2017). Literatür çalışmalarında bunun çeşitli sebeplerine dikkat çekilmektedir. Bu sebeplerin başında ülkede sayıları çoğalan Suriyelilerin Türkiye ekonomisine büyük yük getirdiğinin ve Türkiye’de haksız rekabete yol açtığı düşünülmesi (Gülyaşar, 2017), Suriyelilerin Türkiye’de emek fiyatlarını aşağıya doğru çekmesi ve iş piyasalarına artan katılımları nedeniyle yerlilerin iş bulamaması, Suriyelilerin toplumun çalışma koşullarını ve istihdam olanaklarını aşağıya çekmesi, bunun sonucunda Türkiye’de yoksulluğun artması (Yıldız, 2017, s. 2) gösterilebilir.

Yerli halk tarafından Suriyeliler Türkiye ekonomisine yük getiriyor olarak görülmektedir (Gülyaşar, 2017). Bunun sonucunda Türkiye’de çalışma hayatında yer alan Suriyeliler; ayrımcılığa maruz kalmakta, düşük ücret almakta, sosyal güvenceden yoksun bırakılmakta, çoğunlukla günü birlik işlerde istihdam edilmekte, pis ve zor işlerde çalıştırılmaktadırlar (Yıldırım alp ve ark., 2017, s. 122-123).

Araştırmalara göre çalışma hayatında yer alan Suriyeliler çalıştıkları işyerlerinde yerli işçilerin yerini almakta ve emek ücretini aşağı çekmektedirler. Çalışma hayatında yer alan Suriyelilerle ilgili birçok araştırma yapılmıştır (Çetin, 2016; Korkmaz, 2017; Canbey Özgüler, 2018; Kocadaş, 2018; Akbaş ve Ünlütürk Ulutaş, 2018; Bal, 2019; Kunzendorf, 2019 ve Caro, 2020’nun çalışmalarında Türkiye’de çalışma hayatında yer alan Suriyelilerin durumları araştırılmıştır.). Bunlar vb. yapılan araştırmalardan bildirildiğine göre, Suriyeliler genel olarak düşük vasıf düzeyindeki işlerde çalıştırılmaktadırlar veya ücretleri gasp edilmektedir (Çetin, 2016). İş yaşamında ödenmeyen ücretleri ve iş sağlığı ve güvenliği sorunları olmaktadır (Canbey Özgüler, 2018). Suriyelilerin Türkçeyi bilmemeleri de iş yaşamında sorun olmaktadır (Korkmaz, 2017). Suriyeliler güvencesiz (sigortasız) bir şekilde çalıştırılmaktadırlar.

Kocadaş (2018)’in araştırmasının sonuçlarına göre yasal olarak kaçak statüde bulunan sığınmacıların çalışma izni almalarının imkânsızlığı (statülerinden dolayı), onları iş piyasalarında ucuz ve emeği sömürülen işgücü durumuna düşürmektedir. Bu anlamda Suriyelilerin yoğun olarak çalıştığı sektörler inşaat, tekstil ve hizmet sektörleri olarak bildirilmektedir. Yine araştırmalara göre Suriyelilerin istihdam oranları illere göre değişmektedir ve Suriyelilerin Türkiye işgücü piyasaları üzerindeki olumlu

ve olumsuz etkilerinden söz edilebilmektedir (Canbey Özgüler, 2018).

Suriyelilerin Türkiye’de çalışma hayatında yaşadıkları sorunlar literatürde Suriyelilerin çalışma hayatında dışlanması, düşük ücretler karşılığında çalıştırılması, kayıt dışı çalıştırılması ve güvencesiz çalıştırılması başlıkları altında incelenmektedir. Çalışma hayatında yer alan Suriyelileri bu zorluklar beklemektedir. Araştırmalara göre Suriyeliler düşük ücretlerle en pis ve zor işlerde sosyal güvencesiz bir şekilde çalıştırılmaktadırlar (Yıldırım alp ve ark., 2017, s. 122-123). Suriyeliler çalışma hayatıyla ilgili başka problemleri de yaşadıklarını ifade etmektedirler. Örneğin iş bulma zorluğu yaşamaktadırlar. Türkiye’de bir işe girip çalışmak isteyen Suriyeliler ancak statüsü yüksek birisinin rica etmesiyle işe alınmaktadırlar. İşe giren Suriyeliler maaşlarını alamayıp, maaşları gasp edilebilmektedir veya kendilerine maaşları geç verilebilmektedir. Çoğu Suriyeli ülkesinde eğitimini aldığı, çalışıp deneyim kazandığı işinden farklı işlerde çalışmak zorunda kalmaktadır. Suriyeliler daha önce icra ettikleri mesleklerini Türkiye iş piyasalarındaki yoğun rekabet, maddi yetersizlik, açtığı işyerine ruhsat alamama gibi nedenlerle devam ettirememektedir (Ekici, 2019).

Suriyeliler Türkiye’de çalışma sürelerinin uzunluğundan yakınmaktadır (Kaya ve ark., 2021). Uzun ve düzensiz çalışma saatleri olduğunu belirtmektedirler (Yıldırım alp ve ark., 2017). Suriyeliler Türkiye’de yasal olmayan yollardan çalışmaya zorlandıklarını söylemektedir (Korkmaz, 2017). Suriyeliler Türkiye’de yaptıkları işlerin karşılığında çok düşük ücret aldıklarından söz etmektedir (Kocadaş, 2018). Türkiye’de çalışan Suriyeliler iş yerlerinde aşağılayıcı ve dışlayıcı davranışlarla karşılaşabildiklerini söylemektedirler. Onlara “Bizim askerler orada, sizin ne işiniz var burada. Niye savaşçı vatanınıza sahip çıkmıyorsunuz?” denilebilmektedir (Akbaş ve Ünlütürk Ulutaş, 2018).

Suriyeliler çalıştıkları iş yerlerinde tacizle karşılaşabilmektedir. Konuyla ilgili yapılan araştırmalarda görüşülen Suriyeliler iş yerinde tacizle karşı karşıya kaldıklarını belirtmektedirler (Yıldırım alp ve ark., 2017). Yine Suriyeliler çalıştıkları iş yerlerinde şiddetle karşı karşıya kalabildiklerini belirtmektedirler (Yıldırım alp ve ark., 2017). Suriyeliler çalıştıkları iş yerlerinde fiziksel sataşmaya maruz kaldıklarını dile getirmektedirler. Çalıştıkları iş yerlerinde çok fazla hakarete uğradıklarını söyleyen Suriyeliler bulunmaktadır (Akbaş ve Ünlütürk Ulutaş, 2018).

Suriyelilerin işlettiği işyerleri özellikle denetlenmektedir (Gölcü ve Dağlı, 2017). Suriyelilerin Türkiye’de açtığı işyerlerine ruhsat verilmediği belirtilmektedir (Kocadaş, 2018). Tüm bu olumsuzluklar karşısında yine de Türkiye’de çalışma hayatına katılan Suriyelilerin açtığı işletmelerin arttığı görülmektedir (Gülbüzdal, 2021). Erdoğan (2020)’ın araştırmasının sonuçlarına göre yerli halkın çok büyük çoğunluğu (%67,2), Suriyelilerin işyeri açmalarına kesinlikle izin verilmemesi gerektiğini düşünürken, %20,6’lık bir kesim de “açabilirler ama maliyeye kayıt olup vergilerini vermelidirler” diye düşünmektedir. Suriyelilerin sadece belli iş alanlarında çalışmasına izin verilmesinin gerektiğini düşünenlerin oranı da görece yüksek çıkmıştır (%8,5).

Araştırmalara göre Türkiye’de Suriyeliler çalışma hayatından dışlanmaktadır. Bunun nedeni

Suriyelilerin yerli halk tarafından kendilerine ekonomik bir tehdit olarak görülmesidir. Nitekim Ekici (2019)'nin çalışmasında Suriyelilerin yerli halk tarafından en fazla ekonomik tehdit (%48) olarak görüldüğü ortaya çıkmıştır. Bunun sonucunda Suriyeliler Türkiye’de çalışma hayatından dışlanmakta ya da yaptıkları işe uygun ücret onlara verilmemektedir (Kocadaş, 2018).

Yine yapılan araştırmalara göre Türkiye’de Suriyeliler düşük ücretlerle çalıştırılmaktadır. Suriyeliler piyasaya göre daha az ücret karşılığı çalıştırıldıklarını ifade etmektedir. Bu durum yerli halkın da en çok öne çıkardığı konulardan birisini oluşturmaktadır. Suriyelilerin düşük ücretler karşılığında çalışmalarının yerli halk tarafından emek ücretini aşağılara çektiği düşünülmektedir. İş yerleri ucuz işgücü olan Suriyelileri tercih etmektedir (Artar, 2019). İşverenler bir yerli işçi yerine 2 Suriyeli işçi çalıştırmanın daha uygun olacağını düşünebilmektedir (Korkmaz, 2017, s. 69). Türkiye’de iş bulmakta zorlanan Suriyeliler yerli bir işçiye göre daha düşük ücretle çalışmayı çaresizlikten kabul etmektedir (Dedeoğlu, 2018, s. 42). Suriyeliler inşaat, sanayi ve tarım gibi alanlarda ihtiyaç duyulan ucuz emek gücünü karşılamaktadır (Bal, 2019).

Ünal (2014)'ın araştırmasına göre Suriyeliler şehirlerde kayıt dışı çalışmak durumunda kalabilmektedir. Türkiye’de Suriyeliler kayıt dışı çalıştırılmaktadır. Çalıştıkları işyerleri onları sigortalı çalışanları yapmamakta, SGK’ya bildirmemektedir (Kocadaş, 2018). Bunun sonucunda birçok yasal haktan yararlanamamaktadırlar. Kayıt dışı çalıştırma ya da kayıt dışı istihdam, yasal işlerde çalışarak istihdama katılan kişilerin, çalışmalarının gün veya ücret olarak ilgili kamu kurum ve kuruluşlarına bildirilmemesi ya da eksik bildirilmesi olarak tanımlanabilmektedir (Sosyal Güvenlik Kurumu, 2022). Çalışma izni olmayan Suriyeliler kayıt dışı çalıştıklarını ifade etmektedir. İşverenler Suriyelileri çalışma izin belgeleri olmadığı halde çalıştırmaktadır (Dedeoğlu, 2018, s. 42). Suriyeliler kayıt dışı çalıştırıldıkları için iş kazalarına maruz kaldıklarında tazminat alamamakta ve çalışma ücretleri vaktinde ödenmemektedir. Kayıt dışı çalıştırılan Suriyeliler sosyal güvencesiz bir şekilde çalışmaktadır (Bal, 2019). İşverenler Suriyelileri sözleşmesiz kayıt dışı ve güvencesiz çalıştırmaktadır (Dedeoğlu, 2018, s. 40). İşverenler Suriyelileri kayıt dışı, sigortasız, sosyal güvencesiz çalıştırarak haksız kazanç elde etmektedir (Korkmaz, 2017, s. 63). Taş ve ark. (2016, s. 266)'na göre; Suriyelilerin hayatlarını kendi başlarına idame ettirerek ekonomik yoksunluktan kurtulabilmeleri, gününbirlik geçici işlerde düşük ücretle çalışmaları yerine niteliklerine uygun, haksız rekabete ve sömürüye dayanmayan çalışma hayatının kendilerine sağlanması ile mümkündür. Aksi takdirde, işverenlerin Suriyelileri sigortasız, sosyal güvencesiz ve kayıtdışı çalıştırarak haksız kazanç elde etmelerinin önüne geçilemeyecektir. Konuyla ilgili Türkiye’de yapılan araştırmalarda görüşülen Suriyeliler de güvencesiz çalıştıklarını vurgulamaktadırlar (Yıldırım ve ark., 2017, s. 123). Suriyelilerin diğer en çok ifade ettikleri sorunları ise “düşük ücret” ve “dil bariyeri” dir (TEPAV, 2021, s. 7, 28).

En son yapılan araştırmalara göre şu anda Suriyelilerin ülkelerine geri dönüp dönmeyecekleri tartışılmaktadır. Erdoğan (2020)'in araştırmasında bu konuda da çarpıcı sonuçlar ortaya çıkmıştır. Araştırmanın sonuçlarına göre yerli halkın hemen hemen yarısı (%48,7) Suriyelilerin ülkelerine geri

dönmeyeceklerini düşünmektedir. Yerli halkın önemli bir kesimi de bir kısmı dönse bile büyük bölümü Türkiye’de kalır şeklinde düşünmektedir (%29,7).

1.5. Türkiye’de Tarımda Çalışan Suriyeliler ve Yaşadıkları Zorluklar

Yapılan araştırmalara göre Türkiye’de bulunan Suriyeliler tarım alanında da çalışmakta (Yıldırım, 2016), Türkiye’de tarım işçisi olarak çalışan Suriyeliler yerli emek ile rekabete girip ücret seviyesini düşürmektedir (Dedeoğlu, 2018). Diğer yanda, literatürde yapılan çalışmalardan Suriyeli tarım işçilerinin yaşadıkları bazı sorunlar bildirilmektedir. Türkiye’de tarım işçisi olarak çalışan Suriyeliler önemli sorunlarla karşılaşmaktadırlar. Düşük ücretlerle çalışmak zorunda kalmaktadırlar. İşçi sağlığı ve güvenliği bakımından riskli işleri üstlenmek, tarımdaki ağır çalışma şartlarını çaresizlikten kabul etmek zorunda kalmaktadırlar (Dedeoğlu, 2018). Suriyelilerin tarımda ihtiyaç duyulan ucuz emek gücünü karşıladığı bildirilmektedir (Bal, 2019). Tarımda çalışan Suriyelilerin ücretleri yerli işçiye göre daha düşük seviyededir. Suriyeliler tarımda ucuz işgücü olarak çalıştırılmaktadır. Suriyeli tarım işçilerinin diğer sorunları olarak da fazla çalıştırılmaları, tarım işlerinde günübirlik olarak sigortasız ve kayıt dışı çalışmaları, zorlu çalışma koşulları, ulaşım problemleri, barınma problemleri, su erişimlerinin kısıtlı olması, sağlıksız barınma ve hijyen koşulları (tuvalet - banyo olmaması) (Dedeoğlu, 2018), bunun gibi nedenlerle bulaşıcı hastalıklara maruz kalma riski ile karşı karşıya olmaları ve haklarına ilişkin farkındalık eksiklikleri (Kızılay, 2017) olduğu bildirilmektedir.

2. TEORİK ÇERÇEVE

Bu tez çalışmasında 2011 yılından beri Suriye'den Türkiye'ye gerçekleşen göç sonucu hayatlarına Türkiye'de devam eden geçici koruma altındaki Suriyelilerin ülkemizde yaşadıkları sosyal uyum sorunları ve yerli halkla sosyal uyumlanmalarının durumu araştırılmıştır. Çalışmada, Suriye'den göç etmiş kişiler için geçici koruma altındaki bireyler kavramsallaştırması kullanılmıştır. Çalışma kapsamında göç sosyolojisi ve sosyal uyum gibi kavramlar üzerinde durulmuştur. Göç sosyolojisi geniş bir çerçevede göç olgusunu, göçün nedenlerini, insanların hangi motivasyonlarla göç ettiklerini, göçün sonuçlarını, göç kuramlarını, küresel göç eğilimlerini vb. araştırmaktadır (Adıgüzel, 2016). Araştırmalara göre göçte motivasyon kaynakları (güvenlik ihtiyacı, daha iyi bir yaşam beklentisi, istihdam beklentisi vb.) farklı olabilmektedir (İnce, 2019). Yine araştırmalara göre, göç aynı zamanda ekonomik, siyasal ve sosyal etkileri olan bir olgudur ve ülkelerin iç ve dış problemlerinin bir sonucu olarak meydana gelmektedir (Öz ve Çelebioğlu, 2015). Göç olgusu göç hareketlerini ve bu hareketlerin etkilerini kapsamaktadır (Sarıkaya, 2019). Tümtaş (2020) göçün sonuçlarını mekânsal sorunlar ve toplumsal sonuçlar diye ikiye ayırmıştır. Göç salt bir yer değiştirme hareketi değildir, toplumsal sonuçları da önemlidir. Göç, toplumsal yapıda değişikliğe sebep olmaktadır (Çağış, 2022). Suriye'den Türkiye'ye doğru yapılan göç kitlesel bir şekilde gerçekleşen, zorunlu ve uluslararası bir göçtür (Giddens, 2021). Uluslararası göçlerde, dünyanın küreselleşmesiyle birlikte artış olmuştur. Uluslararası göç kaynak (çıkılan) ülkeleri etkilediği gibi göçmenlerin vardıkları (gittikleri) ülkelerdeki siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel hayatı da ciddi şekilde etkilemektedir (Güler, 2021). Toplumsal değişimle yakından ilgili olan göç olgusu içinde göç sonucunda ortaya çıkabilecek uyum pratiklerini de barındırmaktadır (Çağış, 2022). Zorunlu göçler göçmenlerin yaşadıkları çeşitli sorunları beraberinde getirmektedir. Tümtaş (2020)'ın belirttiği gibi zorunlu göçlerde göçmenlerin plansız ve öngörülemez göç hareketliliği, göç ettikleri yere uyum sağlayamamalarına ve sosyal dışlanmaya maruz kalmalarına sebep olabilmektedir. Dışlanmanın sebebi, kültürel farklar olabilmektedir (Dedeoğlu ve Gökmen, 2011). Göç, dinamik ve çok boyutlu bir olgudur (Öner, 2012). Göç, bir bütün olarak, dinamik ve sürekli değişen bir gerçekliği yansıtmaktadır (Tataru, 2019). Göç edenlerin ekonomik entegrasyonu, sosyal uyumu gibi konular göçmenlerle ilgili önemli sorun alanlarını oluşturmaktadır. Türkiye'deki Suriyeliler örneğinde de bu görülmektedir. Türkiye'deki Suriyelilerle ilgili yapılan araştırmalarda, Suriyelilerin kabul ve uyumuna yönelik olumsuz bir tablonun olduğu ortaya çıkmaktadır (Yıldırım ve ark., 2017). Uyum konusu bir süreç olarak işlemekte ve kültürlerarası etkileşimi içermektedir (Çağış, 2022). Uyum süreci, geçici koruma altındakilerin göç ettikleri ülkeye vardıkları an başlayıp göç ettikleri ülkenin vatandaşı olana kadar geçirdikleri süreçtir (Kara ve Taşçı, 2019; Büyükbeşe ve Topçu, 2020). Uyum tüm toplumlarda sosyal ilişkilerin temelini oluşturmaktadır (Çağış, 2022). Karasu (2017)'ya göre uyum sürecinin iki boyutunu psikolojik uyum ve sosyo-kültürel uyum boyutları oluşturmaktadır. Sosyo-kültürel uyum, geçici koruma altındakilerin yaşadığı kültürle temas etmesiyle başlamakta ve uyumun çeşitli kurumlar aracılığıyla desteklenmesi gerekmektedir. Sosyal uyumun sağlanması yerli halk ve

geçici koruma altındakiler için önemlidir. Çünkü farklı kültürlere sahip toplumların bir arada olmasından dolayı ortaya çıkabilecek anlaşmazlıklar ve bu anlaşmazlıkların çatışmaya dönüşme ihtimali vardır (Akay Ertürk, 2020). Bu noktada sosyal uyum kavramı önemini arttırmaktadır. Sosyal uyumun gerçekleşmesi ile farklı kültürlere sahip gruplar çatışmadan ve gerginlikten uzak bir şekilde yaşayabilmektedir (Erdoğan, 2020). Göç sonucunda deneyimlenecek uyum süreci geçici soruma altındakileri ve göç edilen ülkeyi doğrudan etkilemektedir. Sosyal uyum sürecinin hızlı ve yerli toplumla karşılıklı bir şekilde ilerlemesi gerekmektedir (Çağış, 2022). Sosyal uyum, geçici koruma altındakilerin ve yerli halkın karşılıklı ve gönüllü olarak gösterecekleri çabalarla gerçekleşebilecek olan bir süreçtir. Erdoğan (2020)'a göre uyum çift yönlü bir süreçtir: hem göç edenlerin geldikleri ülke tarafından kabulünü hem de göç edenlerin geldikleri ülkeye adaptasyonunu içermektedir. Tümtaş (2020)'a göre sosyal uyum, göç edenlerin göç ettikleri topluma uyum sağlamak için çabalarını, diğer yanda göç edilen ülkenin kurumlarının da göç edenlerin kabulü, benimsenmesi ve onların çeşitli ihtiyaçlarının giderilmesi için çabalarını gerektirmektedir. Yıldırım alp ve ark. (2017, s. 122)'na göre de sosyal uyum, karşılıklı gerçekleşmesi gereken, çift yönlü bir süreci ifade etmektedir. Uyumlanmanın taraflarının sosyal uyumlanma için teşvik edilmeleri gerekmektedir. Sosyal uyumlanma sürecinde, uyumlanmanın başta konuşulan dil olmak üzere, ekonomik, eğitim vb. alanlardaki gereklerinin de düşünülerek, bunlarla ilgili düzenlemelerin yapılması önem taşımaktadır (Giddens, 2001). Geçici koruma altındaki Suriyelilerin yerli halka uyumunun gerçekleşmesi için öncelikle Türkçeyi öğrenmeleri gerekmektedir. Türkçeyi öğrendiklerinde yerli halkla etkileşim kuracak, ortak alanlarda birbirlerini tanıyabilecekler ve böylelikle aralarında güven ilişkisi kurulabilecektir. Sosyal uyumlanmanın gerçekleşmesi için Suriyelilerin istihdamı ve eğitimi konuları da önem arz etmektedir.

Çalışmada, Etienne Balibar ve Immanuel Wallerstein'in (2013) ırk, kimlik, ulus, sınıf anlayışları temelinden hareketle savaş sonrasında Mersin'e göç eden Suriyelilerin emek ve iş gücü alanına nasıl katılım sağladığı ve bunun sosyolojik yansımalarının neler olduğu tartışılacaktır. Bununla birlikte yerli halkın Suriyeli işçi çalıştırmadaki yaklaşımlarının (kültürel etkileşim) nasıl şekillendiği araştırılacaktır.

Bu araştırmanın yazarı Mersin'in Erdemli ilçesinde ikamet etmektedir. Ailesi, yakın çevresi ve ikamet ettiği yerdeki insanların çoğu narenciye, sebze ve meyve üretimiyle geçimini sağlamaktadır. Araştırmacı günlük yaşamında tarım işletmecileriyle vakit geçirirken onların deneyimlerine yakından şahit olmaktadır. Tarım işletmecilerinin işçi çalıştırma deneyimleri önemli ve merak konusu bir araştırma sahasıdır. Tarım işletmecilerinin işçi çalıştırma deneyimleri, yerli işçi çalıştırma ve göçmen işçi çalıştırma deneyimleri olarak ikiye ayrılabilir. Araştırma öncesinde yapılan gözlemler ve ön görüşmeler doğrultusunda tarım işletmecilerinin Suriyeli işçi çalıştırma deneyimlerine bakıldığında işletmecilerin Suriyeli işçilerden beklentileri ve şikayetleri araştırmacıyı bu tezin teorik çerçevesini oluşturan kültürel ırkçılık kavramı okumalarına yönlendirmiştir. İşletmecilerle Suriyeli işçiler konusu görüşüldüğünde, işletmeciler Suriyeli işçilerin tarım işi yapma deneyimlerini aktardığı kadar Suriyeli işçilerle bağlantılandığı kültürel deneyimlerine de yer vermektedir. İşletmecilerin kullandığı kültürel

söylemler araştırmacıyı kültürel ırkçılığın var oluşu düşüncesine itmiştir. Bu sebeple bu tezin teorik alt yapısı kültürel ırkçılıkla bağdaştırılmaya çalışılmıştır.

Küreselleşen dünya, toplumları birbirine benzeştirirken devletler özellikle 3. dünya ülkelerinden kendi ulusal kültürüne yönelik bir tehdit görerek göçmenleri dışlamıştır. Farklı dillere, dinlere ve kültürel öğelere sahip toplumların mevcut kimlikleri, toplumsal bütünlükleri ve birlikte yaşama deneyimleri klasik ırkçılığı dönüştürerek yeni ırkçılık kavramını ortaya çıkarmıştır (Öztürk, 2019, s. 256). Balibar (2013, s. 32)’a göre yeni ırkçılık, baskın temanın kültürel farklılıkların aşılamazlığı olduğu bir ırkçılıktır. Sınıf mücadelesine getirilen milliyetçi alternatif ırkçılık biçimini alarak ırkçılık gelişmiş, sınıf çatışmasının yerini almıştır (Somersan, 2004, s. 57). Balibar’a göre bu çatışma “ırklaştırıcı” bir toplumsal ilişki tarafından dönüştürülmüştür (Balibar, 2013, s. 246).

Çeşitli sebeplere bağlı olarak doğduğu topraklardan ayrılmak durumunda kalan ve iş olanaklarının fazla olduğu bölgelere göç eden insanların; emek gücünün üretim süreçlerine katıldığı toplumlarda; ucuz, kayıt dışı, güvencesiz bir şekilde toplumsallaştıkları ve etnik bağlarının grup aidiyeti geliştirmedeki önemi göze çarpmaktadır (Yıldırım, 2016, s. 192).

Birikimin en üst düzeye çıkarılmasını hedefleyen kapitalist dünya ekonomisi; çıktılarından herkesin farklı ölçüde yararlanmasına, mevcut farklılıkların daha büyüyen kemikleşmesine ve işçilerin hiyerarşikleştirilerek nimet dağılımı bakımından eşitsizlik doğurmasına ideolojik bir ortam hazırlamıştır. İşçilerin verimli ve kesintisiz çalışması sermaye birikimini maksimize etme hedefini gerçekleştirmek için önemli olduğundan üretim yönetimi kadrolaşmıştır. Kadroların yaratılmasında, toplumsallaştırılmasında ve yeniden üretilmesinde etkili olan evrenselcilik ideolojisi, sermaye birikimine hizmet ettiğinden kapitalist dünya ekonomisinin yapısındaki temel taşlardan biridir (Wallerstein, 2004).

İş gücünün etnikleşmesi, emek piyasasında ücretleri düşük hale getirmiştir. Toplam hane gelirinin çok küçük bir kısmını karşıladığı halde insanlar hayatlarını idame ettirmek, sözde geçimlik ve küçük pazar etkinliklerinde bulunmak için bu düşük ücretli iş olanaklarına katılım sağlamak zorundadır. Bu durumun bir yansıması olarak toplumsal yapıda çoğalan piyasalaşmış ucuz emeğe tepki olarak yabancı düşmanlığı ortaya çıkmıştır (Balibar ve Wallerstein, 2013, s. 46-50).

İrkçi bir düşüncenin oluşmasının ön koşulu ötekinin varlığı ve tanınmasıdır. Biz ve ötekinin birbiriyle çelişen ilişkisinin dışlama ve yok etme düşüncesiyle güçlenen ırkçılık, her zaman bir ötekine muhtaçtır (Öztürk, 2019, s. 258).

Klasik ırkçılık tanımının odak noktasında çeşitli grupların ırksal bir hiyerarşi içinde sıralandığı inancı yatmaktadır (Somersan, 2004, s. 43). İrk temelli ayrımcılıklar, devletlerin ırklaştırma (racialization) politikaları-ideolojileri üzerinden ayrımcı politikalar oluşturmaktadır ve bu durum da en belirgin şekilde devletlerin göç politikalarından görülmektedir. Suriyeliler örneğinde görüldüğü gibi uygulanan neoliberal piyasa politikaları ile ırklaştırılmış hiyerarşiler yeniden üretilmekte ve ırklaştırma

süreçleri oluşturulmaktadır (Şimşek, 2018, s. 40, 42). Bunun sonucunda Suriyeliler gittikleri neoliberal piyasa politikalarının uygulandığı ülkelerde düşük ücretlerle ve uygun olmayan koşullarda çalıştırılmaktadır. Bu ülkeler arasında Türkiye de vardır (Kayhan, 2018, s. 135).

Uyguladıkları göç politikalarından, devletlerin yaptığı ırk temelli ayrımcılıklar görülebilmektedir (Şimşek, 2018). Suriyeliler gittikleri ülkelerde düşük ücretlerle, sağlıksız ve güvencesiz bir şekilde çalıştırılmaktadırlar (Kayhan, 2018). Suriyeliler ırkçılık ve ayrımcılığa karşı korunmasız durumdadırlar (Charalambidou, 2018).

Avrupa’da yeni ırkçılık söylemleri gelişmekte, yeni ırkçılık söylemleri yabancılara yönelerek onları aşağılayıp toplumsal hayattan dışlamaktadır (Sumbas, 2009). Irkçılık sadece farklı renklerdeki insanlar üzerinden değil üstünlük/aşağılık kavramlarının olduğu her yerde meydana gelebilmektedir (Crickley, 2018, s. 18). Kültürel farklara dayalı yeni ırkçılıklar yayılmakta, bazı grupları dışlamak ve belli belirsiz ayrımcılık yapmak üzere kültürel farklar öne çıkarılmaktadır. Bu durumda üstünlük ya da aşağılık iddiaları, çoğunluk kültürün standartlarına göre belirlenmektedir. Yeni ırkçılıklar, çağdaş ırkçılığın bir kategorisi olarak kültürel hiyerarşiyi reddetmekte, birbirlerine benzemeyenlerin barışçıl bir şekilde, birlikte yaşamasının doğal olmadığını savunmaktadır (Somersan, 2004, s. 43, 58). Yeni ırkçılık, ırk yerine kültürün hiyerarşik olarak sınıflandırılması; toplumsal olarak aşağıda konumlanan grupların öz güven, motivasyon, başarı ve çalışma ahlakı gibi değerler konusunda küçümsenmesi biçiminde görülmektedir. Kültürel ırkçılık, muhabatı olan azınlıkların konumunun daima aynı kalmasının sebebi olarak onların çabasının yetersizliği ve uygunsuz değerlere sahip olmaları iddiasıyla kültürel yoksunluk damgalaması yapmaktadır (Silva, 2006; Doğanay, 2018). Yeni-ırkçı öğretilerde hiyerarşi temasının ancak görünüşte ortadan kalktığını anlamak zor değildir (Balibar, 2013).

Tutarlı bir farkçı-ırkçılık (yeni ırkçılık “farkçı-ırkçılık” olarak da adlandırılmakta) bütün kültürlerin değişmezliğinin ayırım gözetmeksizin savunucusudur. Bu nedenle Balibar (2013)’a göre farkçı-ırkçılık aynı zamanda muhafazakâr da olacaktır.

Ulus devletler, milli kimlik yaratma sürecinde gerek kültürel öğeler gerekse gelenekler aracılığıyla toplumu tek tipleştirirken küreselleşen dünyanın sınırları belirsizleştirmesi ve farklı kimliklerin bir araya gelerek etkileşimi güçlendirmesi, ulus devlet sisteminin bu farklılığı reddeden yapısı sebebiyle ırkçılığı pekiştirmiştir. Günümüzde Avrupa’daki yeni ırkçı söylemler yabancılara hedef almakta, yabancılara toplumsal hayattan dışlamaktadır (Sumbas, 2009, s. 260). *Yeni ırkçılık, “sömürgeleikten kurtuluş” çağına, eski sömürgelerle eski metropoller arasındaki nüfus hareketlerinin tersine çevrilişi, insanlığın tek bir siyasal alan içinde parçalanışı çağına ait bir ırkçılıktır* (Balibar, 2013).

Artık “ırksız ırkçılıklar” dan bahsedilmektedir. Günümüzde kapsamlı kültürel farklara dayalı ırkçılıklar yaygındır. Ekonomik durum kötüleştikçe daha da yaygınlaşmaktadır. Bazı grupları dışlamak ve belli belirsiz ayrımcılık yapmak üzere, biyoloji ve ırk yerine kültürel farklılıklar öne sürülmektedir.

Bu durumda üstünlük ya da aşağılık iddiaları, çoğunluk kültürün standartlarına göre belirlenmektedir (Somersan, 2004). Yeni ırkçılık, “ırksız ırkçılık” çerçevesi içinde yer almaktadır. Bu, baskın temanın kültürel farklılıkların aşılamazlığı olduğu bir ırkçılıktır (Balibar, 2013):

...ilk bakışta bazı grup ya da halkların diğerlerine üstünlüğünü değil, “sadece” sınırların kaldırılmasının sakıncasını, hayat tarzlarının ve geleneklerin bağdaşmazlığını savunan böyle bir ırkçılık, farkçı-ırkçılık olarak adlandırılabilir. (Balibar, 2013).

“Yeni ırkçılık” tabirini ilk kullanan Martin Barker olmuştur. Barker, *Yeni Irkçılık* (The New Racism) adlı eserinde yeni ırkçılıklarda artık eskisi gibi, “biyolojik olarak aşağılık” ın vurgulanmadığını, esas önemli olanın kültürel farklar olduğunu yazmıştır (Barker, 1981). Irkçılık yapmak için artık ırk kategorileri gerekmemektedir (Somersan, 2004). Kültürel (yeni) ırkçılık, ırkçılığın yeni bir tezahürü ve formu olarak ortaya çıkmıştır.

Klasik ırkçılık, belirli bir ırka ait olmaktan dolayı ayrımcılığa uğramaya ve dışlanmaya neden olurken, kültürel ırkçılık da (azınlık) bir grubun kültürel farklılıklarından dolayı bu grubun üyelerinin ayrımcılığa uğrayıp dışlanmasına neden olmaktadır. Günümüzde ırk terimi fiziksel farklılıklarla ilişkilendirilirken, etnik grup terimi kültürel farklılıklar bağlamında kullanılmaktadır. Kültürel (yeni) ırkçılık, ötekini aşağılama biçiminde kendini ortaya koyan ırkçılıktır (Çakır, 2019). Kültürel ırkçılık, kültürün hiyerarşik olarak sınıflandırılmasına dayanan ve hiyerarşik olarak aşağıda konumlanan (azınlık) bir kültürün bireylerini çeşitli hususlarda (özgüvenleri, motivasyonları, başarıları, çalışma ahlakları, çaba göstermeleri hususunda vb.) küçümseme ve uygunsuz değerlere sahip oldukları iddiaları ile kendini ortaya koyan yeni ırkçılıktır (Silva, 2006; Doğanay, 2018). Kültürel ırkçılık karşısında sosyal uyum kavramı öne çıkarılmakta ve yerleştirilmeye çalışılmaktadır.

Göçmenlerin içinde yaşadıkları toplumla bütünleşebilmeleri konusunda yapılan çalışmalarda, önceleri göçmenleri içinde bulundukları topluma uydurmak anlamında adaptasyon kavramı kullanılırken, günümüzde ise göçmenlerin kendi etnik kültürlerini de devam ettirerek, ev sahibi toplum ile bütünleşmesini içeren entegrasyon kavramının kullanıldığı görülmektedir (Adıgüzel, 2016, s. 163). Yeni bir ülkeye göç edenler ev sahibi topluma yeterince entegre olamadıklarında ekonomik yük ve tehdit unsuru olarak algılanabilmektedirler (Demirden, 2018, s. 66).

Bir yandan entegrasyon kavramının önemine vurgu yapan, diğer yanda entegrasyonun önündeki engellerden ve entegrasyonun nasıl olması, nasıl yapılması gerektiğinden söz eden çalışmalar bulunmaktadır. Buna göre entegrasyon kavramı göçmenlerin asimile edildiği değil de ev sahibi toplumun göçmenlerin kendi özelliklerini ve farklılıklarını anladığı, kabullendiği çift taraflı uyumlanma olarak anlaşılmalı ve bu şekilde uygulanmalıdır.

Göçmenlerin ev sahibi topluma entegre edilmesi, sosyal uyum konusunun önemini arttırmaktadır (Bolgün, 2020). Avrupa ülkeleri politikacıları tarafından bundan sonra ülkelere gelecek göçmenler için kriterler belirlenmesi, ihtiyaçları doğrultusunda “seçilmiş göçmen” alınması ve yeni

geleceklerin sosyal uyumu konusunda çeşitli ölçütler belirlenmesi gündeme getirilmektedir (örneğin Fransa’da). Ülkelerde göçmenlere yönelik politikalarında olan değişimlerin neticesinde, göçmenler gittikleri ülkelerin toplumuna entegre edilmeye çalışılmaktadır.

Sosyal uyum genellikle entegrasyon (bütünleşme) ve içirme politikalarıyla ilişkili olarak ele alınmaktadır. Sosyal uyum kavramının yapılan bir tanımına göre sosyal uyum, sosyal temas aracılığıyla insanların belirli bir sosyal alana ait olma duygusu geliştirmesi sonucu yaratılan atmosferdir (Bolgün, 2020). Sosyal uyum; insanların birlikte yaşadıkları topluluklar için nasıl hissettikleri, birbirlerine saygı gösterip göstermedikleri, güvenli ve içten bir çevrede yaşadıklarını ne düzeyde hissettikleri üzerinden ölçülmektedir (Bolgün, 2020, s. 7).

Göçmenler gittikleri ülkelerde ev sahibi topluma entegre edilmediklerinde, bütünleşme, sosyal uyumlanma başaramadığında, çoğunlukla kendi grubundan insanlarla (diğer göçmenlerle) temas etmekte, yerel halk ile temasları sınırlı olmakta, böylelikle yerel halk tarafından öteki olarak algılanmaya, görülmeye devam edilmektedirler (Sumbas, 2009, s. 279). Güvensizlik, tecrit ve -düşmanlık yaratan- ırkçılık sosyal uyumun önündeki en önemli engeller olmaktadır. Güçlü uyumun göstergeleri yerelde yaşayan insanların iyi geçinmeleri, bütünleşmiş uyumlu gruplar, gruplararası temas ve grupların üyeleri arasındaki olumlu kişiler arası ilişkilerdir. Sosyal temas birçok araştırmada gruplararası uyumun göstergeleri arasında yer almaktadır (Bolgün, 2020, s. 7, 9-10). Sosyal temas kuramları temelde gruplar arası sosyal ilişkileri düzenlemek için gruplar arasında sosyal temasın olması gerektiğini ileri sürmektedir. Sosyal temas kuramlarına göre, sosyal temasın önyargıları azaltacağı varsayımıyla, gruplar arası tutumların da daha olumlu bir hale gelebileceği düşünülmektedir (Küçükkömürler ve Sakallı-Uğurlu 2017, s. 3). Sosyal temas, gruplar arasındaki önyargıları azaltıp, grupların birbirine karşı tutumlarını olumlu bir hale getirip, gruplar arasındaki uyumu sağlamaktadır (Bolgün, 2020, s. 10).

3. ARAŞTIRMA METODOLOJİSİ

Çalışmada önce araştırılan konuda kapsamlı bir literatür araştırması yapıldıktan sonra, Mersin'in Erdemli ilçesinde Suriyeli işçi çalıştıran tarım işletmesi sahiplerinin katılımıyla gerçekleştirilen bir alan araştırması ile çalışmada orijinal verilere ulaşılması ve literatüre katkı yapılması hedeflenmiştir. Gerçekleştirilen alan araştırmasında derinlemesine görüşme tekniği kullanılarak, araştırmaya katılan, Suriyeli işçi çalıştıran tarım işletmesi sahiplerinin işletmelerinde çalıştırdıkları Suriyeli tarım işçileri hakkındaki düşünceleri hedefli ve derinlemesine bir şekilde öğrenilmek istenmiştir.

Bu araştırma nitel bir araştırmadır. “Nitel araştırma”, gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma olarak tanımlanabilmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2008). Araştırma kapsamında nitel araştırma yönteminin kullanılmasının temel sebebi, örneklem grubunun geçici koruma altındaki kişilerden oluşması ve kolaylıkla ölçülemeyen değişkenleri belirleme (Creswell, 2015) ihtiyacıdır.

Nitel araştırma, istatistiksel prosedürler ya da başka bir sayısal araç olmaksızın bulguların üretildiği araştırmadır. Bu araştırmada, nitel araştırma tekniklerinden biri olan derinlemesine görüşme kullanılmıştır. Derinlemesine görüşmede; katılımcıların araştırma konusuna dair duygularının, düşüncelerinin ve deneyimlerinin ortaya çıkarılması amaç edinilir. Derinlemesine görüşmeyle elde edilen veriler ışığında çok yönlü bilgi toplanılmasından dolayı avantajlar sağladığı için antropoloji, sosyoloji, psikoloji gibi birçok alanda kullanılmaktadır. Burada araştırmacının görüşmecilerle olan etkileşimi ve iletişimi önemlidir. Görüşmeler esnasında katılımcıların kendilerini özgürce ifade edebilecekleri ortamın sağlanması gerekmektedir (Uslu ve Demir, 2023). Derinlemesine görüşmenin avantajlarından bir diğeri de görüşmecilere, açık uçlu sorular sorularak daha ayrıntılı cevaplar ulaşılabilmesidir (Baltacı, 2019). Böylece diğer araştırma teknikleri ile elde edilmesi zor bilgiler derinlemesine görüşme ile elde edilebilir (Çetin Gürer, 1990). Görüşmede söylenenlerin yüzeysel anlamlarının yanı sıra “gerçek” ve derin anlamlar da çıkarılabilmektedir. Sahte cevaplar muhtemelen ayıklanmakta ve gerçekler ortaya çıkmaktadır. Araştırmacı, karşılaştığı her karanlık noktayı anında soru sorarak aydınlatma fırsatına sahip olmaktadır. Görüşmede görüşülenlerin ses tonu, yüz ifadeleri ve sorulara cevap verme isteklilikleri söylenenlerin değerlendirilmesinde önemli ipuçlarını oluşturmaktadır (Karasar, 1998).

Araştırmacı bilgi toplarken elde ettiği verileri sınıflandırır ve bu verilerden yola çıkarak araştırma konusuyla ilgili başka sorular üretir. Üretilen sorularla daha ayrıntılı bilgi edinilmesini sağlar. Bu yüzden derinlemesine görüşme esnek bir nitel veri toplama tekniğidir (Neuman, 2016).

Tez kapsamında, Suriyeli tarım işçisi çalıştıran tarım işletmecileriyle derinlemesine görüşme yapılmıştır. Katılımcılarla görüşülmeye başlanmadan önce görüşme soruları hazırlanmıştır. Görüşme

soruları literatür araştırması sonucunda belirlenmiştir. Görüşme sorularının hazırlanması, görüşmeler için önemli bir çerçeve oluşturmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2008). En uygun soruları belirleyebilmek için literatür araştırması sonrasında görüşme soruları hazırlanmıştır. Görüşmeler yoluyla araştırmada nitel veriler toplanmıştır. Araştırmaya katılanlara sormak için toplam 22 soru oluşturulmuştur. Derinlemesine görüşme soruları, araştırılan konuda katılımcılardan doğrudan ve detaylı bilgiler elde edilebilecek şekilde oluşturulmuştur.

Görüşme sorularının hazırlanıp görüşme yapılacak kişilerin belirlenmesinden sonra görüşme süreci başlamıştır (Çetin Güner, 1990). Katılımcılarla görüşmeler yüz yüze gerçekleştirilmiştir. Araştırmacının ailesinin de Erdemli’de tarım işleriyle uğraşıyor olması, araştırmacının araştırmaya katılan -Suriyeli tarım işçisi çalıştıran- tarım işletmesi sahiplerini bulmasını ve araştırmaya katkı yapmaları için onları ikna etmesini kolaylaştırmıştır. İşletmecilere sorulan sorulara gelen cevaplar doğrultusunda işletmecilerin Suriyeli tarım işçisi çalıştırma deneyimlerine ulaşarak ve literatürdeki kaynaklardan faydalanılarak yorumlar yapılmıştır.

3.1. Örneklem

Çalışmanın örnekleme, amaçlı örneklem ile seçilmiştir. Amaçlı örnekleme, örneklem grubunun belirli niteliklere sahip olmasının hedeflendiği örnekleme yöntemidir. Çalışmanın örneklemini, Mersin ilinin Erdemli ilçesinde Suriyeli işçi çalıştıran toprak sahibi çiftçiler oluşturmakta Erdemli’deki narenciye ve sebze üreticileri; genç, orta yaş, orta yaş üzeri fark etmeksizin (fiziksel gücü yerindeyse) üretim yapmaktadırlar. Üretim yaparken kadın ve erkekler birlikte çalışıyor olsalar da, Suriyeli çalıştıran kişilere ulaşmak istenildiğinde kadın işverenlere pek fazla ulaşamamış daha çok erkek işverenlerle görüşme yapılmak durumunda kalınmıştır. Araştırmanın örneklemini oluşturan, Erdemli’deki Suriyeli işçi çalıştıran toplam 12 tarım işletmesi sahibinden 8’i erkek, 4’ü kadındır. Tarımsal işler fiziksel farklılıklara göre kadın işi ve erkek işi olarak ayrılmaktadır. Başka bir mesleği yürüten üreticiler varken sadece çiftçilikle uğraşan katılımcılar da vardır. İlkokul, lise, üniversite mezunu olarak her eğitim düzeyinden insanlar üretimde bulunmaktadır.

3.2. Verilerin Analizi

Bu çalışmada tematik analiz yönteminden faydalanılmıştır. Tematik analiz; sınırları çok iyi çizilmemiş ve esneklik sağlayan yaygın olarak kullanılan nitel bir yöntemdir. Tematik analizde ilk olarak görüşme yoluyla elde edilen veriler araştırmacı tarafından kodlanır. Veriler belirli temalar altında açıklanarak benzeşen ve farklılaşan yönler doğrultusunda kümeler oluşturularak incelenmeye başlanır. Bu esnada kategoriler oluşturulur veya hali hazırda var olan kategoriler kullanılır. İhtiyaca göre araştırmanın diğer safhalarında alt kategoriler de oluşturulabilir. Veriler, mevcut kategorilerle araştırmanın amaçları gözetilerek kavramsal çerçeve etrafında bağlantılar kurularak açıklanır. (Virginia Braun, 2019)

Verilerin tutarlılığı araştırmanın anlamlı bir bütün oluşturmasını sağlar (Coşgun İlgar ve İlgar, 2014, s. 35-36). Bu çalışmada, Mersin'in Erdemli ilçesinde ikamet eden tarım işletmecilerinin çalıştırdıkları Suriyeli işçilere dair deneyimlerini analiz etmek için aşağıdaki temalar ve kategoriler belirlenmiştir:

3.3. Sınırlılıklar

Suriyelilerin kültürel özellikleri, aile yapıları, din faktörünün Suriyelilerin yerli halka uyumlanmasına etkisi, Suriyelilerin suça karışma oranları, çalışma motivasyonları gibi konuların araştırmanın dışında bırakılması, araştırmanın bazı sınırlılıklarını oluşturmaktadır. Araştırmada veri toplamak amacıyla derinlemesine görüşme yöntemi kullanılmıştır. Derinlemesine görüşmenin dışındaki veri toplama araçlarıyla yapılacak çalışmalarla da araştırma konusunda literatüre önemli katkılar yapılabilir.

4. BULGULAR VE TARTIŞMA

Türkiye’de yaşayan geçici koruma altındaki Suriyeliler ile yerli halk arasında sosyal uyumun sağlanması gerekmektedir. Sosyal uyumu destekleyecek ve geliştirecek olan bir unsur olarak Suriyelilerin Türkiye’de çeşitli iş alanlarında ve bu kapsamda tarımda istihdam edilmesi önem arz etmektedir. Bu bölümde, Mersin’in Erdemli ilçesindeki tarım işletmelerinin sahipleri ile çalıştırdıkları Suriyeli işçilerinin sosyal uyumu elde edilen veriler doğrultusunda çeşitli kategoriler altında incelenmektedir.

Şekil 4. 1. Bulgu Kategorileri

2023 yılında Erdemli’de gerçekleştirilen bu araştırmaya katılan, Suriyeli tarım işçisi çalıştıran tarım işletmesi sahiplerinin demografik özellikleri aşağıda Tablo 4.1’te verilmektedir.

Tablo 4. 1. Araştırmaya Katılanların Demografik Özellikleri

Katılımcı	Cinsiyeti	Yaşı	Medeni Durumu	Eğitim Durumu
1	Erkek (E1)	57	Evli	Lisans
2	Erkek (E2)	55	Evli	Lise
3	Erkek (E3)	50	Evli	Lise
4	Erkek (E4)	59	Evli	Lisans
5	Erkek (E5)	58	Evli	Lisans
6	Erkek (E6)	52	Evli	Lisans
7	Erkek (E7)	54	Evli	Lise
8	Erkek (E8)	56	Evli	Lise
9	Kadın (K1)	53	Evli	Lisans
10	Kadın (K2)	55	Evli	Lisans
11	Kadın (K3)	49	Evli	Lise
12	Kadın (K4)	56	Evli	Lisans

4.1. Çalışma Hayatından Dışlanma ve Çalışma Hayatında Ayrımcılık Yapılması

4.1.1. Suriyelilerin Çalışma Hayatından Dışlanması

Literatürde farklı yazarlar tarafından yapılan araştırmalarda Suriyelilerin gittikleri ülkelerde çalışma hayatından dışlanması konu edilmektedir (Yıldırım ve ark., 2017; Korkmaz, 2017; Kocadaş, 2018; Ekici, 2019). Yıldırım ve ark. (2017, s. 122)'nin çalışmasına göre Türkiye'de bulunan Suriyelilerin toplumsal kabul sorunu onların ülkemizde çalışmalarını ve çalışma koşullarını olumsuz etkilemekte, Suriyeliler çalışma hayatında çeşitli şekillerde ayrımcılığa maruz kalmaktadırlar. Korkmaz (2017)'in çalışmasına göre de Suriyeliler Türkiye'de çalışma hayatından dışlanmaktadır.

Araştırmaya katılan tarım işletmesi sahipleri Suriyeli tarım işçisi çalıştırdıklarını fakat yerli tarım işçisi çalıştırmayı tercih ettiklerini söylemektedir:

Diğer işçiler çalışmıyor, doymuşlar. Suriyeliler aç ondan, Suriyelilerin ihtiyacı var. Başka işçi bulamadığımız için. (E4, 59y)

8-9 yıldır çalıştırıyorum. On kişi çalıştıyorsak bunların ortalama 5 tanesi Suriyeli olmaktadır. Yani yarı yarıya diyebiliriz. (K1, 53y)

Toplamda 5,6 işçi çalışsa ikisi rahat Suriyeli olur. (K3, 49y)

Ben sadece tarımda çalıştırıyorum. Erkek çalıştırıyorum. Bayan yok bizde zaten. Küfe işi ağır iş olduğu için erkek işçi arıyorum. Ağır işleri erkeklerle vermek istiyoruz. Zaten küfeci kadın olmaz ki. En az 18'i geçmiş olacak küfeye dayanıklı olacak. 40-45 yaşını geçmemiş olsun ki iki gün çalışıp üçüncü gün gelmemezlik yapmasın. Zaten üç aylık, 2,5 aylık bir sürede çalıştırıyoruz ya... onun için. (E1, 57y)

Araştırmaya katılan tarım işletmesi sahipleri yerli ve Suriyeli tarım işçilerinin birbiriyle uyumlu bir şekilde çalıştıklarını söylemektedirler.

Evet uyum içinde çalışıyorlar. (E2, 55y)

Çalışıyorlar. Suriyelisi, Arabı, Kürdü hepsi uyumlu bir şekilde çalışıyor. (E3, 50y)

Çalışıyorlar... şöyle... sorun çıkmasın diye kimse ba..... ama çoğunluk Suriyeli olsa sorun olacak. (K4, 56y)

Evet. Bende bir tane olduğu için bir sıkıntı yok. Ama bazı yerlerde böyle şey duyuyoruz... ağız dalaşına girdiklerini duyuyoruz. (E1, 57y)

Araştırmaya katılan tarım işletmesi sahipleri içinde yerli işçiler ile Suriyeli işçilerin uyumlu bir şekilde birbiriyle çalışamayacaklarını düşünenler ve uyumlu çalışsalar bile her milletin kendi içinde birbiriyle daha uyumlu çalıştığını ifade edenler de bulunmaktadır.

Çalışamazlar. (E4, 59y)

Çalışmıyorlar ama mecbur biz sağlıyoruz uyumu. (E7, 54y)

Yani uyumlu çalışıyorlar. Çok fazla problem çıkmıyor, ama her millet kendi içinde birbiriyle daha uyumlu çalışıyor, öyle söyleyeyim. (K1, 53y)

Buna göre işverenler Suriyeli işçileri tarımsal çalışmadan dışlamamakta, fakat yerli işçi tercih etmekte ve mecburiyetten Suriyeli işçi çalıştırmaktadır. Araştırmanın bu bulgularının, literatürde yapılan diğer çalışmaların bulgularından farklılık gösterdiği görülmektedir. Korkmaz (2017)'in

Türkiye genelinde geçici koruma kapsamındaki Suriyelilerin Türkiye iş gücü piyasasına olan etkilerini incelediği çalışmasına göre Türkiye’de geçici koruma altındaki Suriyelilerin çalışması-çalıştırılması Ekim 2015’e kadar yasakken ve bu tarihe kadar Suriyelilerin çalışma başvuruları reddedilirken, bu tarihten sonra çalışma izni alarak Türkiye’de çeşitli sektörlerde çalışan Suriyelilerin sayısı artmıştır fakat bunların Türkiye’de geçici koruma altında yaşayan toplam Suriyeliler içindeki oranı oldukça düşük kalmıştır. Kocadaş (2018)’ın çalışmasına göre Türkiye’deki Suriyelilerin çalışma hayatına artan katılımları yeri halkta endişeye ve bunun sonucunda sosyo-ekonomik sorunlara neden olup, bu durum da Suriyelilerin yerli halk tarafından sosyal dışlanmasını doğurmaktadır. Ekici (2019)’nin araştırmasına göre de Suriyeliler yerli halk tarafından ekonomiye tehdit olarak görülerek çalışma hayatından dışlanmakta, yerel halk tarafından işe alınmak istenmemektedirler.

Araştırmaya katılan tarım işletmesi sahipleri yerli işçi bulamadıkları zaman Suriyeli işçiye yöneldiklerini söylemektedirler. Yani işverenlerin önceliği yerli tarım işçisi ile çalışmak olmaktadır. Bunun sebepleri olarak işverenler Suriyeli tarım işçileri ile çalıştıklarında yaşadıkları bazı sorunları belirtmektedirler. Örneğin, işverenler Suriyeli tarım işçilerinin bilmediklerinden işleri onların istediği seviyede yapamadıklarını söylemektedirler. Yine işverenler yerlilerin gününbirlik işlerde çalışmak istemediğini belirtmektedirler.

...açıkçası yerli işçiyi tercih ederim, ama mecburiyetten bulamadığım için Suriyeli işçi çalıştırıyorum. (K1, 53y)

Ama bizim için öncelik ben yerli taraftarıyım arkadaş. Ben yerli taraftarıyım. Ben bir yerlinin bir hatasını, üç hatasını görürüm ama Suriyeli birinci hatasını yaptı, ikincisi de aynı devam ettim mi ona yol veririm. Ama kendi işçimi, kendi yerlimi beni mağdur etmediği sürece... bana söylerse ki ya abi benim yarın annem hasta ya da yarın kendi limonum var bir gün iki gün beni idare et... onlar olur, ama bana gelip de iki gün çalışıp benim paramı ver ben üç gün sonra geleceğim, bazen de bakıyorsun başka yere gitmiş. (E1, 57y)

İşçi bulunmadığı için Suriyelileri çalıştırmaktayız. (E2, 55y)

Bazen yerli işçi bulamadığımızdan çalıştırıyoruz. Veya deneme amaçlı. (E2, 55y)

Tercih etmiyorum. Mecbur kalıyorum. (E3, 50y)

Gerekirse çalışırız yani. (E2, 55y)

...ben şimdi gerçekten şu yerli bizi muhtaç etmese Suriyeliye dönüp bakmam yani ben Suriyeli işçiye. Öyle diyeyim. Çalışmak istemem. Ama yerli işçinin de beni işimde mağdur etmemesi lazım. (E1, 57y)

Yerli işçi bulamadığımız için Suriyeli işçiye başvuruyoruz. (E2, 55y)

Benim yerli işçimi bulamazsam mecbur Suriyeliye gidiyorum ya mecburen. Beklemede biz zarar ediyoruz, mal bozulacak. (E1, 57y)

Yerli işçi bulamadığımız için mecburen Suriyeli işçi çalıştırıyoruz. İşçilikte güç gerektiren alanlarda, tabii çok bahçeciliği bilmedikleri için işte taşıma işleri, temizleme işleri, işte çapalama işleri, o tip işlerde Suriyelilerden faydalaniyorum. (K1, 53y)

Biz sadece yerli işçi bulamadığımızdan Suriyeli işçileri çalıştırıyoruz. (E3, 50y)

Tercih etmiyorum aslında. Son çare olarak Suriyelileri düşünüyoruz ama işçi yok yani, işçi bulunmadığı için Suriyeliyi tercih ediyorum diyeyim. (K3, 49y)

Araştırmanın bu bulgularına göre, işverenler Suriyeli işçi çalıştırmayı tercih etmemekte, yerli

işçiyi tercih etmektedirler, ancak yerli işçi bulamadıklarında Suriyeli işçiye başvurmak zorunda kalmaktadırlar. İşverenler kültürel farklar sebebiyle Suriyeli çalışanlarla yaşadıkları bazı sorunlardan bahsetmektedir. Verilen bu örnekte işverenlerin işçi tercihinde kültürel farkların yani kültür faktörünün belirleyici olabildiği görülmektedir. Erdemli'deki tarım işletmesi sahipleri yerli işçi bulamadıklarında çalıştırmak için Suriyeli işçiye başvurmaktadır. Mersin'in değişik ilçelerinde önemli miktardaki Suriyeli tarım işçisi olarak çalışmaktadır (Hayata Destek Derneği, 2021). Bu ilçeler içinde Erdemli de bulunmaktadır. Sanayileşme ve endüstrileşmenin hız kazanmasıyla erken gelişmiş merkez konumundaki toplumlar, gelişmemiş veya az gelişmiş toplumlardan gelen farklı kökenlere sahip insanlara yönelik etnik ayrımcı politikalar uygulamışlardır. Zamanla yükselen Batı devletlerinde ekonomik düzenin devamlılığının sağlanması için farklı bölgelerden gelen işçiler farklı bir kategoriye dahil edilmişlerdir (Yeğin, 2021).

İrkçi düşünce, sosyal karşıtlıkların gizlenmesi ve egemenlik ilişkilerinin kurulmasıyla yerini sağlamlaştırmıştır. Kapitalizmde oluşan sosyal farklılıklar bireylerin performanslarına, yetenek ve becerilerine; başarılarına dayandırılmaktadır. Kendisini evrensel olarak kuran bir toplum, kültürel kodlarını dinden veya geleneklerden alan ve bu kültürü hâkim kılmış olan feodal toplum biçimlerine kıyasla daha az sağlamdır. Çünkü başarımlı toplumunda evrensel temelli bir düzen, din ve inançlar bütünü üretmede yetersiz kalmakta, bu noktada ise ırkçılık eşitsizliğin ideolojisi olarak ortaya çıkmaktadır (Alver, 2008).

İrkçilik insanlar arasındaki eşitliği görmezden gelerek üstün gördüğü ırka özgü haklar tanıma yoluyla bu ırkı toplum içinde daha farklı bir yerde konumlandırır. İrkçılığı oluşturan temel süreç "öteki"nin yaratılmasıdır. "Öteki" olan topluluk, sahip olduğu olumlu özelliklerin yok sayılmasının yanı sıra olumsuz niteliklere sahip olarak görülür. "Öteki"ye yönelik oluşturulan önyargılar da siyasi çekişmeler, sosyo-ekonomik sebepler ve insanlar arasındaki gelir dağılımı gibi ırkçılığı oluşturan ve sürdüren düşüncelere hizmet eder. Biz ve öteki karşıtlığı ve sömürü düzeniyle hareket eden ırkçılık düşüncesi, kendisinden "aşağıda" olan güçsüz grup üzerinde tahakküm kurarak ilerlemesini sürdürür. Zihinsel ürünleri olan söylemlerde, temsillerde ve pratiklerde (şiddet, hor görme, hoşgörüsüzlük, aşağılama, sömürü biçimlerinde) kayıtlıdır (Kırık ve ark., 2018).

Yeni ırkçılık toplumunda egemen grubun (baskın grubun) diğer grupların yaşam tarzlarına müdahale ederek kültürel olarak kendine benzetmeye çalışmasıdır. Ahlaki, kültürel olarak dayatmaya çalışmaktadır.

4.1.2. Çalışma Hayatında Ayrımcılık

4.1.2.1. Suriyelilerin Düşük Ücretlerle Çalıştırılması

Literatürde yapılan araştırmalardan Suriyelilerin gittikleri ülkelerde düşük ücretlerle çalıştırıldığı bildirilmektedir (Balibar ve Wallerstein, 2013; Kirişçi, 2014; Çetin, 2016; Özgen ve Reyhanoğulları, 2016; Yıldırım ve ark., 2017; Çelik, 2017; Gölcü ve Dağlı, 2017; Dedeoğlu, 2018;

Kocadaş, 2018; Kayhan, 2018; Erten, 2018; Bal, 2019; Artar, 2019). Balibar ve Wallerstein (2013)'a göre ırkçılık emeği düşük ücretler dahilinde çalışma sisteminin içerisinde tutmayı amaçlamakta ve bunun sonucunda ucuz emek ortaya çıkmaktadır. Kirişçi (2014)'nin çalışmasına göre tarımsal işlerin Suriyeliler tarafından düşük ücretler karşılığında yapılması işveren için tercih nedeni olmaktadır. Çetin (2016)'nın çalışmasına göre Türkiye'deki Suriyeliler düşük vasıflı işlerde çalışmakta ve düşük ücretler almaktadırlar.

Araştırmaya katılan tarım işletmesi sahipleri genel olarak ücret bakımından yerli işçi-Suriyeli işçi ayrımı yapmadıklarını belirtmektedirler. İşletme sahipleri emeklerine karşılık yerli tarım işçilerine ne veriyorlarsa, Suriyelilere de aynısını verdiklerini söylemektedirler.

Yevmiyede fark yok. Ben yapmam. Yabancı Türk aynı. (E2, 55y)

Hayır yerli işçiyle hiç bir ayrımımız yok. (E2, 55y)

Yok yok aynı. Bizim yerli işçimiz de aynı. (E1, 57y)

Biz de bir sorun yaşattırmıyoruz ki! Yerliye de ona da. Mesela günlük yevmiyesini her hafta şeyini alıyor hemen hemen. Ücretini alınca bir sıkıntı yok. (E1, 57y)

Yevmiyelerinde ben bir farklılık yapmıyorum. Diğer işçilere ne veriyorsam onlara da aynısını veriyorum. (K1, 53y)

Yoo yevmiyelerinde diğer işçilerden bir fark yok ama işçi bulmakta çok sıkıntı yaşıyor yani bu sebze konusunda. Yani o yüzden Suriyeli işçi bulduğün zaman artık yor çiftçiler yani. O derecede. (K3, 49y)

Yerli işçi bulamıyoruz. Yok hayır yevmiyesi aynı. (E7, 54y)

Çalıştıracak işçi bulamıyorum. Yevmiyeleri diğer çalışanlarla aynı. Hatta versek fark istiyorlar. (K4, 56y)

Diğer yerli işçilerden hiçbir farkı yok. Suriyeliler o ilk geldikleri yıllarda belki o da biz istiyoruz diye değil... (E3, 50y)

Ancak araştırmaya katılan tarım işletmesi sahipleri içinde, bazı işverenlerin Suriyeli işçilerine düşük ücret ödeyebileceğini düşünenler ve Suriyeli işçilerine düşük ücret ödeyenlerin var olduğunu çok duyduklarını ifade edenler de bulunmaktadır. Bununla birlikte işverenler arasında yerli ve Suriyeli işçiye aynı ücreti verdiklerini söyleyenler de olmuştur.

Tarımda çalışan Suriyelilere bir takım işverenlerin düşük ücret ödediklerini çok duyuyorum. Yani Türklere verilen ücretlerden daha az ücret veriliyor onlara. Onların da en büyük şikayetleri bu olsa gerek. Hatta bazılarının paralarını alamadıklarını da duymuştum işverenden. (K1, 53y)

(İşverenler Suriyeli işçilere) Yevmiyelerini eksik vermeye çalışıyorlar, bilmedikleri için. İşte çok kullanmaya çalışıyorlar. (E7, 54y)

...diğer çiftçilerin nasıl davrandıkları konusunda bir genelleme yapamam. İçlerinde iyi davrananlar da vardır, kötü davrananlar da vardır. Dediğim gibi bazıları düşük ücret veriyorlar, bazıları eşit ücret veriyorlar, ben şahsen kul hakkına girmek istemediğim için herkesin yaptığı işin karşılığı ne ise eşit olarak vermeye çalışıyorum. Yani veriyorum, vermeyi tercih ediyorum yani. (K1, 53y)

Araştırmanın bu bulguları, Suriyelilerin gittikleri ülkelerde düşük ücretlerle çalıştırıldığını ortaya çıkaran, literatürde yapılmış olan çok sayıdaki çalışmanın bulguları ile uyumludur. Kirişçi (2014)'nin çalışmasında Suriyelilerin düşük ücretler karşılığında çalışmalarının işverenler tarafından

tercih nedeni olmalarını sağladığı, Çetin (2016), Özgen ve Reyhanoğulları (2016), Taş ve ark. (2016)'nın çalışmalarında Suriyelilerin düşük ücretlerle çalıştıklarının tespit edildiği gibi, Yıldırım alp ve ark. (2017) da yaptıkları çalışmalarından Türkiye'de Suriyelilerin düşük ücretlerle çalıştıklarını bildirmişlerdir.

5.1.2.2. Suriyelilerin Sigortasız Çalıştırılması

Literatürde yapılan araştırmalardan Suriyelilerin gittikleri ülkelerde sigortasız çalıştırıldığı ve bunun çeşitli sakıncaları bildirilmektedir (Ünal, 2014; Taş ve ark., 2016; Yıldırım alp ve ark., 2017; Korkmaz, 2017; Kocadaş, 2018). Taş ve ark. (2016)'na göre çalışma hayatında Suriyelilerin sömürülmemesi ve işverenlerin Suriyelileri sigortasız, sosyal güvencesiz, kayıtdışı bir şekilde çalıştırmasının önüne geçilmesi gerekmektedir.

Araştırmaya katılan tarım işletmesi sahipleri de Suriyeli tarım işçilerini sigortasız çalıştırdıklarını belirtmektedirler fakat bu konuda ayrımcılık yapmadıklarını çünkü yerli tarım işçilerinin de sigortasız çalıştığını söylemektedirler. İşverenler yerli ve Suriyeli işçilerini sigortasız çalıştırmalarının nedenlerini şöyle açıklamaktadırlar:

Biz dönemlik işçi çalıştırıyoruz. İki gün iş oluyor sonra ara veriliyor. Bazen haftada bir gün çağırıyoruz mesela sebze işlerinde. Bu yüzden yerli işçiye de Suriyelilere de sigorta yapmıyoruz. (K2, 55y)

Abla biz kendi sosyal güvencemizi yatıramıyoruz. Bağkur borcumuz birikiyor. İşçiye nasıl sigorta yaptırırım. (E7, 54y)

Limon para etmiyor, sebze para etmiyor. Çiftçi masrafını alabilirse kâr sayıyor. Kendi yediğini kâr sayıyor. İşçinin yevmiesini ödeyebilirsek şükrediyoruz (K3, 49y)

Araştırmanın bu bulguları, Suriyelilerin gittikleri ülkelerde sigortasız çalıştırıldığını bildiren, literatürde yapılmış olan bazı çalışmaların bulguları ile uyumludur. Taş ve ark. (2016) gibi, Yıldırım alp ve ark. (2017) ve Korkmaz (2017) da yaptıkları çalışmalarından Suriyelilerin sosyal güvencesiz bir şekilde çalıştırıldıklarını bildirmişlerdir. Korkmaz (2017)'ın çalışmasına göre Türkiye'de Suriyeliler yasal olmayan yollardan çalışmaya zorlanmakta, işverenler bu şekilde Suriyelileri kayıt dışı, sigortasız, sosyal güvencesiz çalıştırarak haksız kazanç elde etmektedirler. Kocadaş (2018)'ın çalışmasına göre Türkiye'de Suriyeliler kayıt dışı çalıştırılmakta, çalıştıkları işyerleri onları sigortalı çalışanları yapmamakta, SGK'ya bildirmemektedirler. Ünal (2014)'ın çalışmasına göre de Suriyeliler şehirlerde kayıt dışı çalışmak durumunda kalabilmektedir. Tarım işletmecileri olumsuz ekonomik koşullar nedeniyle ve hukuki prosedürü bilmemeleri nedeniyle yerli işçilere de sigorta yapmamaktadırlar. Burada yerli işçi de Suriyeli işçi de mağduriyet yaşamaktadır (Bulut, 2013).

4.3. Etkileşimin Mevcudiyeti

4.3.1. İşverenlerin Suriyeli İşçilerle Olan İletişim ve Etkileşimleri

Araştırmaya katılan tarım işletmesi sahipleri Suriyeli işçilerle iletişimlerinin fakat yerlilerle daha iyi anlaştıklarını belirtmektedirler.

Ya Türkçeyi çat pat söktükleri için... (E1, 57y)

İletişim normal. Yerlilerle daha iyi anlaşıyoruz. (E2, 55y)

Çoğu Türkçe öğrendi. Bilmeyen genç nesil de öğrendi. Grup içinde mutlaka bilen bir tane var, diğerine... Bilmeyen yok gibi bir şey Türkçeyi. Ama tabi ki dil az da olsa sıkıntı olabiliyor. (E3, 50y)

Yok aracıya ihtiyaç duymuyoruz. Ama zaten bayağı bir Türkçe öğrenmişler. Biraz da işte beden diliyle anlaşılıyor. Yani herhangi bir tercüman kullanma şansımız zaten yok o yüzden şartlara uyum sağlanarak bir şekilde anlaşılıyor. (K1, 53y)

... bize uyumlular genelde. Bizim de aynı şeyleri paylaşıyoruz... Sohbet olsun, iş olsun. Yani anlaşıp gidiyoruz. (E2, 55y)

İşverenler, genel olarak Suriyeli işçi çalıştırmalarından dolayı sorun yaşamadıklarını, onlarla rahat çalışabildiklerini belirtmektedirler.

Sorunu olmuyor... rahat çalışabiliyor. Tercihimiz de yani sorunu yok diye çalıştırıyoruz. (E2, 55y)

Suriyeli işçilerle şu ana kadar bir sorunumuz olmadı. (K4, 56y)

İşverenler içinde, Suriyeli işçilerinin kendilerine yaşattığı bazı sorunlardan söz edenler de bulunmaktadır:

Biz değil, onlar bize sorun yaşıyorlar. Yevmiye beğenmiyorlar, işe gelmiyorlar, işe saygı yok, sadakat yok. (E3, 50y)

Valla Suriyeliler sorun yaşamıyorlar. Yaşıyorsa işverenler yaşıyor. (K4, 56y)

(Başka işçi gruplarıyla da aynı sorunları yaşıyor musunuz sorusuna karşılık olarak) Türklerle yok. Onlarla sıkıntı yok. (E4, 59y)

Sektörde insan, çalışan sıkıntısı olduğu için, istihdam edecek insan sıkıntısı olduğu için mecburen Suriyeli çalıştırıyorlar, arkadaşlar da bunun farkına vardıkça bunu suiistimal etmeye çalışıyorlar Suriyeli arkadaşlarımız. (E3, 50y)

Diğer yanda, işverenler içinde de Suriyeli çalışanlarına sorun yaşıtanlar (örn. Suriyeli işçisini ezen, az paraya çok iş yaptırmaya çalışanlar) olabilmektedir.

(Suriyeli işçileri) Çok eziyorlar. İşi komple yaptırmaya çalışıyorlar. Az para verip çok iş yaptırıyorlar. Onlar da çaresiz oldukları için tabi çalışmak zorundalar. (E4, 59y)

Genel olarak işverenler, paralarını verdikleri, kendilerinin söylediklerini (istediklerini) yaptıkları, kendilerine karşı çıkmadıkları, “ahlaklı (Suriyeliler örneğin hırsızlık yaptıkları, yavaş çalıştıkları ya da işverenlere karşılık verdikleri -karşı çıktıkları- belirtilerek eleştirilmekte), edepli oldukları (Suriyeliler örneğin göbekleri açık şekilde uzandıkları için eleştirilmekte) sürece Suriyeli işçileriyle sorun yaşamadıklarını, onlarla anlaşıp gittiklerini, “terbiyeli olana terbiyeli, ahlaksız olana ise aynı şekilde karşılığını verdiklerini” söylemektedirler.

4.3.2. Suriyelilerle Arkadaşlık, Komşuluk ve Evlilik İlişkilerinin Kurulma Durumu

Araştırmaya katılan tarım işletmesi sahiplerinin ifade ettiklerine göre Suriyeli tarım işçileriyle ilişkileri sınırlı olsa da arkadaşlık, komşuluk ilişkileri yavaş yavaş gelişmekte, hatta yerli-Suriyeli evlilikleri olmaktadır.

Kuruluyor. (E3, 50y)

...arkadaşlarımız, tanıdığımız vardı evlenen oldu. Duydum. Mahallemizde var yani böyle evlenen, Suriyeli alanlar var. İki tane arkadaşımız var mesela Suriyelilerle evli. (E1, 57y)

İşverenler içinde ilişkilerin minimum seviyede olduğunu ifade edenler ve evlilik ilişkisine şahit olmadığını söyleyenler de bulunmaktadır.

Çok olduğunu düşünmüyorum. Bence ilişkiler minimum seviyede ve bu şekilde yürütülüyor. Yani çok fazla komşuluk ilişkisi, arkadaşlık ilişkisi kurulduğuna şahit olmadım. Benim çevremde de bu tür ilişkiler yok. (K1, 53y)

Kurulmuyor. (E4, 59y)

Bizim çevremizde evlenen komşu olan kimseye rastlamadım. (E2, 55y)

Duyuyoruz valla bilmiyorum da. Onlar fazla yaklaşmıyorlar herhalde. Biraz tutucu mu davranıyorlar ne yapıyorlar bilmiyorum yani. Ama var... duyuyoruz. (E2, 55y)

Hayır. Kurulmuyor. (K2, 55y)

Tarım işletmecilerinin Suriyeli işçilerle arkadaşlık, komşuluk, evlilik ilişkilerine bakılarak onların Suriyeliler ile ilgili düşünceleri, yerliler ve Suriyeliler arasında sosyal uyumun gerçekleşip gerçekleşmediği, kültürel farkların ilişkilerde nasıl deneyimlendiği öğrenilmeye çalışılmıştır. Diğer yanda Suriyeli çalıştırdıklarıyla sorun yaşayan veya Suriyeli çalıştırdıklarına sorun yaşatan işverenler de olabilmektedir.

4.4. Sosyal Uyum

4.4.1. İşverenlerin Suriyeli Tarım İşçilerinden Beklentileri ve Suriyeli İşçilerin Bu Beklentileri Karşılama Durumu

Türkiye’de yaşayan Suriyelilerin sayısının giderek çoğalmasıyla, özellikle de Türkiye’nin şehirlerinde yaşayan Suriyelilerin görece geniş topluluklar oluşturmaya başlamasıyla, bu şehirlerin yönetimi ve bu kapsamda yerli ahali ile Suriyelilerin sosyal uyumlanması konusu önemini arttırmıştır. Bunun için oluşturulan sosyal uyum projeleri ve girişimleri, çeşitli araçlarla (örneğin yardımlar, iş programları aracılığıyla) şehirlerin Türk ve Suriyeli sakinlerinin sosyal uyumlanmasını hedeflemektedir (Beacham, 2022). Türk kamuoyunda Suriyelilere yönelik ciddi manada artan negatif algıya karşı sosyal uyuma odaklanan çalışmalar vardır (Erdogan ve Uyan-Semerci, 2018). Suriyelilerin iş gücü piyasasına entegre edilmesi, sosyal uyumun inşa edilmesinde anahtar rolünü görmektedir. İşe erişimin yanı sıra, sosyal uyumun tesis edilmesi için Suriyelilere Türkçe’nin öğretilmesi de önemli bir hususu oluşturmaktadır (Tarrisi, 2022). Sosyal uyum, Suriyelilerin işe erişiminin, istihdama katılımının desteklenmesiyle, kültürel faaliyetlerle ve Türkçe dersleri dâhil yetenek geliştirme programları aracılığıyla Suriyelilerin özgüvenine destek olunarak sağlanabilmektedir (Karslı Varol, 2022).

Araştırmaya katılan tarım işletmesi sahiplerinin çalıştırdıkları Suriyeli tarım işçilerinden beklentileri genel olarak işleri kendilerinin (işverenlerin onlardan) istediği gibi yapmaları (bu konudaki yeterlilikleri ve istekleri) ve ahlaklı, edepli olmalarıdır.

Suriyeli işçilerden daha özverili çalışmalarını beklerim yani işlerini daha düzgün, daha işte disiplinli bir şekilde yapmalarını beklerim. (K1, 53y)

Valla edepli, adaplı olsun yeter çalışırken. Bizim örfümüze âdetimize dikkat etsinler yeter. (E1, 57y)

İşini yapsın yeter. Hiçbir beklentim yok yani. Tamamen karşılıklı. (E3, 50y)

Suriyeli işçilerden bizim beklentilerimiz güzel çalışmaları, işte güzel çalışan da oluyor, çalışmayan da, ama mecburen çalıştırıyoruz. (K4, 56y)

Beklentilerimizi aslına bakarsanız karşılıyorlar diyicem. Yani yerli işçileri ne kadar çalıştırabiliyorsak, onları da, zaten bir işçi geldiği zaman bir dahaki sefere genelde aynı kişileri çağırıyoruz, yani biz de onların içinden iyi çalışanları seçme yoluna gidiyoruz. İyi çalışmayanları bir dahaki sefere davet etmiyoruz, aramıyoruz yani. (K1, 53y)

Ya işini yapsın yeter bana, fazladan ekstradan bir şey istemiyorum. (E7, 54y)

İşverenler yerli işçilerin ahlakıyla ilgili pek fazla yorum yapmazken çalıştırdıkları Suriyeli işçilerin çalışma hayatı dışında onların ahlaklarıyla ilgili yorumlar yapmaktadır. İşverenler içinde - yukarıdaki gibi- Suriyeli çalışanlarından sadece edepli, adaplı olmalarını, işlerini düzgün yapmalarını ve daha özverili çalışmalarını beklediklerini ve Suriyeli çalışanlarının beklentilerini karşıladığını ifade edenlerin yanı sıra -aşağıdaki örnekteki gibi- Suriyeli işçilerin beklentilerini karşılayamadığını düşünüp bunu ifade eden işveren de olabilmektedir.

(Beklentimizi) Karşılamıyorlar. (E4, 59y)

Tarım işletmesi sahipleri Suriyeli emeğine aşağıdaki alanlarda ihtiyaç duymaktadır:

Mesela limonda küfe çektiriyorum ona. Mesela bahçede çalı toplattırıyorum. Bahçe sulattırıyorum. Tırpanda kullanıyorum. Tırpan yaptırıyorum mesela. (E1, 57y)

Tarımsal. Her türlü, fidan dikimi vb. hepsini yapabiliyorlar. (E2, 55y)

Biz tarımda limon ve sebze de uğraştığımız için bu alanlarda çalıştırıyoruz. (E2, 55y)

Irgatlık işlerinde. Küfecilik, hamallık yapıyorlar. Çalı temizliyorlar. Tırpan yapıyorlar. Taş temizlerler, çift sürerler, fasulye toplarlar, domates ekerler, limon keserler. Vasıflı işçi değil yani, vasıfsız işçiler. (E4, 59y)

İşçilikte güç gerektiren alanlarda, tabii çok bahçeciliği bilmedikleri için işte taşıma işleri, temizleme işleri, işte çapalama işleri, o tip işlerde Suriyelilerden faydalanıyorum. (K1, 53y)

(Kadınlar her işi yapamıyor! Bu nedenle tarımda çalışanlar içinde cinsiyet itibarıyla) Erkek işçi daha çok. (E2, 55y)

Kadınları çalışmıyor zaten, erkekler çalışıyor. (E4, 59y)

Tabi ki. Yerli işçi çalıştırırken de cinsiyete göre işler değişiyor, aynı şekilde Suriyeli işçi çalıştırırken de cinsiyete göre yapılan işler değişiyor. (K1, 53y)

Çalışma esnasında herhangi bir ayırım söz konusu değildir. (E2, 55y)

Suriyelilerin kadınları çok çalışma taraftarı değil ama çalışmak isteyenleri yazın patlıcan kışın limonda çalıştırıyoruz. (E2, 55y)

Budama, tırpan işlerinde çalıştırıyoruz. Yok budamayı beceremiyor, ilaç verme, tırpan yapma, o tip şeylerde... gübre atmada. Bedensel işgücü gerektiren işlerde. (E3, 50y)

Çok yaşlı olursa çalıştıramazsın. Cinsiyet tabi ki bizim işte erkek tercihtir. Bayan çok fazla çalıştırmıyoruz. Sadece hasatta belki. Limon hasadında. Toplamada... ya da limon kesmede. (E3, 50y)

Ya nerede beklentimizi karşılarlar, karşılamazlar ya. Karşılamazlar beklentimizi. Yaa şöyle diyeyim... biz babamızla birlikte yıllardır bu işin içindeyiz. Bir işçiye şu işi yap dedigin zaman,

mesela çapa yap dediğin zaman, ağaç çapala dediğin zaman ortalama 15-20 ağaç yapar bir kişi, e bu adamlar akşamları saat 8'de beş tane ağaç yapmışsa barındırmam yani. Uyarırım... devam ederse küfe çektiririm, küfede sorun yaratırsa çabuk yol veririm, öyle diyeyim. Ama şöyle de düşünelim, bizim yerli işçimiz, biz yıllardır baba mesleği olarak da babamın yanında çok çalıştığım için yerli işçimiz çok. Ama yerli işçimiz üç gün çalışıyor, dört gün çalışıyor, bu sefer diyor biz tam limonu kesmek zorundayız benim işim var, ben yenedünya vericem, ben kendi limonu kesicem o yönden bizi yerli işçi çok mağdur ediyor. Sabah evinden alıyoruz, evine bıraktığımız halde, yerli işçimiz sorun olmuyor mu, o da çok sorun oluyor bizim için. Bizi o yönden bizi şeye teşvik ediyorlar, kendi işçimizin çoğu Suriyeli işçiye teşvik. Beni yabancı işçiye teşvik zorunda bırakıyorlar bizi. (E1, 57y)

Tarım işletmesi sahipleri genel olarak çalıştırdıkları Suriyeli tarım işçilerinden memnundurlar.

Sorunu olmuyor yani rahat çalışabiliyor. Tercihimiz de yani sorunu yok diye çalıştırıyoruz. Hep... disiplinliler yani. (E2, 55y)

Biraz bilgileri zayıf. Beceremiyorlar alışmamışlar. Acemi geliyorlar daha doğrusu. Başka bir sorun yok. Yani zor alışıyorlar ... işlerinde. Görmemişler daha önceden. Yabancı geliyorlar. (E2, 55y)

Tam eğitilmiş olmadıkları yani bizim çiftçilik işlerine eğitimleri zayıf olduğundan. Bu konuda sıkıntı yaşıyoruz. (E2, 55y)

Çalıştırdığı Suriyeli işçilerinden memnun olan -yukarıdaki örneklerdeki gibi- işverenler olduğu gibi çalıştırdıkları Suriyeli işçilerinden çeşitli konularda memnuniyetsizliğini ifade eden işverenler de olabilmektedir.

Hiç memnun değilim. Hemen gitsinler. (E4, 59y)

Valla fırsatım olsa bugün bile bir kişi getirmem yani. Hain adamlar hain. Mecburiyetten... şu anda mecburiyetten çalıştırıyorum. (K2, 55y)

Tarım işletmesi sahipleri çalıştırdıkları Suriyeli tarım işçilerinden bazı konularda şikâyet veya sitem edebilmektedir:

Limonu zedeliyorlar mesela. Hani mesela tam toplarken sepete hızlı atma... bilmedikleri için... ama öğreniyorlar yapmıyorlar. Ama gevşek çalışıyorlar mı çalışıyorlar. (E1, 57y)

İşlerini çok düzgün, çok özverili yapmıyorlar. Belki düşük ücret verenlere karşı böyle yapmaları anlayışlı karşılanabilir ama tam ücret aldıkları durumlarda da işlerine daha çok sahip çıkmaları gerekir, çıkmalarını beklerim şahsen. (K1, 53y)

Çok. Çok yaşıyoruz. İş ağır geldim mi kaçıyorlar. Yani paraya pula bakmıyorlar. İkincisi de saatleri doldu muydu yapacakları bir iş varsa bırakıyorlar, bir kenara çekilip oturuyorlar. Yani adamlar sıkıntılı. (E4, 59y)

Çiftçiler benim etrafımdan çevremden duyduğum kadarıyla işlerini düzgün yapmamalarından, savsaklamalarından, kaytarmalarından ve de işleri çok iyi bilmemelerinden yani kalifiye çalışacak Suriyeli işçi bulamıyorsunuz zaten. Sadece beden gücü gerektiren işlerde çalıştırılabilir Suriyeliler. Mesela bir Suriyeli limon budamasını bilmez. Aşı yapmasını bilmez. Ondan sonra bahçe sulamasını bilmez. O yüzden daha çok güç gerektiren işlerde kullanılıyorlar. (K1, 53y)

Suriyeli tarım işçileriyle ilgili şikâyetlerini açıklarken onları aşağılayıcı ve hor gören ifadeler kullanan işveren de olabilmektedir:

Hiç memnun olduğum konu yok her şeylerinden rahatsızım. Örneğin ekmek yiyorlar, bir ekmek getirirler bahçeye, yarımını yiyorlar, yarımını da... yere atıyor, üstünden basarak geçiyorlar. Yani insan değiller. Allah iyi de ekmek veriyor onlara. Pisler yani. Ahlakları pis. (E4, 59y)

Bizim çiftçiler çok iyiler. Suriyeliler sebat etmiyor. Bizim çiftçilerimiz çalıştırıyorlar ama

Suriyeliler hilesine kaçıyorlar işin. Günü doldurmanın hesabını yapıyorlar. Şöyle... ben şöyle söyliyim... mesela benim, atıyorum budama yapılacak veya domatesim toplanacak veya da gübrem atılacak Suriyeliler, 5 tane Suriyeli getir yevmiyesiyle çalıştır bir haftada yaparlar o işi örnek. İki saatte bitirilebilecek işi. O kadar şerefsizler. Hayvan gübresini, biz bahçelere hayvan gübresi getiririz Adana'dan Konya'dan, örnek söylüyorum, bunlar en az tabakada çalıştıkları için bunlar zaten, vasıfsız oldukları için örnek veriyorum bir kamyon gübre çekecekler bahçeye, atıyorum... kaç lira sizin yevmiyeniz 500 TL, tamam gardeşim kaç kişi geleceksiniz, 4 kişi geleceğiz, üç gün gelirler o gübreyi çekmek için, gübreyi o bahçeye serpmek için bitiremezler. Bu kadar adiler yani. İş uzatıp parayı daha çok almak istiyorlar yani. (E4, 59y)

Çalıştırdıkları Suriyeli işçilerle ilgili şikâyetlerini belirten işverenler içinde onları aşağılayanlar ve horlayanların bulunması kültürel ırkçılığa örnek teşkil etmektedir. Çakır (2019)'ın araştırmasına göre kültürel (yeni) ırkçılık, ötekini aşağılama biçiminde kendini ortaya koymaktadır. Yeni ırkçılık ya da kültürel ırkçılık eyleminin vuku bulması için bir grubun kültürünün parçası olan geleneklerinin, alışkanlık ve davranışlarının, giyim tarzlarının vb. aşağılanması ya da üstün tutulması beklenen eylemlerdir. Kültürel ırkçılık, insanlar (insan grupları) arasındaki farklılıkları açıklamak için kültürü kullanmaktadır. Duffield (1984)'e göre yeni ırkçılığın başlangıç noktası gruplar arasındaki farklılıklardır. Benzerliklere dayalı olarak oluşan grupların diğer gruplardan kendilerini ayırt edilir hale getirmeleri/ayrılmaları farklılık olarak algılanmaktadır. Bir grubu birbirine bağlayan çimento ise onun paylaşılan (ortak) yaşam tarzı, yani kültürüdür.

4.4.2. Suriyelilerin Sosyal Dışlanması

Literatürde yapılan araştırmalarda Suriyelilerin gittikleri ülkelerde sosyal dışlanması konu edilmektedir (Pred, 2000 Sumbas, 2009; Ünal, 2014; Yazıcı, 2016; Dedeoğlu, 2018; Çatak, 2018; Bal Kızıllan, 2019; Önder, 2019; Bolgün, 2020; Diker ve Karan, 2021; Güler, 2021). Pred (2000)'e göre yeni ırkçılık, yani kültürel ırkçılık sosyal dışlanmaya yol açmaktadır. Sumbas (2009)'a göre Avrupa'daki yeni ırkçı söylemler yabancıları hedef alıp, yabancıları toplumsal hayattan dışlamaktadır. Sosyal dışlanma, sosyal bütünleşme kavramının karşıtı bir kavramdır. Sosyal dışlanma, kişinin sosyal, ekonomik ve siyasal süreçlere katılamaması durumunu ifade etmektedir. Ünal (2014)'ın çalışmasına göre Türkiye'ye gelen ve sığınan gruplar kentlerde sosyal dışlanma sorunuyla baş etmek durumunda kalabilmektedir. Yazıcı (2016)'nın çalışmasına göre Suriyeliler toplumsal yaşam içerisinde göz ardı edilmektedirler. Konuya mevsimlik tarım işçilerinin penceresinden bakan Dedeoğlu (2018)'na göre ise mevsimlik tarım işçiliğinin koşulları mevsimsel tarım işçisi olarak çalışanların sosyal dışlanmalarını üretmektedir. Yine Dedeoğlu (2018)'na göre dışlanmanın sebebi kültürel farklılıklar olabilmektedir.

Araştırmaya katılan tarım işletmesi sahiplerine göre Suriyeliler işlerini gerektiği şekilde yaptıkları ve kendileri de onların ücretlerini zamanında verdikleri sürece onlarla bir sorun yaşamamaktadırlar. İşverenler, genel olarak Türkler ve Suriyeliler arasındaki kültürel farklılıkları, konuştıkları dilin farklı olmasını, bazı düşünce ve görüş farklılıklarının olduğunu öne çıkarmakta ve Suriyelileri sosyal hayattan dışlamadıklarını belirtmektedirler.

Bizim de aynı şeyleri paylaşıyoruz... Sohbet olsun, iş olsun. Yani anlaşıp gidiyoruz. (E2, 55y)

Yani yaklaşımım aslında ben hiçbir zaman çok olumsuz bakmadım... Yani işlerini dürüst

yaptıkları sürece benim için sonuçta onlar ülkemize gelmişler, belli bir uygulanan devlet politikası var, bu... ben bu politikayı beğenirim ya da beğenmem bu benim onlarla olan insani ilişkilerimi etkilemez. O yüzden ilk geldikleri zamanlarda nasıl onlara insancıl davranmaya çalıştıysam aynı şekilde insancıl davranmaya devam etmeyi düşünüyorum yani etmek isterim. (K1, 53y)

Kışın hem okul oluyor hem de soğuk oluyor ya. Hatta üstü açık ya yağmur yağınca tamamen iptal oluyordu kurslar arada. Ama hani yazın tersine burada takılıyoruz ekstra. Bazen sadece oturuyoruz sohbet filan ediyoruz. (K3, 49y)

Görüşülen işverenler arasında iş dışında Suriyelilerle -çeşitli sebeplerle- ilişkilerini sınırlı tutmak isteyenler ve onlarla ilişki kurmayı istemeyenler de bulunmaktadır.

İlk geldiklerinde çok yardımseverdim, şimdi bilemiyorum... Artık yani kapıya çıkamaz olduk yani öyle diyeyim. Aç oldukları için... ahlaksız oldukları için... ahlaksızlar. Yani kapının önüne ayakkabı koy çalarlar. Merdiven dairesi açık kalsın, zeytinyağın olsun götürürler. Ahlaksızlar, terbiyesizler, şerefsizler... (E4, 59y)

Araştırmadan bu yönde ortaya çıkan bulgular, literatürde çoğu araştırmadan bildirilen, Suriyelilerin gittikleri ülkelerde sosyal dışlanmayla mücadele etmek zorunda kaldıkları gerçeğiyle uyumaktadır. Yukarıda verilen, literatürde Suriyelilerin Türkiye’de sosyal dışlanma sorunuyla baş etmek zorunda kaldığını ortaya koyan çalışmalara ilaveten Çatak (2018)’in çalışmasına göre de Suriyeliler büyük kentlerdeki sitelere kabul edilmeyerek, site havuzları Suriyelilere yasaklanarak mekânsal ayrıştırmaya konu olmaktadır. Diğer yanda, Bal Kızıllan (2019) tarafından yapılan çalışmada da bu konuya açıklık getirilerek, bu araştırmacı tarafından mekânsal ayrımlaşma biçimlerinin ekonomik dışlanmayla iç içe geçen eklektik ayrımlaşma, dışlanma ve damgalanma pratiğini yeniden ürettiği ileri sürülmüştür. Bu araştırmacıya göre ayırım yapmak, egemen konumdaki topluluklar tarafından farklı niteliklerdeki topluluklara yöneltilen ve onlar açısından eşitsiz sonuçları, ayrımcı uygulamaları, toplumsal dışlanmayı beraberinde getirecek pek çok duruma ilişkin olarak gerçekleşmektedir. “Yerli”-Suriyeli etkileşiminde dışlanma gündelik ilişkilerden kendini göstermektedir.

4.4.3. Sosyal Uyumlanmanın Önündeki Bir Engel Olarak Türkçe Bilmeme Problemi

Literatürde yapılan araştırmalardan, Suriyelilerin gittikleri ülkelerin dilini konuşamamaları en önemli sorunlarından biri olarak bildirilmektedir (Korkmaz, 2017; Ayaşlı, 2018; Göze ve Küçük, 2018; Tarrisi, 2022; Karşı Varol, 2022). Araştırmaya katılan tarım işletmesi sahipleri, dil sorununun Suriyeliler Türkiye’ye ilk geldiklerinde var olan bir sorun olduğunu ve bu sorunun aşıldığını söylemektedirler. İşverenlere göre Suriyeliler Türkçeyi artık az da olsa konuşmaktadırlar ve dil sorun olmamaktadır. Ayrıca çocuklar Türkçeyi öğrendikleri için Türkçeyi konuşamayan ebeveynlerine yardımcı olmaktadır.

Ya Türkçeyi çat pat söktükleri için pek aracı kullanmıyoruz. İletişim normal. (E1, 57y)

Yerlilerle daha iyi anlaşıyoruz. (E2, 55y)

İlk geldiklerinde kısmen çalışanlarda oluyordu fakat dil olarak her iki taraf da zorlanıyordu şimdi daha iyi anlaşılıyor. (E2, 55y)

Hayır hayır Türkçe biliyorlar maşallah çatır çatır. (E2, 55y)

Bazıları aracı ile iletişim kurarken bazılarında ise dilimizi öğrendiği için rahatlıkla konuşup anlaşabiliyoruz. (E2, 55y)

Yoo.. aracıya şöyle ihtiyaç duyuyoruz.. çoğu Türkçe öğrendi, içlerinde Türkçe bilenler var yani. Hepsi biliyor yani. Yeni gelenler bilmiyor sürekli sınırdan kaçtıkları için. Onlar bilmiyor... onlar da konuşmazlar zaten, diğerleriyle hallediyoruz yani işleri. (K2, 55y)

Ben kuruyorum iletişim... öyle böyle. (E4, 59y)

Araştırmanın bulgularına göre işverenler ile Suriyeliler arasında ilk geldikleri zamanlar dil sorunu yaşanmıştır. Suriyelilerin Türkçeyi öğrenmeleri ile bu sorun aşılmıştır. Diğer yanda Türkçeyi öğrenen Suriyeli çocuklar da gerektiğinde ebeveynlerine yardımcı olmaktadır. Türkiye’de geçici koruma altında bulunan Suriyelilerin çocuklarının Türkçeyi öğrenmesine ve bu çocukların eğitimine Türkiye’deki ilgililer tarafından çok önem verilmektedir. Araştırmanın bu bulguları literatürde yapılan diğer çalışmaların bulguları ile uyuşmamaktadır. Örneğin Korkmaz (2017)’in çalışmasına göre Suriyelilerin Türkçeyi bilmemeleri iş yaşamında sorun olmaktadır (Korkmaz, 2017). Ayaşlı (2018)’nın çalışmasına göre Suriyeli çocukların Türkçesi iyi seviye değildir, bu nedenle okul dersleriyle ilgili sorunlar (örn. derse konsantrasyon ve derse kavrama sorunları) yaşamaktadırlar ve iletişim eksikliğinden kaynaklı öğretmen-öğrenci problemleri ortaya çıkabilmektedir. Yine Türkçe bilmeyen Suriyeli çocuklar yerli çocuklar tarafından dışlanabilmektedirler. Göze ve Küçük (2018)’ün çalışmasına göre de Suriyeli çocuklar Türkiye’deki okullarda uyum sorunu yaşamaktadırlar. Suriyeli çocukların kendi aralarında kendi dillerini konuşmaları nedeniyle Türkçeyi öğrenmeleri gecikmektedir.

4.4.4. İşverenlerin Suriyelilere Yönelik Tutumları

Literatürde yapılan araştırmalarda, Suriyelilerin gittikleri ülkelerde yerli halkın kendilerine karşı olumsuz tutumları konu edilmektedir (Sumbas, 2009; Crickley, 2018; Demirden, 2018; Çiftçi, 2018; Ekici, 2019; Bolgün, 2020; Diker ve Karan, 2021; Gezik, 2022; Çağış, 2022).

Araştırmaya katılan tarım işletmesi sahipleri içinde, Suriyeli tarım işçilerine yönelik tutum ve davranışlarının olumlu olduğunu söyleyenler vardır.

Hayır öyle bir sorunumuz olmadı. Olmuyor yani bize uyumlular genelde yani. Bizim de aynı şeyleri paylaşıyoruz yani. Sohbet olsun, iş olsun. Yani anlaşıp gidiyoruz. (E2, 55y)

Doğu Anadolu’da yaşayan bir insanla İstanbul’da yaşayan da kültür olarak bir olmaz. Hataylı biriyle Mersinli biri de aynı olmaz. Senş bir kültür içinden gelmeyen bir insanı kendine göre yargılasan elbette senden çok daha aşağıda bir kademede görürsün ama herkesi olduğu yere göre değerlendirmek lazım. (E6, 52y)

İşverenler Suriyelilerin alternatif iş kaynağı oluşturmamasından da memnun görünmektedirler.

Suriyeliler maddi olarak da ihtiyaçlı oldukları için iş seçmeyebiliyorlar. Veya çağırdığımız zaman gelme oranları, ihtimalleri daha yüksek oluyor. Özellikle de iş kaynağı olarak onların alternatif olmasından şu an için faydalanıyoruz açıkçası yani. Onlar olmasaydı, geçmişte çünkü yaşadık, işçi bulmak daha zor, büyük bir sıkıntı. Ayrıca şu anda bile bazıları yerli işçilere daha çok ücret ödüyor, eğer Suriyeliler olmasaydı şu anda yerli işçilere ödediğimiz ücret çok daha yüksek olacaktı. Yani onlar biraz piyasayı frenliyorlar denebilir. (K1, 53y)

Hayır öyle bir sorunumuz olmadı. Olmuyor yani bize uyumlular genelde yani. Bizim de aynı

şeyleri paylaşıyoruz yani. Sohbet olsun, iş olsun. Yani anlaşıp gidiyoruz. (E2, 55y)

İşverenler içinde Suriyeli işçiler konusunda olumsuz tutuma sahip olanlar da bulunmaktadır.

400-500 tane çalışanın var, bir tane Suriyeli yok içinde. Çünkü kendisine saygısı yok, ekmeğine saygısı yok. (E4, 59y)

İşte süreklilikleri yok, bir gün geliyorsa iki gün gelmiyorlar, işçi ücretlerini sürekli beğenmiyorlar, birisi üç kuruş fazla verse ona gidiyorlar. (E3, 50y)

Diğer yanda, Suriyelilere karşı olumsuz tutum ve davranışlara sahip çiftçiler olabilmektedir.

Bazı çiftçilerin Suriyeli işçilere olumsuz davranmalarının nedeni olarak şunlar ileri sürülmektedir:

Bence çiftçilerin Suriyeli işçilere olumsuz davranmaların, olumsuz davranmalarını etkileyen şey beklentilerinin karşılanmamış olması, yani istiyorlar ki onlar Suriyeliler ihtiyaç sahibi oldukları için çalıştırdıklarını düşünerek Suriyelilerin daha özverili çalışmasını bekliyorlar, bu beklentileri karşılanmadığı zaman da olumsuz davranışlar içine giriyorlar. Ama şöyle bir durum var yani beklentinin karşılanamaması sadece Suriyelilerden oluşan bir şey değil, aynı şeyler Türklerde de ortaya çıkıyor. Yani dediğim gibi beklentilerin karşılanamaması davranışları zamanla değiştirebiliyor. (K1, 53y)

Suriyeli işçilerle yaşanan sorunlar muhtemelen çözülmez, çünkü, nasıl söyleyeyim yani bu Suriyeli işçilerle olan sorunlar aslında sadece Suriyeli olmalarından dolayı değil, Türkler arasında da yaşanan sorunlar, ama insanlara Suriyelilerin davranışları daha çok gözüne batıyor. Yani yerli işçilerde aynı olumsuz davranış yapıyor, diyelim ki Suriyeli işçi de aynı olumsuz davranış yapıyor, ama Türklerden o davranış bekleyebiliyoruz, ama Suriyelilere diyoruz ki ya bu zaten ihtiyaçlı, muhtaç, her şeye kanaat etmesini bekliyoruz yani Suriyelilerden. Biz bunu beklediğimiz sürece bu beklentimiz de çözülecek bir sorun değil yani bence yaklaşımımızı değiştirmemiz gerekiyor. Sorunun çözülmesi için insanların birbirinden, birbirlerine yaklaşımları ve beklentilerini değiştirmeleri gerekiyor. (K1, 53y)

Diğer yanda, araştırmaya katılan tarım işletmesi sahiplerinin, çalıştırdıkları Suriyeli işçilerin ahlak sorunlarını (örneğin göbekleri açık vaziyette uzanmalarını), ahlak kurallarına uymamalarını öne çıkardıkları görülmektedir.

Terbiyeli olana terbiyeli davranıyoruz... ahlaksız olana aynı şekilde karşılığını veriyoruz. Öyle diyeyim ben. (E1, 57y)

Suriyeli işçilerin iş dışındaki davranışları da eleştirilebilmektedir. Erdemli’de işverenlerle yapılan ön görüşmelerde, bir kısım işverenin çalıştırdıkları Suriyeli kadınların bakımlı olduklarına ilişkin bir yaklaşımının olduğu, diğer işverenlerin ise Suriyeli kadınların kötü koktuklarına ilişkin fikir sahibi olduğu gözlemlenmiştir. İşverenlerin içinde Suriyeli kadınların çok süslü olduğunu düşünenlerin olması Suriyeli kadınlara yönelik bir önyargı olarak ortaya çıkarken, işverenlerin içinde Suriyeli kadınların kötü koktuğunu düşünenlerin olması da Suriyeli kadınlara yönelik olumsuz tutum örneği teşkil etmektedir. Suriyeli kadınlara yönelik bu önyargı ve verilen olumsuz tutum örneği Suriyeli kadınların yaşam tarzını hedef almaktadır. Duffield (1984)’e göre bir grubun yaşam tarzı, yani kültürü o grubu birbirine bağlayan çimentodur. Gruplar arasındaki -kültüre dayalı- farklılıklar yeni (kültürel) ırkçılığın başlangıç noktasını oluşturmaktadır. Bir guruptan diğerine yöneltilen olumsuz tutumların kaynağını kültürel farklılık algılamaları oluşturmakta ve kültürel (ırksız/yeni) ırkçılıkların temelini oluşturmaktadır. Çakır (2019)’ın çalışmasında öne çıkarıldığı gibi (Suriyeli kadınların çok süslü

oldukları önyargısı örneğinde), bir gurubun kültürünün parçası olan yaşam tarzlarının hedef alınması kültürel (yeni) ırkçılık yapıldığını göstermektedir. Türkiye’de Suriyelilerin karşılaştığı olumsuz tutumların ve ayrımcı tutumların kaynağı kültürel (yeni) ırkçılık olarak görülebilmektedir. Suriyelilere ayrımcı tutumlar kültürel farklılıklardan kaynaklanmaktadır. Literatürde Küçük Kömürler ve Sakallı-Uğurlu (2007) ve Bolgün (2020)’ün yaptıkları çalışmalar örneğinde bazı çalışmalarda, bir gruba yönelen olumsuz tutumların daha olumlu hale getirilmesi için gruplar arasında sosyal temas önerilmektedir. Sosyal temas kuramına göre farklı gruplar arasında temas, gruplar arasındaki uyumu sağlamaktadır.

İşverenler, Suriyelileri bir tehdit olarak görmeseler de yabancı bir grup olarak algılamakta, görmektedirler. Bunda kültürel farklılıkların (algılanmasının) etkisi olmaktadır.

Uysal insanlar yani. Öyle şeyleri yok yani. Şiddete yönelik bir şeylerini görmedim ben. Görsem zaten çalıştırmam. (E2, 55y)

Yok yani sorun... İlk geldiğinde tedirgindik de şimdi yok yani. Ben yani... o tedirginlik azaldı. (E2, 55y)

İşverenler ilk geldiklerinde Suriyelilerin şiddet ve terör olaylarına karışabilecekleri düşünceleri ve tedirginliklerinin olsa da artık olmadığını ifade etmekte, Suriyelileri bir tehdit olarak görmemektedirler. Literatürde yapılan bazı araştırmalarda ise Suriyelilerin milli güvenliğe tehdit olarak algılandığı ve yerli halk tarafından güvenlik tehdidi olarak görüldüğü bulunmaktadır (Ekici, 2019). Suriyelilerin düşük ücretler karşılığında çalışmaları ise ekonomik tehdit olarak görülmeye devam edilmektedir. Demirden (2018)’e göre de yeni bir ülkeye göç edenler ev sahibi topluma yeterince entegre olmadıklarında ekonomik yük ve tehdit unsuru olarak algılanabilmektedirler. Diğer yanda işverenlerin Suriyelileri yabancı bir grup olarak görmeye devam ediyor olmaları da literatürde Sumbas (2009)’ın yaptığı çalışmasında öne sürdüğü tezleri ile uyumaktadır. Sumbas (2009)’ın çalışmasına göre göçmenler gittikleri ülkelerde ev sahibi topluma entegre edilmediklerinde, bütünleşme, sosyal uyumlanma başılamadığında, yerel halk tarafından öteki olarak algılanmaya, görülmeye devam edilmektedirler.

İşverenlere göre kendileri Suriyelileri ve diğer yabancı gruplardan insanları çalışma hayatında dışlamamakta ve onlara yerli işçiyle aynı muameleyi yapmaktadırlar. Zaten işverenler yerli işçi bulmakta zorlanmaktadırlar. Yerli işçilerle karşılaştırıldığında Suriyeli işçiler zor durumda olmaları sebebiyle çalışmak için daha istekli olmaktadır.

Tarım grubunda çalışan işçiye muhtaç olan insanlar ne yapacak. Bizim işçilerimiz kahvede oturuyor, gidiyoruz, kahvenin önünde 50 tane adam var inanın üç kişiyi bulamıyoruz. Bir saat çalışmaya 500 TL teklif ediyorum hiçbirisi yerinden kalkıp gelmiyor. Suriyeliler ise 100 TL versen yeter diyor. Ben ne Türk milletiyle uğraşıp kahrını çekeceğim. Sonuçta benim işim görülüyor mu, görülüyor. Elbette içinde gitmesi gerekenler de var ama insan gibi çalışanlara şu anda çok çok ihtiyacımız var. Çalıştıracak adam bulamıyoruz bölgede, onlar olmasa bitmiş yani. İşte bunları bilmeyen gitsin diyor. İçlerinde gitmesi gerekenler var ama çalışan grupları en azından barındırmamız lazım. (E6, 52y)

Toplam 30 işçi çalıştırıyoruz, bunların 15’i Suriyeli. (E7, 54y)

Suriyeli işçileri çalışma hayatında dışlamadıklarını söyleyen işverenlerin yanında, Suriyeli işçileri aslında dışlayan ve fakat mecburen onlarla çalışan, çalışmak zorunda kalan işverenler de olmaktadır:

Çiftçiler mecburluktan çalıştırıyorlar onları. Yoksa çalıştırmazlar. Mecbur olmasalar bir tanesini getirmezler işe. (E4, 59y)

Ben çalıştırmıyorum normalde yani. Çok mecbur kalmadıkça çalıştırmıyorum. 400-500 tane çalışanım var, bir tane Suriyeli yok içinde. Çünkü kendisine saygısı yok, ekmeğine saygısı yok. (E4, 59y)

(Onlardan) Hiçbir beklentim yok. (Suriyeliler için) Köylerine gitsinler. (E4, 59y)

Yaşanan sorunlar, onların defolup gitmesi lazım. Biz kendi işimizi hallederiz. (K2, 55y)

İşverenler (yabancı işçi grupları içinden) daha çok Suriyeli tarım işçileriyle çalıştıklarını söylemektedirler. İşverenler, genel olarak, Suriyeliler veya diğer yabancı gruplardan insanları çalıştırdıklarında bir sorun yaşamadıklarını belirtmektedirler. Ancak işverenler içinde, Suriyeli çalışanlarıyla yaşadıkları bazı sorunları öne çıkartanlar da bulunmaktadır.

Suriyelilerden çalışırken beklentimiz aldığı parayı layığı ile hak edip çalışması tabi bu hepsi için geçerli değil bazıları yerli işçilerden daha iyi çalışıyor. (E2, 55y)

Valla sadece tembel olanlarla sorun yaşarız. Bir günlük ya da 3 günlük işi beş güne uzatırlarsa, o yönden olursa, sorun o yönden olursa olur. (E1, 57y)

Valla biraz düzenli olmaları, biraz da iyi çalışmaları, iyi çalışırlarsa herkes Suriyeli işçiye yöneliyor. Gözümle de gördük. Muz serasında benden daha önce gelip gidenler vardı. Muz serasına yerleşmişler, orda çalışıyorlar. (E1, 57y)

Suriyeli iyi çalışıyorsa, onunla çalışmaya devam ediyorum... iyi olduğu zaman devam ediyorum. Bana karşı geliyor, bana bir şeyler söylemeye çalışıyor, kaytarmasını gördüğüm zaman tamam ya al paranı, yarın çalışma yok diyorum ben, iş yok diyorum. (E1, 57y)

Biraz daha fazla beklerdik. Daha becerikli olmalarını. Suriyeli işçiler de zor bulunuyor. O da bulunmaz oldu. Genelde inşaat alanında filan çalışıyorlar. (E2, 55y)

Valla günlük paralarını verirsiniz sorun olmaz. Bir de şeye çok bakıyorlar mesela bizim iş biraz esnek, yarım bırakabiliyorlar, dakika diyorlar, dakika doldu iş bitti. Herkes aynı şikayette var. Yerine göre tarım işçisi biliyorsun özverili olması lazım. Yarım saat... biz fazlasında değiliz onun. İşimiz yarım kalmasın. Ortada kalmasın. Temiz olsun. Bitsin yani. Meydanda kalırsa iş sıkıntıya girer. Mesela bi daha sulattığımda susuz bırakıp gidiyorlar. Acil yarına kalsa belki dayanamayacak. Genelde Suriyelilerde böyle sorun oluyor. Beklentileri karşılıyor mu? Eh işte normal. (E2, 55y)

(Sorun) Yaşıyorum işte. İşte süreklilikleri yok, bir gün geliyorsa iki gün gelmiyorlar, işçi ücretlerini sürekli beğenmiyorlar, birisi üç kuruş fazla verse ona gidiyorlar. (E3, 50y)

En rahatsız olduğum konu işe devamsızlık. Yani devamlılıkları yok çok fazla. Bir gün geliyorsa iki gün gelmiyor, bir gün canı sıkılsa çekip gidiyor adamı ara da bulabilirsen işin yarım kalıyor. (E3, 50y)

İşte aynı genel konu bu. Benim duyduğum işi yarım bırakıyorlar. Mesela dağ başına kamyon gitmiş, meyve topluyorlar, orda yüz kasa mal yapmışlar, on kasa mal tarlada kalıyor. Toplanmış halde belki veya bir iki tane ağaç eksik kalıyor, yarın bi daha gelip başka zaman gelip tekrar oraya gidip toplama şansları yok. Gel bunu da bitirelim dediğinde yok bizim dakika bitti. Dakka bitti bizim iş bitti. Saate çok bakıyorlar. Ama otururken de hiç rahatsız değiller. Öğlen arasında saate dikkat etmiyorlar ama mesai bitti mi tamam dakika bitti sanki haklarını yiyen var gibi, yani öyle bir şeyleri var. Yani bilmiyorum bize güven zayıflığı mı var. Öyle bir sorun oluyor yani ben sürekli onu yaşadım. Bir de dakkası doldum mu yevmiyeyi isterler. (E2, 55y)

Yani işçi sıkıntısı çektiğimiz sürece, çalıştıracak yerli işçi bulamadığımız sürece mecburen

çalıştırmak zorundayız. Yine Suriyeli işçileri hele hele yani önceden beri çalıştırdığım, tanıştığımız, güvenimizi kazanmış olan Suriyeli işçilerle yine çalışırım. (K1, 53y)

Yok, (başka göçmen işçiler) çalıştırmıyorum. Kürt çalıştırdım. Kürtler biraz kendini dışlıyorlar. Ben Türkmen çalıştırdım valla gardeş gibiydik. Mısırlıydı. Valla inan arıyorum ya. Hapise düştü, inan gelsin ondan başkasına iş vermem. O kadar uysal insanlar. Ama Kürtler kendini dışlıyorlar. Benim gördüğüm. (E2, 55y)

Yok, hiç çalıştırmıyoruz. (K1, 53y)

İşverenlerin Suriyelilere yönelik tutumları, Suriyelilerin ülkemize ilk geldikleri zamandaki gibi değildir, değişmiştir. İşverenler, ilk geldiklerinde Suriyelileri misafir olarak gördüklerini, fakat artık öyle olmadığını söylemektedirler. Araştırmaya katılan tarım işletmesi sahipleri, Suriyelilerin bir kısmının artık ülkelerine dönmesi gerektiğini düşünmektedir.

Evet evet biz o zamanlar çok yüreğimiz acıydıydık onlara inan ki böyle yani kendi ailemizden... belirli kişileri kendi ailemiz gibi koruduk. Ama afedersin ondan sonra onların bilmiyorum tabir nasıl attı derler ya, onu da çok gördük. Şimdi gerçekten de ben yani hepsi olmasa da 3,5-4 milyonun en azı üçte ikisinin gitmesini istiyorum. Nankörlük yaptılar. Bana da yaptılar. Yapıyorlar da evet. (E1, 57y)

Tabi ki var. O zamanlar acıyorduk yardım ediyorduk. Şimdi Allah bize acısın. (Yaşanan sorunların nasıl çözüleceği ile ilgili soruya) Şu anda çözülmez, çünkü alternatif işçi kaynağı yaratabilsek çözeriz yoksa çözemeyiz. / Sıkıntıya düşeriz. Çoğu işletme iş yapamaz hale gelir çünkü insan olmadığı için yani işletme kapatır. İşimizin çoğu ortada kalır yani. (E3, 50y)

Araştırmanın bu bulguları, Ekici (2019)'nin çalışmasında belirttiği, Türkiye'ye ilk geldiklerinde misafir olarak görülen Suriyelilere yönelik tutumların zamanla değiştiği savıyla uyushmaktadır. Ekici (2019)'ye göre başlarda misafir olarak görülen Türkiye'deki Suriyelilerin sayılarının ve kalış sürelerinin artmasıyla yerli halk Suriyelilere negatif tutum göstermeye başlamıştır (Ekici 2019).

Hiçbir beklentim yok. (Kendi) Köylerine gitsinler. (E4, 59y)

İlk geldiklerinde çok yardımseverdim, şimdi bilemiyorum, si.....nler gitsinler memleketlerine düşünüyorum. İlk geldiklerinde patates alıyordum, soğan alıyordum, yolda Suriyeli çocuk gördüğüm zaman para veriyordum, analarına yardım ediyordum, savaşta bacağı kaybetmiş Suriyeli evine gidiyordum, elektrik parası veriyordum, şimdi de diyorum ki sik.....n gidin memleketinize diyorum. Artık yani kapıya çıkamaz olduk yani öyle diyeyim. Aç oldukları için... ahlaksız oldukları için... ahlaksızlar. Yani kapının önüne ayakkabı koy çalarlar. Merdiven dairesi açık kalsın, zeytinyağın olsun götürürler. Ahlaksızlar, terbiyesizler, şerefsizler... Bunlar zaten şeyler yani nasıl diyeyim ben sana zaten kendilerine saygı yok. Rızıklarına saygı yok. Ekmek getiriyorlar... ekmeği yiyorlar geri kalanını yere atıyorlar. Orda bırakıp gidiyorlar yani. Allah sana bir tane ekmek vermiş, yarına da yarısını yiycen, onu poşete koyuyum, eve götürüyüm demiyorlar. Oralarda yerlerde sürünüyorlar, ondan sonra götürmüyorlar geri... çok ahlaksızlar. (E4, 59y)

Yukarıdaki örnekteki gibi Suriyelilerin aşağılanması ve onlara küfür edilmesi kültürel ırkçılığa örnek teşkil etmektedir. Kültürel ırkçılık, öteki olarak algıladığını, -aslında- ötekileştirdiğini aşağılama biçiminde kendisini ortaya koyan yeni bir ırkçılık formudur. Sumbas (2009)'a göre günümüz Avrupası'nda görülen yeni ırkçılık söylemleri yabancılara yönelip, onları aşağılayıp toplumsal hayattan dışlamaktadır. Geleneksel ırkçılık yerine yeni ırkçılıklar ortaya çıkmakta, kültürel ırkçılık formunda kendini ortaya koymakta, artık biyolojik farklılıklara dayalı olarak değil de kültürel farklılıklara dayalı ırkçılık yapıldığı görülmektedir. Crickley (2018)'in çalışmasında belirttiği gibi ırkçılık sadece farklı

renklerdeki insanlar üzerinden değil üstünlük/aşağılık kavramlarının olduğu her yerde meydana gelebilmektedir. Kültürel ırkçılık, kültürel farklılıklara dayalı olarak, azınlık bir gurubun üyelerinin, baskın gurubun üyeleri tarafından aşağılanması, horlanması, dışlanması ve azınlık gurubun üyelerine ayrımcılık yapılmasıdır. Kültürel ırkçılık, ırkçılığın yeni dönem versiyonu olarak görülmektedir (Çakır, 2019). Bu yeni tip ırkçılık, “kültürcü” bir ırkçılıktır. Balibar (2013)’a göre ise böyle, esas gücünü biyolojik bir ırk kavramından almayan bir ırkçılık (tarihte) hep var olmuştur. Göç olgusunun şiddetlendiği 1980’li yıllardan beri kültürel ırkçılık kavramı da araştırmacılar tarafından yoğun olarak tartışılmaktadır (örn. Barker, 1981; Reeves, 1983; Van Dijk, 1984; Omi ve Winant, 1986; Sears, 1988; Tagueiff, 1990; Essed, 1991; Blaut, 1992; Wetherell ve Potter, 1992; Pettigrew ve Meertens, 1995; Pedersen ve Walker, 1997; Augoustinos, Tuffin ve Sale, 1999). Bu çalışmalar içinde Balibar (2013)’ın çalışmasında ifade ettiğine göre ırkçılık söylemlerde, temsillerde ve şiddet, hor görme, hoşgörüsüzlük, aşağılama veya sömürü biçimlerinde görülebilen pratiklerde kayıtlıdır. Ona göre eylemlere yalnızca fiziksel şiddet ve ayrımcılık değil, bizzat sözler de -sözlerin bir hor görme ve saldırı tavrı olarak şiddeti de- dahildir. Göçmen işçi toplulukları uzun zamandan beri ayrımcılığa ve ırkçı klişelerle dolu yabancı düşmanı şiddet hareketlerine maruz kalmaktadır. Yeni ırkçılık, baskın temanın kültürel farklılıkların aşılabilir olduğu bir ırkçılıktır ve farklı grupların hayat tarzlarının ve geleneklerinin bağdaşmazlığını savunmaktadır. Barker (1981)’in çalışmasına göre, yeni ırkçılık türünün özünde ırkçı söylem olarak dile getirilen ifadeler sosyal uyum, kültürel koruma ve milliyetçilik söylemleri ile iç içe geçmiştir ve doğrudan bir ırk’a dönük açık, anlaşılır bir formda değildir (Çakır, 2019). Kültürel ırkçılık, böylece kamufle edilmiş (gizlenmiş/klasik ırkçılığın yeni bir forma sokulmuş/açık ve anlaşılır olmayan bir formdaki, karmaşık) ırkçılık olarak görülebilmektedir. Barker (1981)’e göre yeni ırkçılık teorisi esasında ırk ile ulusu birbirine bağlayan ve ırkçılığı haklı çıkaran bir teoridir. Barker (1981), ırkçılık kavramının önyargısındaki konvansiyonel duruşlardan kurtulmanın ve sonuçta üstün ya da aşağılık biçiminde tanımlanan ırkların, ulusların, grupların ve benzerlerinin sıralanmasının serbest bırakılmasını savunmaktadır (Duffield, 1984). Van Dijk (1984) yaptığı çalışmada, Batılı ülkelerin toplumlarında hızla yayılan bir sorun olduğu bildirilen etnik önyargı ve ırkçılığı incelemiştir. Omi ve Winant (1986), ırk kavramlarının nasıl yaratıldığı ve dönüştürüldüğünün bir açıklamasını sağlamıştır. Tagueiff (1990) Fransa’daki yeni kültürel ırkçılığı incelemiştir. Essed (1991) çalışmasında ırkçılığın makro ve mikro boyutları, ırkçılığın izahatları ve ırkçılığın günlük yaşama entegrasyonu gibi konulara açıklık getirmiştir. Blaut (1992) çalışmasında kültürel ırkçılık teorisi ile ilişkili olarak Avrupa kapitalist sisteminin kendini devam ettirmesi açısından tamamlayıcı bir parçayı oluşturan, Avrupa toplumunda birkaç yüzyıldır önemli olan ırkçı pratikleri ele almıştır. Ona göre ırkçılık pratiktir, ayrımcılığın pratiğidir. Şimşek (2019) İstanbul’daki Afrikalı göçmenlerin gündelik ırkçılık deneyimlerini aktarırken biyolojik ırkçılık ve kültürel ırkçılığın iç içe geçtiği pratikleri ele almıştır. Bu çalışmanın verilerine göre biyolojik ırkçılıktan doğan söylemler kültürel ırkçılıkla pekişmektedir. Afrikalılar iş yerlerinde, sokakta ve kamusal alanın birçok yerinde önce renklerinden dolayı sonra da göçmen olduklarından dolayı ırkçı söylemlere maruz kalmaktadır. Suriyelilere karşı yapılan pratiklerde olduğu gibi Afrikalı göçmenlere de “zenciler kötü

kokuyor” ifadesi kullanılmıştır (Şimşek, 2019). Şahin (2022) çalışmasında Almanya, Fransa ve Hollanda’ya göçen Karamanlılar üzerinden kültürel ırkçılık pratiklerini aktarmıştır. Almanya, Fransa ve Hollanda’da Karamanlılar; ağır işlerde çalıştırıldıkları, terfi almakta zorlandıkları ve bununla birlikte eğitim öğretim hayatında çocukların arkadaşlık kurma deneyimlerinde kültürel ırkçılığın izlerinin görüldüğü belirtilmiştir (Şahin, 2022).

(Yaşanan sorunların nasıl çözüleceği ile ilgili soruya verilen cevapların bazıları şöyle olmuştur)
Suriyelilerin gitmesi ile çözülür. (E4, 59y)

Neredeyse on yıldır buradalar... artık kendi ülkelerine geri dönsünler. (E8, 56y)

Bunda çözülmeyecek bir şey yok. Herkes işini iyi yapan insanlara yeteri kadar dolgun maaş verdiğinde kimsenin bir sıkıntısı olmaz. (E5, 58y)

Onların defolup gitmesi lazım. Biz kendi işimizi hallederiz. (K2, 55y)

İşçi tutarız, 400 TL’ye çalışacağımıza 800 TL’ye işçi tutarız, yerli işçi tutarız. Yani parayı fazla veririz. (E4, 59y)

Orası bir muamma tabi. Bunlar geri gitse yerini dolduracak adamımız yok. %60-70 gibi yok yani. Bunlar... bu konuyu onlar da bildiği için biraz sıkıntı içindeyiz. Şu zor zamanlardaki sahildeki inşaat alanının çok aşırı artması, burdaki nükleerin burada, bu nükleerde de yerli işçilerinin tamamının oraya yönelmesi 35.000-40.000 kişi kadar Çukurova’nın işçisinin oraya gitmesi tarımda belli bir açık vermeye başladı işçi olarak. Eskisi kadar, bak eskisi kadar, eskiden Eskişehir’a giden işçi kesimi gitmez oldu, onlar da burda kaldı. Buradaki limon, narenciye fazlaşması Suriyelilere de bir ekmek kapısı oldu. Eskiden 10 tane 20 tane narenciye fabrikası vardı, Martta Nisanda kapanırdı. Ama şimdi yani diyebilirim atıyorum Erdemli’den ye kadar sahil şeridinde yüz tane makine vardır çalışan, her yüz makinenin arkasında da 60 kişi vardır. Her birinin içinde de 15 tanesi kesin Suriyelidir. %25 gibi bir paya tekabül ediyor. Yani şu anda gitseler biz işgücünde zorlanırız. İşini bilen insanlar, işçiye ihtiyacı olan insanlar gitmesin istiyorlar. (E5, 58y)

Köylerden tek tek getireceğiz. Ama bir şekilde getireceğiz yani. İç Anadolu’dan getireceğiz yani. (K2, 55y)

Onlar gelmeden önce ihtiyaçlarımızı nasıl karşılıyorsak bir şekilde yine karşılarız. Daha önce yaptığımız gibi komşu illerden çalışmak için gelenleri, mesela Urfalıları çalıştırabiliriz... artık (Suriyelilerin) ülkelerine geri dönmeleri gerektiğini düşünüyorum. (E8, 56y)

İşverenlerin içerisinde Suriyelilerin ülkelerine geri dönmeleri gerektiğini düşünenler ve isteyenlerin sayısının çok olması sosyal uyumlanmanın tam olarak gerçekleşemediğini göstermektedir. Araştırmanın bu bulguları, Türkiye’deki Suriyeliler ile yerli halk arasındaki sosyal uyumun gerçekleşmediği yönündeki literatür çalışmalarının bulguları ile uyumludur. Nitekim Erdoğan (2020) yaptığı çalışmasındaki açıklamalarına göre sosyal uyumlanmada gözle görülür aşama kaydedilememiştir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Suriye Arap Cumhuriyeti'nde 2011 yılında başlayan iç savaş nedeniyle Suriye'den başka ülkelere zorunlu göç eden milyonlarca Suriyeli olmuştur. Türkiye, Suriyelilerin en çok göç ettiği ülkelerin başında gelmektedir. Suriyeli göçmenler örneğinde zorunlu göç edenlerin gittikleri ülkelerde ekonomik, sosyal ve politik etkilerinin olduğu görülmektedir. Suriyeli göçünün sosyal ve ekonomik etkilerine bakılmak istendiğinde tarım alanında yerli işveren ile Suriyeli işçiler arasında gelişen kültürel farklılıklardan doğan olumsuz yargılar bu tezin ana problemini oluşturmaktadır.

Araştırma kapsamında Mersin'in Erdemli ilçesinde ikamet eden 8 erkek ve 4 kadın olmak üzere 12 kişiyle görüşme yapılmıştır. Çalışmada nitel bir yaklaşım kullanılmıştır. Veriler derinlemesine görüşme tekniği ile elde edilmiştir. Derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilirken yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Hazırlanan sorularla tarım işletmecilerinin Suriyeli işçilerden beklentileri, şikayetleri ve Suriyeli işçilere karşı tutumları öğrenilmek istenmiştir. Tarım işletmecileri arasında farklılaşan veya benzeşen görüşlere rastlanmıştır. Bu görüşler bağlamında literatürdeki çalışmalar incelenerek yorumlar yapılmıştır.

Literatürde göçle ilgili olarak zorunlu göç, göçün kaynak ülke ve varılan ülkedeki etkileri, göç edenlerin gittikleri ülkelerde yaşadıkları zorluklar ile yeni, sembolik, farkçı, kültürel ırkçılık gibi bazı kavramlar öne çıkmaktadır. Gerçekleştirilen görüşmelerde tarım işletmecileri, çalıştırdıkları Suriyeli işçiler hakkında sadece üretilen iş sahasıyla değil kanıksanmış önyargılarla ilgili deneyimler de aktarmıştır. Tarım işletmecileri, işçilerin yaptıkları işlerden memnuniyet duyabilirken işçilerin Suriyeli olmasından, ahlaka dayandırılan şikayetler etmektedir. İşverenlerle yapılan ön görüşme ve görüşmelerde bazı işverenlerin Suriyeli kadınların çok süslü olduğunu; bazılarının, Suriyelilerin kötü koktuklarını ve genel olarak “terbiyesiz oldukları”nı, “gelenek görenek bilmedikleri”ni, “ahlaki yönden yerli halkla uyumsuz oldukları”nı ifade etmeleri Suriyelilere yönelik kanıksanmış yargılar olarak örnek verilebilir. Bu paylaşımlar, kültürel ırkçılığın bir göstergesi olarak değerlendirilebilir.

Gittikleri diğer ülkelerde olduğu gibi Türkiye'de bulunan geçici koruma altındaki Suriyeliler sosyal dışlanmaya maruz kalmaktadırlar. Sosyal dışlama önemli sorunları beraberinde getirmektedir. Bu sorunlara örnek olarak çalışma hayatında Suriyelilerin ağır, vasıfsız işlerde düşük ücretlerle çalıştırılması, kamusal alanın birçok noktasında mekânsal, sosyal dışlanmaya uğraması sayılabilir. Sosyal dışlama yerine uzun vadede Suriyeliler ile ev sahibi toplumların sosyal bütünleşmesinin, sosyal uyumunun gerçekleştirilebilmesi önem taşımaktadır. Sosyal uyumun gelişmesi için tarafların gönüllü katılımına, sürece kendi istekleriyle katkı yapmalarına, bunun için de tarafların sosyal uyumlanmanın sağlayacağı faydalar konusunda bilinçlendirilmelerine ihtiyaç vardır.

Erdemli'de yapılan araştırmanın sonucunda Suriyelilere yönelik olumlu tutuma sahip işverenler olduğu gibi olumsuz tutuma sahip işverenlerin de bulunduğu, işverenlerin Suriyeli işçileri mecburiyetten çalıştırdıkları, kültürel farklardan dolayı yerli işçi çalıştırmayı tercih ettikleri, yerli işçi bulamadıklarında

Suriyeli işçiye yöneldikleri, yine Suriyeli işçiye ihtiyaç duyduklarını belirten işverenlerin yanında Suriyelilerin artık ülkelerine geri dönmeleri gerektiğini düşünen işverenlerin de olduğu görülmüştür.

Araştırmaya katılan işverenlerin içinde Suriyelilerin artık ülkelerine geri dönmeleri gerektiğini düşünenlerin sayısı oldukça fazladır. Araştırmanın diğer sonuçlarına göre, bazı işverenler çalıştırdıkları Suriyeli işçilere yerli işçilerle aynı ücreti verirken, bazı işverenler de çalıştırdıkları Suriyeli işçilere yerli işçilere göre daha düşük ücret verebilmektedir. Böylece, çalışma hayatında Suriyelilerin ayrımcılığa uğrayabildiği görülebilmektedir. Tarım alanında yerli işçi de Suriyeli işçi de sigortasız çalıştırılmaktadır. Bunun nedeni olarak işverenler tarımsal faaliyetten yeterince kazanamamalarını öne sürmektedirler. İşverenlerin ifade ettiklerine göre, tarımda her zaman aynı işçi bulmak zor olmaktadır. Bazen aynı bazen farklı işçiler çalıştırılmaktadır. Bazen işleri işçiye yaptırırken, bazen de kendi komşularıyla çalışmaktadırlar. Belirli bir sistemi yoktur. Bu bulguların Türkiye koşullarında ekonomik temelli olabileceği düşünülmektedir. İşverenler ve Suriyeli işçiler arasında Suriyelilerin ilk geldikleri yıllara göre daha az iletişim sorunu yaşanmaktadır. Suriyeliler Türkiye'ye ilk geldikleri yıllarda yerli halk ile aralarında dil sorunu yaşanırken zamanla Suriyelilerin Türkçeyi öğrenmeye başlamaları ile bu sorun yavaş yavaş giderilmeye çalışılmaktadır. Az görülse, duyulsa da yerli halk ve Suriyeliler arasında iş dışında komşuluk, arkadaşlık ilişkileri kurulabilmektedir. İşverenler; Suriyeli tarım işçilerinin çalışma saatleri dolunca işi bıraktıklarından yakınmakta, tarımda bazı işlerin yarına kalamayacağını vurgulamaktadırlar. İşverenler genel olarak Suriyeli çalışanlarından görevlerini olması gerektiği gibi (yeterli) özverili yapmalarını ve bunun yanında kültürel değerlere uygun davranmalarını beklediklerini söylemektedir.

Dünyada klasik ırkçılık, gizlenerek, başka bir forma girerek yerini kültürel ırkçılığa bırakmaktadır. Bu yeni ırkçılık, ırksız ırkçılıktır. Yeni ırkçılıklar, toplumsal grupların kültürel farklılıkları üzerinden yapılmaktadır. Nitekim Erdemli'de gerçekleştirilen araştırmanın sonucunda işverenlerin çoğunlukla Suriyeli işçi çalıştırdıklarında onlarla yaşadıkları sorunlardan (Suriyelilerin nitelikli çalışmaması, yavaş çalışması, özverili çalışmamasından) dolayı değil yerli işçi bulamadıklarında mecburiyetten Suriyeli işçi çalıştırmaya yöneldikleri görülmüştür. Bununla birlikte kültürel farklılıklara dayalı olarak Suriyelilerin aşağılandığı, horlandığı deneyimleri dile getirilmiştir. Kültürel ırkçılık, toplumun çoğunluğunu oluşturan baskın grubun, baskın olmayan (azınlık) bir grubu kültürel farklılıklara dayalı olarak aşağılaması, horlaması, dışlaması ve ayrımcılık yapması ile kendini ortaya koymaktadır. Yeni ırkçılıklarda, baskın temayı kültürel farklılıkların aşılabilir olduğu oluştururken, yeni ırkçılıklar aynı zamanda (ortaya attıkları iddialarını ısrarla sürdürme konusunda) muhafazakârlardır da. Tüm bunlara göre kültürel farklılıklara sahip iki grubu gerçekten uyumlandırmak da güçleşmektedir. Böylece dünyada ırkçılıklar bir şekilde, açık veya gizli, değişen formlarda devam ettirilmektedir.

ÖNERİLER

Araştırma konusunda şu önerilerde bulunulabilir:

Tarım alanında yerli ve Suriyeli işçilerin kayıt dışı, sigortasız çalıştırılması gibi ekonomik nedenli sorunların çözülmesi, yerli ve Suriyeli işçilerin iş güvenliğinin sağlanması için politikalar geliştirilmesi, bununla birlikte tarım işletmecileri ve Suriyeli işçiler arasında yaşanan kültürel farklar öne sürülerek ortaya çıkan olumsuz davranışların, kanıksanmış yargıların, örtülü ayrımcılığın giderilmesi için çalışmalar gerçekleştirilebilir.

KAYNAKLAR

- Acar, H. (2013). Suriye halkının Beşar Esad'a direnme hakkı: Üç sözleşmeci bakış. *Uluslararası İlişkiler*, 30(37), 117-144.
- Adıgüzel, Y. (2016). *Göç Sosyolojisi*. Nobel Yayınları.
- Akay Ertürk, S. (2020). Koronavirüs salgınının Türkiye'deki Suriyelilere etkileri üzerine ilk izlenimler. *Göç Dergisi*, 7(1), 121-146.
- Akbaş, S., ve Ünlütürk Ulutaş, Ç. (2018). Küresel Fabrika Kentinin Görünmeyen İşçileri: Denizli İşgücü Piyasasında Suriyeli Göçmenler. 15. Ulusal Sosyal Bilimler Kongresi, Denizli: 168-192.
- Altunışık, R., Coşkun, R., Yıldırım, E. ve Bayraktaroğlu, S. (2001). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri*. Sakaya Kitabevi.
- Arık, D. S. (2020). Türkiye'de göç yönetimi ve Suriyeli sığınmacıların Türkiye'ye ekonomik ve sosyal etkileri. *Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(1), 58-74.
- Artar, F. (2019). Medyada sınıfsal temsil mücadelesi: Suriyeli mülteciler "yardıma muhtaç" mı "ucuz emek" mi? *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 22(2), 26-61.
- Augoustinos, M., Tuffin, K., & Sale, L. (1999). Race talk. *Australian Journal of Psychology*, (51), 90-97.
- Alver, F. (2008). Kapitalist üretim sürecinde ırkçılık, futbol ve medya. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, 26(1), 223-248.
- Ayaşlı, E. (2018). Suriyeli Çocukların Uyum Sürecinde Eğitimin Rolü. C. Taştan, İ. İrdem ve Ö. Özkaya (Ed.) *Göç ve Uyum* içinde. Polis Akademisi Yayınları: 60.
- Aydın, S. (2021). *Hate speech and discriminatory language on social media: An analysis of twitter posts targeting Syrian refugees*. [Unpublished master's thesis]. Yeditepe University.
- Aygün, İ., Çakmak, B., Alayunt, F. N. (2018). Narenciye hasadının ergonomik açıdan incelenmesi. *Journal of Engineering Sciences and Design*, 6, 312-318.
- Aytaç, Ö. ve Sarı, M. (2021). Terör nedeniyle yaşanan göç olgusu ve yarattığı sorunlar: Nusaybin/Mardin örneği. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 31(2), 1017-1028.
- Bal Kızılhan, S. (2019). *'Yerli'lerin gözüyle Suriyeli mülteciler: Ankara örnek mahallesi*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Ankara Üniversitesi.
- Bal, S. (2019). Türkiye emek piyasasında mülteciler/göçmenler: Görünmeyen emek ve görünen politika üzerine bir değerlendirme. *Nüfusbilim Dergisi/Turkish Journal of Population Studies*, (41), 26-51.
- Balibar, E. (2013). Bir "Yeni-Irkçılık" Var mı? E. Balibar ve I. Wallerstein (Ed.), *Irk Ulus Sınıf* (ss.85-92) içinde. Metis Yayınları.
- Balibar, E. (2013). Sınıf Irkçılığı. E. Balibar ve I. Wallerstein (Ed.), *Irk Ulus Sınıf* (ss.121-135) içinde. Metis Yayınları.
- Balibar, E., & Wallerstein, I. (2013). *Irk Ulus Sınıf*. Metis Yayınları.
- Baltacı, A. (2019). Nitel araştırma süreci: Nitel bir araştırma nasıl yapılır?. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(2), 368-388
- Barker, M. (1981). *The New Racism: Conservatives and The Ideology of Tribe*. Junction Books.
- Bartu, Ö. N. (2019). *How does the Turkish media publish on Syrian refugees?* [Unpublished dissertation]. Yeditepe University.
- BBC News (2020, 3 Mart). *Mülteci krizi: Türkiye ile AB arasındaki 'göçmen anlaşması' neleri kapsıyordu?* <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-51724776> adresinden 02 Aralık 2022 tarihinde alınmıştır.

- Beacham, M. J. (2022). *Turkey's governance of Syrian refugees: A case of transformation towards regulatory statehood*. [Unpublished master's thesis]. Bilkent University, Ankara.
- Blaut, J. (1992). The theory of cultural racism. *Antipode*, (24), 289-299.
- Bolgün, C. (2020). *Sosyal uyum ve gruplararası ilişkiler: Türkiye'de yerel toplum ve Suriyeliler*. [Yayımlanmamış doktora tezi]. Hacettepe Üniversitesi.
- Bulut, E. (2013). *Mevsimlik tarım işçilerinin yaşam ve çalışma koşullarına ilişkin bir saha araştırması: Kocaali örneği*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Sakarya Üniversitesi.
- Bulut, Y. (2017, 20 Ocak). *Sosyolojiye Giriş*. İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi.
- Buluz, N. (20 Ocak 2017). Suriyeli sığınmacılar AK Parti'ye oy kaybettiriyor... <https://www.turkishnews.com/tr/content/2015/05/25/suriyeli-siginmacilar-ak-partiye-oy-kaybettiriyor/>. adresinden alınmıştır.
- Büyükebeşe, T. ve Topçu, E. (2020). Göç bağlamında toplumsal uyum göstergeleri. *Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 12, 23-34.
- Canbey Özgüler, V. (2018). Kitlesele göçlerin emek piyasalarına etkisi: Türkiye'deki Suriyeliler. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, (74), 77-102.
- Caro, L. P. (2020). *Syrian Refugees in the Turkish Labour Market*. https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---europe/---ro-geneva/---ilo-ankara/documents/publication/wcms_738602.pdf adresinden 26 Ekim 2022 tarihinde alınmıştır.
- Charalambidou, N. (2018). *Mülteci ve Göçmenlere Yönelik Irkçılık ve Ayrımcılık*. Uluslararası Ayrımcılık Konferansı. Eşit Haklar İçin İzleme Derneği.
- Coşgun İlgar, S. ve İlgar, M. Z. (2014). Nitel veri analizinde bilgisayar programları kullanılması. *İZÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(5), 31-78.
- Creswell, J. W. (2015). *Nitel Araştırma Yöntemleri: Beş Yaklaşım Göre Nitel Araştırma ve Araştırma Deseni*. (Çev. M. Bütün ve S. B. Demir). Siyasal Kitabevi. (Özgün çalışma 2013).
- Crickley, A. (2018). Güncel Irkçılık ve Ayrımcılık Türleri: BM Irk Ayrımcılığının Kaldırılması Komitesi'nin Çalışmaları Üzerine Bir Değerlendirme. Uluslararası Ayrımcılık Konferansı. Eşit Haklar İçin İzleme Derneği.
- Çağış, P. (2022). *Geçici koruma altındaki suriyeli çocukların sosyal uyumunda spor faktörünün incelenmesi*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Mersin Üniversitesi.
- Çağlayan, S. (2006). Göç kuramları, göç ve göçmen ilişkisi. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (17), 67-91.
- Çakır, M. (2019). Kültürel (yeni) ırkçılık nedir? Kuramsal bir değerlendirme. *Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (6), 11-24.
- Çatak, B. D. (2018). *Gündelik yaşamda "yerleşikler ve dışarlıklar": Suriyeliler ve yerli halkın karşılaşmaları*. [Yayımlanmamış doktora tezi]. Mersin Üniversitesi.
- Çelik, R. (2017). *Hatay'da Ayakkabı İşçileri İş Bıraktı*. Hürriyet Gazetesi. <http://www.hurriyet.com.tr/hatayda-ayakkabi-iscileri-is-birakti-40590053> adresinden 26 Ekim 2022 tarihinde alınmıştır.
- Çetin Gürer, C. (1990). *Personel Seçiminde Görüşme İlke ve Teknikleri*. (1. baskı). Çağlayan Kitabevi.
- Çetin, İ. (2016). Suriyeli mültecilerin işgücüne katılımları ve entegrasyon: Adana-Mersin örneği. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 15(4), 1001-1016.
- Çiftçi, H. (2018). Göç ve Göçmenlik Olgusu. İ. Aksu Kargın ve R. Ullah (Ed.), *International Conference on Globalization and International Relations-II*. İksad publishing house).
- Çiftçi, H. (2018). Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının Suriyeli Sığınmacılara Yönelik tutum, algı ve empatik eğilimlerinin analizi. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 7(3), 2232-2256.

- Dedeoğlu, S. (2018). Tarımsal Üretimde Göçmen İşçiler: Yoksulluk Nöbetinden Yoksulların Rekabetine. *Çalışma ve Toplum*, (1), 37-67.
- Dedeoğlu, S. ve Gökmen, Ç. E. (2011). *Göç ve Sosyal Dışlanma: Türkiye’de Göçmen Kadınlar*. Efil Yayınevi.
- Demirden, A. (2018). Göçmenlerin Uyumunda Ev Sahibi Toplumların Rolüne Sosyal Psikolojik Bakış: Düzenleyici Odaklanma Kuramı. C. Taştan, İ. İrdem ve Ö. Özkaya (Ed.), *Göç ve Uyum* içinde (ss. 111-119) (1.Baskı). Polis Akademisi Yayınları: 60, Ankara.
- Devran, Y. ve Özcan, Ö. F. (2016). Söylemlerin dilinden Suriye sorunu. *Marmara İletişim Dergisi*, (25), 35-52.
- Diker, N. P. ve Karan, O. (2021). Suriyeli mültecilerin karşılaştıkları sosyal dışlanma ve geliştirdikleri direniş taktikleri: Ankara örneği. *Ankara Araştırmaları Derneği*, 9(2), 281-321.
- Doğan, B. (2014). *Almanya’da yaşlı bakımı ve yaşlı Türk göçmenler: Berlin örneği*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. İstanbul Üniversitesi.
- Doğanay, Ü. (2018). *Ayrımcılığın yüzleri*. Kapasite Geliştirme Derneği.
- Doğanay, Ü. (2018). Ayrımcı Söylemlerle Mücadele İçin “Satır Aralarını” Okumak. Uluslararası Ayrımcılık Konferansı, İstanbul, Eşit Haklar İçin İzleme Derneği.
- Duffield, M. R. (1984). New racism... New realism: Two sides of the same coin. *Radical Philosophy*, 29-34.
- Duykun, G. (2019). *Türkiye’de yaşayan Suriyeli mültecilerin durumlarının sosyal dışlanma açısından değerlendirilmesi; “Ümraniye örneği”*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Üsküdar Üniversitesi.
- Ekici, H. (2019). Türk toplumunda Suriyelilere yönelik algılanan tehditler ve çözüm önerileri. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, (44), 695-730.
- Ekici, S. ve Tuncel, G. (2015). Göç ve insan. *Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(1), 9-22.
- Erdoğan, E., & Uyan-Semerci, P. (2018). *Fanusta diyaloglar: Türkiye’de kutuplaşmanın boyutları*. İstanbul Bilgi University Publications.
- Erdoğan, M. (2020). *Suriyeliler barometresi: Suriyelilerle uyum içinde yaşamın çerçevesi*. Orion Kitabevi.
- Erten, S. (2018). *Türkiye’de göç sorunsalı Suriye’den göçün etkileri reyhanlı örneği*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Mustafa Kemal Üniversitesi.
- Essed, P. (1991). *Understanding Everyday Racism: An Interdisciplinary Theory*. Sage.
- Gezik, Z. (2022). Suriyeli göçmenlerin anaakım medyada temsili. *Journal of Communication Science Researches - IBAD*, 2(2), 135-153.
- Giddens, A. (2001). *Sociology*. (Fourth edition). Cambridge Polity Press.
- Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (2023, Ağustos). T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Yayınları. <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638> adresinden 31 Ağustos 2023 tarihinde alınmıştır
- Göktuna-Yaylacı, F. (2013). “Nüfus ve göç”. 7. ünite (ss.198-235). *Sosyoloji-II* (Editör: Bilhan Kartal) kitabı içinde. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını No: 2880.
- Gölcü, A. ve Dağlı, A. N. (2017). Haber söyleminde ‘öteki’yi aramak: Suriyeli mülteciler örneği. *Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, (28), 11-38.
- Göze, M. ve Küçük, H. (2018). Suriyeli öğrencilerin okullardaki uyum sorunu: Esenler örneği. C. Taştan, İ. İrdem ve Ö. Özkaya (Ed.), *Göç ve Uyum* içinde (ss.37-67), (1.Baskı), Polis Akademisi Yayınları: 60, Ankara.
- Güler, A. (2021). Göç olgusunun çok boyutlu etkileri ve Türkiye’ye yansımaları. *Kırklareli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 10(2), 218-239.

- Güleryüz, Z. (2021). *Yerli halk ve Suriyeli sığınmacıların birbirlerine karşı tutumları üzerine bir alan araştırması: Hatay Antakya örneği*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Karaman.
- Güllüpinar, F. (2011). “Göç olgusu ve uluslararası göç kuramları”. 5. Ünite. N. Suğur (Ed.), *İnsan ve Toplum* içinde (ss.100-127). Anadolu Üniversitesi Yayını No: 2387.
- Güllüpinar, F. (2012). Göç olgusunun ekonomi-politiği ve uluslararası göç kuramları üzerine bir değerlendirme. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, (4), 53-85.
- Gülyazar, M. (2017). Suriyeliler ve vatandaşlık: Yerel halk ve suriyeli sığınmacılar çerçevesinde bir değerlendirme. *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 7(13), 680-705.
- Güneş, M. (2013). *Türkiye’de siyasal dergilerde ırkçı-ayırıcı söylemler*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Ankara Üniversitesi.
- Gürbüzdal, U. (2021). *Representations of Syrian refugees in Turkish news media: Content analysis of oppositional newspapers*. [Unpublished Master’s Thesis]. Bilkent University.
- Hayata Destek Derneği (Eylül, 2021). Mevsimlik Tarım Sahaları ve Çocukların Durumu – Mersin, Silifke’den Saha Çalışması Bulguları.
- Hazzouri, B. (2021). *Multiple migrations flows of Syrians: The case of Syrians changing destinations from Turkey to the United Kingdom*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Hasan Kalyoncu Üniversitesi.
- İnce, C. (2019). Göç kuramları ve Suriye göçü üzerine bir değerlendirme. *OPUS-Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 11(18), 2579-2615.
- İrdem, İ. (2018). Türkiye’de Yaşayan Suriyelilerin Toplumsal Yaşama Uyumunda Dinin Rolü: Ankara/Altındağ Örneği. C. Taştan, İ. İrdem ve Ö. Özkaya (Ed.), *Göç ve Uyum* içinde, (1.Baskı), Polis Akademisi Yayınları: 60, Ankara.
- Kara, A. ve Taşçı, Ö. (2019). Türkiye’de oluşturulan yeni uyum politikası. *Göç Araştırmaları Dergisi*, 5(2), 260-313.
- Karaca, S. ve Doğan, U. (2014). *Suriyeli Göçmenlerin Sorunları Çalıştayı Sonuç Raporu*. Biamer, Mersin.
- Karasar, N. (1998). *Bilimsel Araştırma Yöntemi -Kavramlar, İlkeler, Teknikler (8. baskı)*. Nobel Yayın Dağıtım.
- Karasu, M. A. (2017). Göç ve uyum sorunu. A. Yatkın. (Ed.), *Uluslararası 11. Kamu Yönetimi Sempozyumu* bildiri kitabı içinde (ss. 631-649). Fırat Üniversitesi.
- Karşı Varol, G. (2022). *An evaluation of the role of active labour market policies on Syrian refugees’ access to the labour market: The case of ILO in Turkey*. [Unpublished master’s thesis]. Middle East Technical University.
- Kaya, A., Beth Rottmann, S., Gökalp Aras, N. E. ve Şahin Mencütek, Z. (2021). *Koruma, Kabul ve Entegrasyon Türkiye’de Mültecilik*. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Kaya, M. (2018). Suriyeli mülteciler göç ve sosyo-kültürel uyum: Şanlıurfa örneği. *Göç ve Uyum*. C. Taştan, İ. İrdem ve Ö. Özkaya (Ed), içinde, (1.Baskı). Polis Akademisi Yayınları.
- Kaya, T. (2005). *Immanuel Wallerstein’in Toplumsal değişim kuramı*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. İstanbul Üniversitesi.
- Kayhan, A. (2018). Toplumsal Eşitsizlikler ve Ayrımcılık. Uluslararası Ayrımcılık Konferansı. Eşit Haklar İçin İzleme Derneği.
- Kaypak, Ş. ve Bimay, M. (2016). Suriye savaşı nedeniyle yaşanan göçün ekonomik ve sosyo-kültürel etkileri: Batman örneği. *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi*, 6(1), 84-110.
- Khan Academy (2022). *Causes and effects of human migration*. 31.10.2022 tarihinde <https://www.khanacademy.org/humanities/world-history/medieval-times/migration/a/migration-focus->

block adresinden alınmıştır.

Kırık, A. M., Öztürk, F. E., Saltık, R. ve Orujova, A. (2018). Bir tutum ve davranış biçimi olarak Irkçılığın pekiştirilmesinde reklamcılığın rolü. *Asya Studies-Academic Social Studies/Akademik Sosyal Araştırmalar*, (4), 15-22.

Kırkpınar, Y. E. (2022). *An Analysis of Turkey's Migration Policies and Syrian Refugees from 2011 to Present Day: Open Door Policies and Security Approach*. [Thesis of Master of Arts]. Manisa Celal Bayar University.

Kızılay (7 Nisan 2017). *Suriyeli Tarım İşçilerinin Sorunu Masaya Yatırıldı*. 20.11.2022 tarihinde <https://www.kizilay.org.tr/Haber/HaberArsiviDetay/3500> adresinden alınmıştır.

Kirişçi, K. (2014). “Misafirliğin Ötesine Geçerken Türkiye’nin Suriyeli Mülteciler Sınavı” (S. Karaca Çev.). Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu ve Brookings Institute.

Kocadaş, B. (2018). Suriyeli sığınmacılar ve çalışma hayatı: Sorunlar, tespitler ve öneriler. *Sosyolojik Düşün*, 3(2), 1-13.

Korkmaz, M. (2017). Geçici Koruma kapsamındaki Suriyelilerin Türkiye işgücü piyasasına etkileri ve değerlendirmeler. *Sosyal Güvençe Dergisi*, (13), 57-83.

Kunzendorf, L. (2019). *From refugees to employees: A comparison of the labour market integration of Syrian refugees in Turkey and Germany*. [Unpublished master’s thesis]. İstanbul Bilgi University.

Kurtuluş, K. (1989). *İşletmelerde Araştırma Yöntembilimi (Araştırma Yöntemleri)*. İstanbul.

Küçükkömürler, S. ve Sakallı-Uğurlu, N. (2017). Gruplar arası ilişkileri düzenlemede sosyal Temas kuramları: Gruplar arası, yayılmacı ve hayali temas. *Nesne Psikoloji Dergisi (NPD)*, 5(9), 1-31.

Mican, B. (2017). *Türkiye’nin Mülteci Sorununa Yaklaşımı ve Dış Politikaya Etkileri*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Nişantaşı Üniversitesi.

Mülteciler Derneği (20 Ekim 2022). *Türkiye’deki Suriyeli Sayısı Ekim 2022*. <https://multeciler.org.tr/turkiyedeki-suriyeli-sayisi/> adresinden 01 Kasım 2022 tarihinde alınmıştır.

Mülteciler Derneği (2020). *Türkiye’deki Suriyeli Sayısı*. <https://multeciler.org.tr/turkiyedeki-suriyeli-sayisi/> adresinden 22 Kasım 2022 tarihinde alınmıştır.

Neuman, W. L. (2016). *Toplumsal Araştırma Yöntemleri: Nitel ve Nicel yaklaşımlar Cilt 1*. Yayın Odası.

Omi, M., and Winant, H. (1986). *Racial formation in The United States: From The 1960s to The 1980s*. Routledge.

Önder, M. S. (2019). Yanlış etiketlenme bağlamında Suriyeli sığınmacılar. *Turkish Studies – Social Sciences*, 14(6), 3303-3320.

Öner, A. Ş. (2012). Göç çalışmalarında temel kavramlar. S. G. İhlamur Öner ve N. A. Şirin Öner (Ed). *Küreselleşme Çağında Göç: Kavramlar, Tartışmalar* (ss. 13 – 47) içinde. İstanbul: İletişim Yayınları.

Öniş, Z. (2012). Turkey and the Arab spring: Between ethics and self-interest. *Insight Turkey*, 14(3), 45-63.

Öz, I., & Çelebioğlu, F. (2015). The impacts of socio-economic factors on migration across Turkish regions: A spatial data analysis. *Časopis za ekonomiju i tržišne komunikacije/ Economy and Market Communication Review*, 5(2), 194-210.

Özgen, N. ve Reyhanoğulları, M. (2016). “Suriye İç Savaşı’na Yönelik Mekânsal Algı: Samandağ ve Reyhanlı Örneği (Hatay)”. N. Kahraman, Ç. Dürüst, T. Yılmaz (Ed.), *1.Uluslararası Göç ve Kültür Sempozyum Bildirgeleri Kitabı* içinde. Kibatek Yayın.

Öztürk, F. E. (2019). Göçmen kadınlara yönelik üretilen “yeni ırkçılık” kavramının medya çerçevesinde incelenmesi. *Global Media Journal TR Edition*, 9(18), 255-273.

Pandır, M. (2021). Mülteci temsillerinde kültürel farklılık inşası ve toplumsal kabule etkileri. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 23(2), 348-364.

- Pedersen, A., & Walker, I. (1997). Prejudice against Australian Aborigines: Old fashioned and modern forms. *European Journal of Social Psychology*, (27), 561-587.
- Pred, A. (2000). *Even in Sweden: Racisms, Racialized Spaces, and the Popular Geographical Imagination*. University of California Press.
- Reeves, F. (1983). *British Racial Discourse: A Study of British Political Discourse About Race and Race Related Matters*. Cambridge University Press.
- Sadık, G. ve Zorba, H. (2017). Humanitarian diplomacy for syrian refugees and Turkey-EU relations. *The Journal of Migration Studies*, 3(2), 10-39.
- Sağlam, S. (2006). Türkiye’de göç olgusu ve kentleşme. *Türkiyat Araştırmaları*, 33-44.
- Saraçoğlu, C. ve Belanger, D. (2018). Mekan, yer ve Şehir: Türkiye’de Suriyeli karşıtlığının kentteki görünüşleri. *Eğitim Bilim Toplum Dergisi*, 16(62), 46-73.
- Sarıkaya, M. E. (2019). *Sosyolojik açıdan göç ve kültürlerarası etkileşim: Suriyeli göçmenler örneği*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Yıldırım Beyazıt Üniversitesi.
- Sears, D. O. (1988). Symbolic racism. In P. Katz & D. Taylor (Eds.), *Eliminating racism: Profiles in controversy* (pp. 53-84). Plenum Press.
- Somersan, S. (2004). *Sosyal Bilimlerde Etnisite ve Irk*. (1.Baskı). İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları: 75.
- Sosyal Güvenlik Kurumu (2022). *Genel Bilgi – Kayıt Dışı İstihdam Nedir?* <https://www.sgk.gov.tr/Content/Post/e3f8021f-6c7e-49a7-a51a-51d79a187ada/Genel-Bilgi-2022-06-24-09-48-03#:~:text=Kay%C4%B1t%20d%C4%B1%C5%9F%C4%B1%20istihdam%3B%20sosyal%20g%C3%BCvenlik,da%20eksik%20bildirilmesi%20olarak%20tan%C4%B1mlanabilir>. adresinden 20 Kasım 2022 tarihinde alınmıştır.
- Soylu, S. (21 Ağustos 2019). *Türkiye’de Kayıt Dışı Suriyeliler. Türkiye’nin Nabızı*. (D. A. Yılmaz, İçişleri Bakanı Süleyman Soylu ile Röportajı Yapan) Habertürk TV. <https://www.haberturk.com/tv/program/turkiyenin-nabzi/163/652008> adresinden 1 Aralık 2022 tarihinde alınmıştır.
- Sönmez, M. E. ve Adıgüzel, F. (2017). Türkiye’de Suriyeli sığınmacı algısı: Gaziantep şehri örneği. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 16(3), 797-807.
- Sumbas, A. (2009). Batı-Avrupa’da yükselen yeni-ırkçılık üzerine bir deneme. *Alternatif Politika*, 1(2), 260-281.
- Şahin, R. E. (2022). *Kültürel ırkçılığın gurbetçi görünüşleri: Avrupa’ya göç etmiş karamanlıların deneyimleri*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi.
- Şimşek, D. (2018). *Göç ve Irk Temelli Ayrımcılık. Uluslararası Ayrımcılık Konferansı. Eşit Haklar İçin İzleme Derneği*.
- Şimşek, D. (2019). İstanbul’daki Afrikalı göçmenlerin gündelik ırkçılık deneyimleri. *Mukaddime*, 10(1), 233-248.
- Tagueiff, P. A. (1990). The new cultural racism in France. *Telos*, (83), 109-122.
- Tarrisi, A. (2022). *The effect of language learning on the resilience and integration of syrian refugees in Türkiye*. [Unpublished master of arts thesis]. Gaziantep University.
- Taş, Y., Küçüköğlu, M. ve Menteşe, B. (2016). Türkiye’deki Suriyeli sığınmacıların çalışma hayatında karşılaştıkları sorunlar. *TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi*, 8(32), 265-274.
- Tataru, G. F. (2019). Migration – an overview on terminology, causes and effects. *Logos Universality Mentality Education Novelty: Law*, 7(2), 10-29.
- Tepav (2021). *İşgücü Piyasasında Suriyeliler*. Ankara.

- Tepealtı, F. (2019). Avrupa Birliği'ne yönelik Türkiye geçişli (transit) göç hareketleri ve Türkiye'nin düzensiz göçle mücadelesi. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 24(41), 125-140.
- TUIC Akademi (2021). Suriye'den Türkiye'ye Göç. 31.10.2022 tarihinde <https://www.tuicakademi.org/suriyeden-turkiye-goc/> adresinden alınmıştır.
- Tuncel, G. ve Ekici, S. (2019). Göçün siyasal etkisi: Suriyeli göçmenlerin Türkiye siyasetine etkisi. *Birey ve Toplum*, 9(18), 49-72.
- Tümtaş, M. S. (2020). *Nöbetleşe Dışlanma: Göç ve Sosyal Dışlanma Döngüsü*. İletişim Yayınları.
- Uluslararası Göç Örgütü (2019). World Migration Report 2020, Geneva.
- Ünal, S. (2014). Türkiye'nin beklenmedik konukları: "Öteki" bağlamında yabancı göçmen ve mülteci deneyimi. *Zeitschrift für die Welt der Türken - Journal of World of Turks*, 6(3), 65-89.
- Van Dijk, Teun A. (1984). *Prejudice in Discourse*. Benjamins Press.
- Wetherell, M., and Potter, J. (1992). *Mapping the Language of Racism: Discourse and the Legitimation of Exploitation*. Columbia University.
- Yazıcı, T. (2016). Yeni medyanın nefret dili: Suriyeli mültecilerle ilgili ekşi sözlük örneği. *Global Media Journal TR Edition*, 7(13), 115-136.
- Yeğin, M. O. (2021). *Irkçılık bağlamında 'elite' dizi filminin eleştirel söylem analizi*. Nobel Yayıncılık.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2008). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (7.Baskı). Seçkin Yayıncılık.
- Yıldırım, U. D. (2016). Karadeniz'de çay ve fındık üretiminde göçmen işgücünün etnikleşme süreçleri. *Karadeniz Araştırmaları*, 52, 191-210.
- Yıldırım, S., İslamoğlu, E. ve İyem, C. (2017). Suriyeli sığınmacıların toplumsal kabul ve uyum sürecine ilişkin bir araştırma. *Bilgi*, 35, 107-126.
- Yıldız, C. (2017). *Mültecilerin İşgücü Piyasasına Entegrasyonu Konusunda Çeşitli Ülke Örnekleri ve Türkiye İş Kurumu İçin Öneriler*. [Yayımlanmamış uzmanlık tezi]. Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Yılmaz, A. (2014). Uluslararası göç: Çeşitleri, nedenleri ve etkileri. *Turkish Studies – International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 9(2), 1685-1704.
- Zhanadilova, A. (2018). Farklı kuramlar çerçevesinde uluslararası göç sorunu. *Muhakeme Dergisi*, 1(2), 116-122.
- Virginia Braun, V. C. (2019). Psikolojide tematik analizin kullanımı. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi*, 873-898.

EKLER

Ek.1: Soru Formu

DEMOGRAFİK SORULAR

Cinsiyetiniz?

Yaşınız?

Eğitim Durumunuz: * İlköğretim * Ortaöğretim * Lisans * Yüksek lisans

İşletmenizde ne kadar süredir Suriyeli işçi çalıştırıyorsunuz?

* Bir seneden daha az bir süredir. * 1-2 senedir * 3-4 senedir

* 5-7 senedir * 8 ve üstü senedir

İşletmenizde toplam kaç kişi çalışıyor ve kaç kişisi Suriyeli?

* 1-10 * 11-20 * 21-40 * 41 ve üstü

GÖRÜŞME SORULARI

- 1- Hangi alanda üretim yapıyorsunuz?
- 2- Kaç dönümlük yerde bu işleri sürdürüyorsunuz?
- 3- Bu tarlaların tamamı sizin mi kir alıyor musunuz?
- 4- Çiftçilikten başka bir meslekle ilgileniyor musunuz?
- 5- Suriyeli işçi çalıştırmayı neden tercih ediyorsunuz? Bu tercihinizde etkili olan faktörler neler? Yevmiyelerinde diğer işçilerden bir fark oluyor mu?
- 6- Hangi alanlarda Suriyelilerin emeğine ihtiyaç duyuyorsunuz?
- 7- Suriyeli işçi tercih ederken cinsiyete ve yaşa göre çalışma alanları farklılaşan durumlar var mı?
- 8- Suriyeli işçiler ve yerli işçiler birlikte uyumlu çalışabiliyorlar mı?
- 9- Sizce tarımda çalışan Suriyelilerin yaşadıkları sorunlar neler?
- 10- Suriyeli işçiler beklentilerinizi karşılıyorlar mı, Suriyeli işçilerden beklentileriniz neler?
- 11- Suriyeli işçilerle sorun yaşıyor musunuz? Yaşıyorsanız hangi konularda yaşıyorsunuz?
- 12- Başka işçi gruplarıyla da aynı sorunları yaşıyor musunuz?
- 13- Suriyeli işçilerden şikayetleriniz var mı, şikayetleriniz varsa neler?
- 14- Suriyeli işçilerle ilgili en rahatsız olduğunuz / memnun olduğunuz konular neler?
- 15- Çevrenizdeki işverenlerin Suriyeli işçilere yönelik tutum ve davranışlarını nasıl değerlendiriyorsunuz? Sizin tutum ve davranışlarınız diğer işverenlerden farklı mı?
- 16- Göçün yeni başladığı yıllardaki Suriyelilere yaklaşımınız ile şimdiki arasında fark var mı? Varsa lütfen açıklayınız.
- 17- Suriyeli işçilerle iletişiminiz nasıl? İletişimde aracıya ihtiyaç duyuluyor mu?
- 18- İşverenler ile Suriyeli işçiler arasında iş dışında komşuluk, arkadaşlık ve evlilik gibi ilişkiler kuruluyor mu?
- 19- Suriyeli işçilerle gelecek zamanlarda da çalışmayı düşünüyor musunuz?
- 20- Başka göçmen işçiler de çalıştırıyor musunuz?
- 21- Sizce yaşanan sorunlar nasıl çözülür?
- 22- Suriyeliler bugün geri dönseler onlar aracılığıyla karşıladığınız ihtiyaçlar konusunda ne yaparsınız?

Ek 2: Etik Kurul Onayı

BENZERLİK RAPORU ÖZET SAYFASI

SURİYELİ TARIM İŞÇİLERİNE YÖNELİK YERLİ HALKIN DENEYİMLERİ ÜZERİNE BİR İNCELEME: ERDEMLİ ÖRNEĞİ

ORJİNALLİK RAPORU

% 11	% 8	% 0	% 7
BENZERLİK ENDEKSİ	İNTERNET KAYNAKLARI	YAYINLAR	ÖĞRENCİ ÖDEVLERİ

BİRİNCİL KAYNAKLAR

1	Submitted to The Scientific & Technological Research Council of Turkey (TUBITAK) Öğrenci Ödevi	% 4
2	acikbilim.yok.gov.tr İnternet Kaynağı	% 2
3	acikerisim.cumhuriyet.edu.tr İnternet Kaynağı	% 1
4	www.calismatoplum.org İnternet Kaynağı	% 1
5	multeciler.org.tr İnternet Kaynağı	% 1
6	www.researchgate.net İnternet Kaynağı	% 1
7	acikerisim.dicle.edu.tr:8080 İnternet Kaynağı	<% 1
8	docplayer.biz.tr İnternet Kaynağı	<% 1

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı

E-mail

Öğrenim Durumu :

Derece	Bölüm/Program	Üniversite	Yıl
Lisans	Sosyoloji	Hacettepe Üniversitesi	2014-2018
Yüksek Lisans	Sosyoloji	Mersin Üniversitesi	2018-2023